

กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว
THE PROCESS OF DEBT-PROBLEMS SOLUTION OF THE TRUTH SAVING
GROUP IN SAKAE0 PROVINCE

พระอาทิตย์ อุจุจาโร (พิมพ์ิลา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

พระอาทิตย์ อุสุจาโร (พิมพ์ิลลา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Process of Debt-Problems Solution
of the Truth Saving Group in Sakaeo Province

Phra Arthit Ujucāro (Pimpila)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร. วิวัฒน์ หามนตรี)

กรรมการ

(ดร.เดชา กัปโก)

กรรมการ

(ดร.บัว พลรัมย์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.เดชา กัปโก

ประธานกรรมการ

ดร.บัว พลรัมย์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระอาทิตย์ อรุณาโร
(พระอาทิตย์ อรุณาโร)

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ : กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
ในจังหวัดสระแก้ว

ผู้วิจัย : พระอาทิตย์ อุชุจาโร (พิมพ์ลา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

: ดร.เดชา กัปโก, ศน.บ. (สังคมวิทยา), M.A.(Sociology.),
Ph.D. (Sociology)

: ดร. บัว พลรัมย์, พธ.บ. (มนุษยสงเคราะห์), M.A. (Sociology),
Ph.D. (Sociology)

วันสำเร็จการศึกษา :/...../ ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และ ๓) เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ การวิจัยนี้เป็น การวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา วิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอวัฒนานคร จังหวัด สระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว และเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการ วิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย พบว่า

๑. บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า มีการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนาด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทยใน ชนบท และ พัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความยุติธรรมมี สัจจะในการออมฝากเงินให้สม่ำเสมอ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการออมเงินให้เพิ่มขึ้น ลด รายจ่ายลง มีวินัย และมีความรับผิดชอบจัดเก็บออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกเดือน

๒. เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในการปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดมณีนคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ขณะที่ประชาชนที่มีเพศ และสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอดมณีนคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (๓.๐๘) รองลงมา คือด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้านการปฏิบัติตามหลักโศควิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ

Thesis Title : The Process of Debt-Problems Solution of the Truth Saving Group in Sakaeo Province

Researcher : Phra Arthit Ujucāro (Pimpila)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Decha Kuppako, Pali VIII, B.A. (Sociology),
M.A. (Sociology), Ph.D.(Sociology)

: Dr.Bau Polram, Pali V, B.A.(Anthro-Social Welfare),
M.A.(Sociology.), Ph.D. (Sociology)

Date of Graduation:/...../ 2017

Abstract

This research consisted of three main objectives, namely: 1) to study the roles of the Truth Saving Group in the debt-problems solution of Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province; 2) to compare the roles of the Truth Saving Group in the debt-problems solution of Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province; and 3) to study the process of debt-problems solution the Truth Saving Group in Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province according to the Buddhist economics. The research was the Mixed Methods: Quantitative Research by survey research and Qualitative Research. The data collection was conducted with the help of questionnaire. The sample of this study consisted of 251 people living in the area of Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province by using specific sampling method. The data were analyzed by statistical techniques such as Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test, F-test (One-Way ANOVA) and Least Significant Difference: LSD. And for Qualitative Research, the data collection was conducted by In-depth Interview with 10 key-informants; and finally, the Content Analysis Technique was used for data analysis.

The findings of the research are as follows : –

1. As for the roles of the Truth Saving Group in the debt-problems solution of Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province, it has been found that there is a process to develop people's morality and make them accept democracy with the monarchy as the supreme head of the country; additionally, there are also development of psychological, economic, social, political, cultural and environmental aspects in community, focusing on basic occupations for the security

of rural society and develop people to have completed health, be honest, sacrifice, justice, sincere to make a regular deposit, increase saving money, decreasing expenses, and responsible to save monthly.

2. As for comparison of the roles of the Truth Saving Group in the debt-problems solution of Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province, it has been found that people with different age, level of education and income had different opinions with statistical significance at 0.05 levels. Meanwhile, people with different gender and status had no different opinions on the process of debt-problems solution the Truth Saving Group in Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province with statistical significance at 0.05 levels.

3. Overall aspects relating the process of debt-problems solution of the Truth Saving Group in Ban Thakwian community, Watthananakhon District, Sakaeo Province according to the Buddhist economics, it has been found in medium level at 3.24, having considered each aspect, the aspect of the Truth Saving Group's way in debt-problems solution has been found in level of 3.08, the aspect of practicing Ditthadhammikattha's principle in 3.05, and the aspect of Bhogavibhaga's principles in 3.01, respectively.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน จังหวัดสระแก้ว” ครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จาก ดร.เดชา กัปโก ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร. บัว พลรัมย์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษาและแนะนำด้วยดีมาโดยตลอด ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี กับทั้งเมตตาของผู้อำนวยการหลักสูตร คือ ท่านเจ้าคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากร),ดร. ที่ได้เมตตาชี้แนะในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วย อนึ่ง ขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์พระมหาสม กลยาโณ,ดร. รศ.ดร.กิตติ ทัศน์ ผกาทอง ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ สังวรวรรณ พระครูศรีรัตนสรกิจ,ดร. และพระมหาวิ วิสารโท,ดร. ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือฯ จนเป็นผลสำเร็จ กับทั้งขอขอบคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ในกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์นี้ กระทั่งวิทยานิพนธ์ได้สำเร็จเรียบร้อยดีทุกประการ

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร. ประธานคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.วิวัฒน์ หามนตรี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องในงานวิจัยฉบับนี้

คุณงามความดีและประโยชน์ใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และมอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่ บิดามารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติโยม ที่เป็นกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดมา ตลอดจนครูอาจารย์ที่เคารพทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีให้ตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูปและขอบคุณคณาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน กับทั้งเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทสรรพวิชาและช่วยเหลือด้านวิชาการต่าง หากงานวิจัยเล่มนี้ มีคุณค่าและประโยชน์ใดๆ ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษา จะนำไปใช้ประโยชน์ไม่มากนักอนึ่ง ผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีอย่างยิ่ง

พระอาทิตย์ อุชุจาโร (พิมพ์ิลลา)

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภูมิ	(ณ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕

บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๖
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ปัญหานี้สิน	๘
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๒
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเองกับวิถีชีวิตของประชาชน	๕๔
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	๖๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๗
๒.๗ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๗๕
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก	๘๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๘
๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๙

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล	๙๒
๔.๒ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	๙๕
๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	๑๐๐
๔.๔ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	๑๐๕
๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๐๙

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๖

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๓๖
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๒
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือ	๑๔๕
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม	๑๕๑
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์	๑๕๓
ภาคผนวก ฉ รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	๑๖๔
ภาคผนวก ช ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๑๖๖

ประวัติผู้วิจัย

๑๗๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๙๒
๔.๒ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	๙๒
๔.๓ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ	๙๓
๔.๔ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	๙๓
๔.๕ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	๙๔
๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน	๙๕
๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์และจำแนกเป็นรายข้อ	๙๖
๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักโศกวิภาคและจำแนกเป็นรายข้อ	๙๗
๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และจำแนกเป็นรายข้อ	๙๘
๔.๑๐ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	๑๐๐
๔.๑๑ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	๑๐๑
๔.๑๒ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) โดยภาพรวมเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) จำแนกตามอายุ	๑๐๑
๔.๑๓ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	๑๐๒
๔.๑๔ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่าง โดยภาพรวม เป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) จำแนกตามระดับการศึกษา	๑๐๓
๔.๑๕ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	๑๐๓
๔.๑๖ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน	๑๐๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๘๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นหลักโดยใช้ระบบคำย่อดังต่อไปนี้

การใช้หมายเลขอ้างอิง พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์ ตัวอย่าง เช่น ที.ปา. (บาลี) ๒๕/๒๑/๗๒ . หมายความว่า การอ้างอิงนั้น ระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคบาลี ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๒๑ หน้าที่ ๗๒.

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ ที่ / หน้า/ หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์ ตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๒๕/๒๑ / ๗๒. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๒๑ หน้าที่ ๗๒.

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

อง.อรรถก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อรรถกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วง ๔ – ๕ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วด้วยผลจากมาตรการของรัฐบาลในการกระตุ้นให้ประชาชนโดยเฉพาะในครัวเรือนชนบทมีการบริโภคสูงขึ้นอย่างมากจึงทำให้เห็นตัวเลขการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ร้อยละ ๕.๓ ในปี ๒๕๕๕ ร้อยละ ๗.๑ ในปี ๒๕๕๖ ร้อยละ ๖.๓ ในปี ๒๕๕๗ ร้อยละ ๔.๕ ในปี ๒๕๕๘ และร้อยละ ๒.๙ ในไตรมาสที่ ๓ ของปี ๒๕๕๘^๑ โดยที่อัตราเงินเฟ้อยังอยู่ในระดับที่ควบคุมได้คือร้อยละ ๐.๗ ในปี ๒๕๕๕ ร้อยละ ๑.๘ ในปี ๒๕๕๖ ร้อยละ ๒.๗ ในปี ๒๕๕๗ ร้อยละ ๔.๕ ในปี ๒๕๕๘ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ล่าสุด ปี ๒๕๕๘ มีอัตราเงินเฟ้ออยู่ที่ ๒.๕^๒ ถึงแม้ว่าตัวเลขเศรษฐกิจดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นความสำเร็จของรัฐบาลในความพยายามที่จะฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ แต่ก็มีคำถามต่อมาว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากผลของการกระตุ้นการบริโภคของรากหญ้าด้วยมาตรการประชานิยมของรัฐบาลดังกล่าวนี้ จะส่งผลต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไปอย่างไร

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา นั้น ภาพของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือ GDP ของประเทศไทยได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจขึ้นกับการลงทุนเป็นสำคัญ มาสู่ภาพของการบริโภค (Consumption) เป็นสำคัญ โดยตัวเลขในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยมีการใช้จ่ายด้านอุปโภคบริโภคของภาคเอกชน (Private Consumption) สูงถึง ๕๖.๗% ของ GDP เหตุผลหนึ่งมาจากการที่ทรัพยากรในการใช้จ่ายของผู้บริโภคครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นมาก ทรัพยากรในการใช้จ่ายของผู้บริโภคครัวเรือนประกอบด้วยรายได้ในปัจจุบันของครัวเรือนและรายได้ในอนาคตที่นำมาใช้ก่อนหรือหนี้สินครัวเรือน โดยที่มีอัตราการขยายตัวอย่างก้าวกระโดดของหนี้สินครัวเรือนจากระดับ ๕๒,๐๐๐ บาท ต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๓๙ และจากการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วง ๑ ทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ภาคครัวเรือนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ครัวเรือนมีระดับรายได้ และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากที่มีรายได้เฉลี่ย ๑๒,๑๕๐ บาท ต่อเดือนต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๔๓ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๓,๒๓๖ บาท ต่อเดือนต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๕๔ ซึ่งหมายถึงอำนาจการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคของครัวเรือนสูงตามไปด้วยจากที่มีค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคเฉลี่ย ๙,๘๔๘ บาท ต่อเดือน ในปี ๒๕๔๓ เพิ่มขึ้นเป็น ๑๗,๔๐๓ บาท ต่อเดือนต่อครัวเรือน ในปี ๒๕๕๔^๓

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/Pages/default.aspx> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

^๒ ธนาคารแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/Pages/default.aspx> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_58.jsp [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๘ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย รายงานภาวะหนี้ครัวเรือนไทยล่าสุด ณ สิ้นไตรมาส ๓/๒๕๕๘ ที่รายงานโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ยังคงปรับเพิ่มขึ้น โดยแต่ละระดับ ๑๐.๘๔ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้น ๑๑๖,๐๐๐ ล้านบาท จากไตรมาสก่อนหน้า หากพิจารณาในมิติสัดส่วน ต่อจีดีพีแล้วพบว่า หนี้ครัวเรือนไทยต่อจีดีพี ณ สิ้นไตรมาส ๓/๒๕๕๘ อยู่ที่ระดับ ๘๑.๑% ต่อจีดีพี เทียบกับระดับ ๘๐.๗% ต่อจีดีพี ในไตรมาส ๒/๒๕๕๘ และ ๗๙.๘% ต่อจีดีพี ในสิ้นปี ๒๕๕๗ โดยการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนในไตรมาส ๓/๒๕๕๘ ที่ผ่านมา เป็นผลจากการขยายสินเชื่อของกลุ่มธนาคารพาณิชย์ นำโดยสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยเป็นหลัก รองลงมาคือกลุ่มสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ซึ่งกลับมาเร่งปล่อยสินเชื่อมากขึ้นหลังมีความชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายจากภาครัฐ ส่วนแนวโน้มหนี้ครัวเรือนไทยในไตรมาสสุดท้ายของปี ๒๕๕๘ คาดว่ามีแนวโน้มปรับเพิ่มขึ้นต่อ โดยแต่ละระดับ ๘๒% ต่อจีดีพี (บนสมมติฐานจีดีพีขยายตัว ๒.๘%) หรือโต ๕.๔% เทียบกับสิ้นปี ๒๕๕๗ โดยได้รับแรงหนุนจากการซื้อที่อยู่อาศัยของครัวเรือนตามมาตรการกระตุ้นอสังหาริมทรัพย์ของภาครัฐ ทำให้สินเชื่อที่อยู่อาศัยเติบโตสูงขึ้น โดยเฉพาะในธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ นอกจากนี้ สินเชื่อเพื่อการอุปโภคและบริโภค เช่น สินเชื่อบัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคล ตลอดจนสินเชื่อเนกประสงค์ น่าจะมีทิศทางเร่งตัวขึ้นเมื่อเทียบกับไตรมาสก่อนหน้าจากการเข้าสู่ฤดูกาลจับจ่ายใช้สอยในช่วงท้ายปีด้วยเช่นกัน^๔

ขณะที่ระดับรายได้ของภาคครัวเรือนเองนั้นเพิ่มไม่มากนักจากระดับ ๑๐,๗๘๐ บาท ต่อเดือน ในปี ๒๕๓๙ มาอยู่ที่ระดับ ๑๔,๙๖๕ บาทต่อเดือน ในปี ๒๕๔๗ และ ๒๕,๑๙๔ บาท ในปี ๒๕๕๖ ในขณะที่จังหวัดสระแก้วอยู่ที่ระดับ ๒๔,๘๐๕ บาท ต่อเดือน^๕ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า สำหรับหนี้สินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นนี้ เปรียบเสมือนการเพิ่มเม็ดเงินหรือทรัพยากรในการใช้จ่ายให้กับผู้บริโภค เพื่อให้เกิดการใช้จ่าย ที่ไปช่วยกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งมีนัยสำคัญมากกว่าการเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ ดังนั้น จึงมีคำถามสำคัญว่ามาตรการ กระตุ้นการบริโภคจากนโยบายประชานิยมของรัฐบาลที่ส่งผลให้ประชาชนมีการก่อหนี้มากขึ้น โดยผ่านโครงการประชานิยมดังกล่าว นั้น การใช้จ่ายเงินจากการก่อหนี้ดังกล่าวเป็นการใช้จ่ายเพื่อให้เกิดผลตอบแทนที่สูงขึ้น ทำให้มีความสามารถในการผลิตที่เพิ่มขึ้น และทำให้มีโอกาสที่จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้นหรือไม่ หรือเป็นการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่หมดเปลืองไป และไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งในสังคมชนบทนั้น พบว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมการเป็นหนี้ที่เห็นว่าการก่อหนี้เป็นเรื่องปกติเป็นแฟชั่น ค่านิยมดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลมาจากนโยบายประชานิยมโดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านฯ หรือไม่และสุดท้ายการก่อหนี้มีความสัมพันธ์กับความสุขของครัวเรือนชนบทหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อจะได้มีแนวทางเสนอแนะที่เหมาะสมในอันที่จะปรับปรุงนโยบายของรัฐบาลในการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการบริโภคของประชาชนในระดับรากหญ้า ในอันที่จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้รู้และ

^๔ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://thaipublica.org/2015/12/household-debt-2558/> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

^๕ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries11.html> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

เข้าใจถึงสภาพหนี้สินและความเป็นอยู่ของ ชุมชนในจังหวัดสระแก้ว และเพื่อให้ทราบถึง กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ในการเกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และป้องกันผลกระทบต่างๆ ที่จะตามมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการที่จะช่วยกันป้องกัน แก้ไข และเข้าใจปัญหา และเพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้แนะนำให้แกผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนแนวทางในการบริหารจัดการ การพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๑.๒.๒ เพื่อ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๑.๒.๓ เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัย แบบผสมวิธี (Mixed Methods) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน

๑.๔.๓ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน เป็นกลุ่มศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการกำหนดแบบเจาะจง ซึ่งเป็น การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๕๑ ชุด และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ คณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน จำนวน ๙ คน และ พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป/คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอ ดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การทำวิจัยในครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ๙ รวมเป็นระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นในกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ สภาพปัญหาหนี้สิน หมายถึง ปัญหาหนี้สินที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว ได้ก่อขึ้น

๑.๖.๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หมายถึง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ตามในชุมชนตำบลท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

๑.๖.๓ การแก้ปัญหาหนี้สิน หมายถึง การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่อยู่ในชุมชนตำบลท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

๑.๖.๔ หลักพุทธเศรษฐศาสตร์ หมายถึง หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจ ได้แก่ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และหลักการใช้จ่ายทรัพย์ในพระไตรปิฎก

๑.๖.๕ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง หลักธรรมที่ส่งเสริมให้ได้ผล ประโยชน์ที่เห็นได้ในชาติปัจจุบัน คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน , หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ได้แก่ (๑) อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน

ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัด
ดำเนินการให้ได้ผลดี (๒) อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์
และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็น
อันตรายหรือเสื่อมเสีย (๓) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย
เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา (๔) สมชีวิตา (มีความ
เป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้
รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้^๖

๑.๖.๖ หลักการใช้จ่ายทรัพย์ หมายถึง หลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่
โกควิภาค ๔ (การแบ่งโกคเป็น ๔ ส่วน, หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็น ๔ ส่วน) ๑) เอเกน โกค
ภุญเขย (๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์) ๒-๓) ทวีทิ กมมํ ปโยชเย
(๒ ส่วน ใช้ลงทุนประกอบการงาน) ๔) จตุตถญจ นิชาเปยย (อีก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น)^๗

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน
บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึง การเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหา
หนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึง กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้าน
ท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

^๖ อด.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๘.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๗/๒๐๒.

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าดำเนินไปตามความมุ่งหมาย จึงได้รวบรวมสาระสำคัญต่างๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอเป็นสำคัญ ต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหนี้สิน
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเองกับวิถีชีวิตของประชาชน
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์
- ๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การศึกษาวิจัย นี้เกี่ยวกับ กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าดำเนินไปตามความมุ่งหมาย จึงได้รวบรวมสาระสำคัญต่างๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอเป็นสำคัญ ต่อไปนี้

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดขึ้นเพื่อเป็นวิธีการสร้างสังคมให้เข้มแข็ง มิใช่เกิดขึ้นโดยบุคคลเพียงคนเดียว แต่ทุกคนต้องร่วมอุดมการณ์ร่วมคิดร่วมทำ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไร คนที่ต่างจิตต่างใจต่างการกระทำที่มีอยู่ทั่วไปจะสามารถหันหน้าเข้าหากัน ร่วมสร้างสรรค์สังคมในอุดมคตินี้ขึ้นได้ ถ้าปรับพื้นฐานจิตใจของมนุษย์แต่ละคนให้มีระดับใกล้เคียงกันได้แล้ว การสร้างความเข้าใจ การรับรู้ การเรียนรู้กันย่อมเป็นไปได้ง่าย จึงเห็นสมควรใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นปัจจัยในการกล่อมเกล่าจิตใจ ปรับพื้นฐานความเป็นคนให้เกิดสำนึกของการเป็นคนดีโดยทั่วหน้า เมื่อคนดีหลายคนมาอยู่ร่วมกันแล้ว ในที่สุดจะเกิดภาวะสังคมดีขึ้นได้เอง

พระสุบิน ปณีโต^๑ ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นี้ มีจุดประสงค์ใหญ่ ๓ ข้อ ได้แก่

๑) การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ๒) พัฒนาจิต เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทยในชนบท ๓) พัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ยังได้มีการปลูกฝังนิสัยให้เกิดทักษะ ๗ ข้อ คือ (๑) พึ่งตนเอง มีความสามัคคี เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว (๒) มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ (๓) มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดออม (๔) ให้รู้จักคิด วิचारณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (๕) ให้มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า (๖) ให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น (๗) ให้ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยรู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และผู้ตาม

สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ^๒ ได้รายงานเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไว้ว่า ...ความก้าวหน้าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จันทบุรี และการขยายเครือข่ายตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคตะวันออก พระสงฆ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นที่เห็นคุณค่าของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ชุมชนได้นำมาปฏิบัติในการรวมกลุ่ม เกิดผู้นำตามธรรมชาติที่มีจิตสาธารณะหลายคน ที่ช่วยเหลือชุมชน พระสงฆ์ผู้นำกลุ่มได้ปฏิรูปการสอนในพระพุทธศาสนาให้ชุมชนปฏิบัติจริง เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลต่อแนวทางการสร้างชุมชนเข้มแข็งในการแก้ปัญหาวิกฤติของสังคมไทย

วรรณวี ลีธรรมรงค์^๓ ได้กล่าวถึงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไว้ว่า เป็นวิธีการสร้างสังคมให้เข้มแข็งมิใช่เกิดขึ้นโดยบุคคลเพียงคนเดียว แต่ทุกคนต้องร่วมอุดมการณ์ร่วมคิดร่วมทำ ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไร คนที่ต่างจิตต่างใจต่างการกระทำที่มีอยู่ทั่วไปจะสามารถหันหน้าเข้าหากันร่วมสร้างสรรค์สังคมในอุดมคตินี้ขึ้นได้ ถ้าปรับพื้นฐานจิตใจของมนุษย์แต่ละคนให้มีระดับใกล้เคียงกันได้แล้ว การสร้างความเข้าใจ การรับรู้ การเรียนรู้กันย่อมเป็นไปได้ง่าย จึงเห็นสมควรใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นปัจจัยในการกล่อมเกล้าจิตใจ ปรับพื้นฐานความเป็นคนให้เกิดสำนึกของการเป็นคนดีโดยทั่วหน้า เมื่อคนดีหลายคนมาอยู่ร่วมกันแล้ว ในที่สุดจะเกิดภาวะสังคมดีขึ้นได้เอง

^๑ พระสุบิน ปณีโต, **กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กองทุนสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๕.

^๒ สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, เครือข่ายพระสงฆ์ภาคเหนือตอนล่าง, **จดหมายข่าว**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^๓ วรรณวี ลีธรรมรงค์, **เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด**, **วารสารธนาคารเกษตรและสหกรณ์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๙๒ (ธันวาคม ๒๕๔๓ - มีนาคม ๒๕๔๔), หน้า ๘๐-๘๓.

กรมการพัฒนาชุมชน^๔ กล่าวเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวบรวมคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มบุคคลที่จะมารวมกันดังกล่าวจึงต้องเป็นคนที่รู้จักกันดี อยู่แล้ว และเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการเงิน ลำพังการรู้จักกันเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องเข้าใจในหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วย คือการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ๕ ข้อ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งคุณธรรม ๕ ข้อดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพอันจะส่งผลไปสู่การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี

ดังนั้น จะเห็นว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นวิธีการสร้างสังคมให้เข้มแข็งมิใช่เกิดขึ้นโดยบุคคลเพียงคนเดียว แต่ทุกคนต้องร่วมอุดมการณ์ร่วมคิดร่วมทำ ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไร คนที่ต่างจิตต่างใจต่างการกระทำที่มีอยู่ทั่วไปจะสามารถหันหน้าเข้าหากัน ร่วมสร้างสรรค์สังคมในอุดมคติขึ้นได้ ถ้าปรับพื้นฐานจิตใจของมนุษย์แต่ละคนให้มีระดับใกล้เคียงกันได้แล้ว การสร้างความเข้าใจ การรับรู้ การเรียนรู้กันย่อมเป็นไปได้ง่าย จึงเห็นสมควรใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นปัจจัยในการกล่อมเกลาคิดใจ ปรับพื้นฐานความเป็นคนให้เกิดสำนึกของการเป็นคนดีโดยทั่วหน้า เมื่อคนดีหลายคนมาอยู่ร่วมกันแล้ว ในที่สุดจะเกิดภาวะสังคมดีขึ้นได้เอง เป็นเศรษฐกิจรากหญ้าที่มีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นพื้นฐานของ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบต่อไป

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สิน

จากแนวคิดเชิงโครงสร้าง ราวกับสาเหตุการเป้นนี้ข้างต้น ทำให้ทราบว่าหนี้สินของเกษตรกรไทยนั้นเกิดจากหลายๆ สาเหตุ โดยการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาถึงวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร ซึ่งเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นหลังจากที่เกษตรกร มีหนี้สินแล้ว ดังนั้น ในส่วนของทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องกับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินนั้น ยังไม่มีแนวคิดทฤษฎีที่แน่ชัด ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้ทฤษฎีแห่งการตอบโต้ หลายทาง ทฤษฎีเกี่ยว กับการย้ายถิ่น แนวคิดที่เกี่ยวข ้องกับการพัฒนาไปสู่ 'ความ

^๔ กรมการพัฒนาชุมชน , หมู่บ้านชนบทไทย: ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี ๒๕๔๘ , (กรุงเทพ-มหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

ทันสมัย ทฤษฎีใหม่ แนวคิดเกษตรกรรมทางเลือก แนวคิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม และแนวคิดเกี่ยวกับระบบครอบครัวและเครือญาติของมนุษย์มาประยุกต์ใช้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ทฤษฎีแห่งการตอบโต้หลายทาง

คิงสลีย์ เดวิส (Kingsley Davis)^๕ ศาสตราจารย์ นักสังคมวิทยาชาวอเมริกา ได้เสนอความคิดเรื่อง “ทฤษฎีแห่งการตอบโต้ทางประชากรหลายทาง” (Theory of Multiphase Response) ไว้ในบทความเรื่อง “ทฤษฎีแห่งการเปลี่ยนแปลงและตอบโต้ในประวัติศาสตร์ประชากรยุคใหม่” (The Theory of Change and Response in Modern Demographic History) เดวิสได้อธิบายว่ากระบวนการพัฒนาให้ เป็น อุตสาหกรรม (Industrialization) ในประเทศต่างๆ นั้น ได้กระตุ้นให้ประชากรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นการสนองตอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน เพื่อต้องการอาชีพที่ดีกว่าการศึกษาที่สูงขึ้น และแสวงหาความชำนาญจากงานด้วยวิธีการหนึ่งของหลายวิธีในการตอบโต้เพื่อพัฒนาตนเองให้เท่าเทียมกับคนอื่น และกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงและตอบโต้ทางประชากรไม่ใช่เป็นเพียงกระบวนการที่มีลักษณะต่อเนื่องไปเรื่อยๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสะท้อนกลับ (Reflexive) และเป็นไปในเชิงพฤติกรรม (Behavioral) กระบวนการดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนด้วยวิธีการและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน

จากทฤษฎีแห่งการตอบโต้หลายทางข้างต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาครั้งนี้ได้ คือ ผู้วิจัยคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นเกษตรกรจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการหนึ่งของหลายวิธีในการตอบโต้ต่อแรงกระตุ้น เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน วิธีการใดที่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ เกษตรกรก็จะกระทำต่อเนื่องไปเรื่อยๆ แต่ ‘ถ้าวิธีการใดที่ ใช้ไม่ได้ผล เกษตรกรก็จะปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ไขจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization)

เป็นแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่ถูกนำมาใช้ ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ดังเช่นที่จำนง อติวัฒนสิทธิ์^๖ ชี้ให้เห็นว่า ในห้วงเวลานั้นการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศ “อยพัฒนาถูกมอง ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ ‘ความทันสมัย (Modernization)’ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคม และประเพณีแบบดั้งเดิมไปสู่ ‘ลักษณะสังคมสมัยใหม่ตามแบบประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศตะวันตก แนวคิดทฤษฎีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า สังคมต่างๆ ย่อมสามารถพัฒนาหรือวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนจากสังคมที่ล้าหลังไปสู่สังคมที่ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกได้ด้วย เหตุนี้คำว่า “ความทันสมัย (Modernization)” จึงมีความหมายเช่นเดียวกับ “ความเป็นตะวันตก (Westernization)” นั่นเอง การทำให้สังคมเกิดความทันสมัยขึ้นนั้นเกี่ยว ข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างต่างๆ ของสังคม เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของคนในสังคม โดย ปัจจัยที่เป็นตัว

^๕ ปราโมทย์ ประสาทกุล, ประชากรศาสตร์สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘-๔๒.

^๖ จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๓-๑๗๔.

นำคือการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยจึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ทางด้านเทคนิควิธีการต่างๆ จากการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนตามแบบสังคมประเพณี (Traditional Society) ไปสู่วิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนแปลงเทคนิคการเพาะปลูกจากการทำนาแบบเก 'าดั้งเดิมมา เป็น เกษตรแผนใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคเองจากที่ดินแปลงเล็กเป '็นการผลิตเพื่อขายโดยขยายขนาดการเพาะปลูกเป '็นการทำไร่นาขนาดใหญ่ เปลี่ยนจากการผลิตหรือทำสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นใช้เองเป '็นการซื้อจากตลาดและมีการ จ้างแรงงานในการเพาะปลูกแทนการใช้ 'แรงงานในครอบครัว เปลี่ยนจากการใช้ 'แรงงานคนในการผลิตแบบอุตสาหกรรมมาเป '็นการใช้เครื่องจักรกล รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้น เป็นต้น

กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยดังกล่าวข้างต้นนี้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียว เช่น ในบางสังคมอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงเป '็นการเกษตรแบบเพื่อขาย ในขณะที่ยังไม่เกิดการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม ก็ได้ นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ 'ความทันสมัยยังต้องมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมอื่นๆ ไปพร้อมกันด้วย เช่น มีการขยายตัวและมีการเปลี่ยนแปลง การศึกษา การสื่อสารมวลชน การคมนาคม การสาธารณสุขโรค การเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองระบบราชการ รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของแต่ละสังคมนั้น ย่อมมีความเร็วช้าที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เป็นอยู่ในสังคมนั้น เช่น ประเพณีหรือความเชื่อเดิมของสังคมที่อาจขัดขวางหรือส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงนี้ เช่น การมีบุคคลที่มีลักษณะของความเป '็นนักประกอบการ (Entrepreneur) คือ กล้าเสี่ยงและมีความต้องการความสำเร็จเป '็นแรงจูงใจของชีวิต ย่อมส่งเสริมการไปสู่ความทันสมัย แต่ในขณะที่บางสังคมคนมีค่านิยมที่ขัดขวาง เช่น ในบางสังคมที่นิยมสะสมทรัพย์ไว้ในรูปของทองคำหรือที่ดิน ค่านิยมเหล่านี้ย่อมไม่เอื้อต่อการลงทุนและการเกิดผลผลิตอุตสาหกรรม เป็นต้น

จากการทบทวนแนวคิดการพัฒนาไปสู่ 'ความทันสมัย (Modernization) ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป '็นองค์รวมได้ว่าการเปลี่ยนแปลงค 'รั้งใหญ่ของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างต่างๆ อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ฯลฯ อันทำให้โครงสร้างสังคมไทยโดยรวมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ที่ซึมซับเข้าสู่ชุมชน รายได้น้อย แต่รายจ่ายสูง ไม่มีความสมดุล ไม่มีความมั่นคง ทั้งทางด้านอาชีพและรายได้ ขาดโอกาส ไม่มีอำนาจต่อรอง ก่อให้เกิดหนี้สินที่ กิดส่งผลไปถึงเรื่องการถือครองที่ดิน การย 'ายถิ่น การขาดแคลนกำลังแรงงานในการผลิต ฯลฯ จากผลกระทบที่เกิดขึ้นมีผลทำให้เกษตรกรต้องแสวงหาทางออกและวิธีการเพื่อรักษาความอยู่รอดเพื่อเพิ่มรายได้และมีเงินไว้เพื่อบริโภคตามค่านิยมของตนเอง ดังนั้น เพื่อให้มีความเข้าใจต่อเรื่องปัญหานี้ขึ้น และวิธีการแก้ไขปัญหานี้ขึ้นของเกษตรกร ซึ่งเป็นปัญหาวิจัยหลักในการศึกษาจึงต 'องมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เป '็นวิธีการแก้ไขปัญหานี้ขึ้นของเกษตรกร ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

๓. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

เอฟเวิร์ท (Everett)^๗ ได้เสนอกรอบในการวิเคราะห์ การย้ายถิ่น เข้าเริ่มต้นว่าการย้ายถิ่น ทุกครั้งจะเกี่ยวข้องกับถิ่นต้นทาง(Origin) ถิ่นปลายทาง (Destination) และอุปสรรคต่างๆ ที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นทั้งสอง ซึ่งรวมเอาระยะทางของการย้ายถิ่นเข้าไว้ด้วย ในทุกๆ พื้นที่จะมีปัจจัยจำนวนมากที่ดึงดูดประชากรเอาไว้ให้คงอยู่ในพื้นที่ และมีปัจจัยอีกจำนวนหนึ่งที่ผลักดันให้คนออกไป ปัจจัยเหล่านี้มีทั้งที่เป็นบวก (+) เป็นลบ (-) และเป็นศูนย์ (0) ซึ่งไม่มีผลกระทบด้านการย้ายถิ่นต่อผู้ใด ประชากรแต่ละคนจะรู้สึกต่อปัจจัยต่างๆ แตกต่างกันไป บางปัจจัยเป็นบวก สำหรับคนๆ หนึ่ง แต่อาจเป็นลบต่ออีกคนหนึ่ง ตัวบุคคลจะตัดสินใจเกี่ยวกับ ปัจจัยเหล่านี้ทั้งในถิ่นต้นทางที่ตนเคยชินอยู่ และในถิ่นปลายทางที่ตนอาจรู้อย่างไม่กระจ่างชัดนัก การย้ายถิ่นเป็นผลมาจากการ ที่บุคคลเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ ที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง การเปรียบเทียบนั้นจะมีการนำเอาอุปสรรคที่แทรกอยู่ รวมถึงระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง เขตพรมแดนระหว่างประเทศ กฎหมายเข้าเมืองและค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้าย

นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยส่วนตัวซึ่งมีผลต่อการย้ายถิ่น ทั้งที่เอื้ออำนวยและขัดขวางการย้ายถิ่น ปัจจัยส่วนตัวบางอย่าง เช่น นิัยความรู้ สักส่วนตัว สติปัญญาอยู่ติดตัวไปเกือบตลอดชีวิตของบุคคล ขณะที่ปัจจัยส่วนตัวบางอย่างผันแปรไปตาม ขั้นตอนของวงจรชีวิต บุคลิกภาพของบางคนต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แต่ของบางคนชอบการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น จะมีบางคนไม่ยาก ที่จะย้ายถิ่น ต้องถูกบังคับหรือจำเป็นจริงๆ จึงจะย้าย ในขณะที่บางคนถูกกระตุ้น เพียงเล็กน้อยหรือมีโอกาสเพียงนิดเดียวก็ย้ายถิ่นแล้ว

จากการทฤษฎีข้างต้น สามารถนำมาประยุกต์ ใช้กับการศึกษา นี้ได้ คือ เมื่อเกิดปัญหาหนี้สินซึ่งเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน จะเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรมีการย้ายถิ่น เพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจการเพิ่มรายได้ รวมทั้งเพื่อหาเงินมาใช้หนี้ การย้ายถิ่นจึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอีกวิธีหนึ่ง

๔. ทฤษฎีใหม่ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชนบทไทย

ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชนบทไทยตามแนวพระราชดำริ^๘ แนวคิดในการ จัดการที่ดินและแหล่งน้ำที่รู้จักกันในนาม “ทฤษฎีใหม่” นั้นมาจากแนวพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการสร้างการจัดการระบบทรัพยากร ๓๐-๓๐-๓๐-๑๐ โดยทรงชี้แนะให้ เกษตรกรแบ่งพื้นที่ของตนออกเป็น ๔ ส่วน ส่วนแรกร้อยละ ๓๐ จัดการเป็น พื้นที่กักเก็บ น้ำโดยขุดสระ พื้นที่ส่วนที่ ๒ อีกร้อยละ ๓๐ ใช้ปลูกข้าว ส่วนพื้นที่ส่วนที่ ๓ อีกร้อยละ ๓๐ จัดเป็นสวนผสมผสานระหว่างไม้ผลไม้ยืนต้น พืชผักหรือไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อนำผลิตผลส่วนนี้ไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือก็นำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ พื้น

^๗ ปราโมทย์ ประสาทกุล, ประชากรศาสตร์สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์, หน้า ๒๕๗-๒๕๘.

^๘ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

ที่ส่วนสุดท้ายอีกร้อยละ ๑๐ จัดเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวและทำถนนหนทาง^๙ จะเห็น ว่าทฤษฎีใหม่^{๑๐} มีความคล้ายคลึงกับโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานทุกหน่วยงานในกระทรวงเกษตรฯ เช่น การจัดหาแหล่งน้ำโดยกรมชลประทาน การจัดหาพันธุ์พืชและสัตว์โดยกรมส่งเสริมการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ในการจัดหาตลาด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปรับเปลี่ยนระบบวิธีการผลิตจากการผลิตพืชชนิดเดียวที่ราคาต่ำ เช่น ข้าว กาแฟ พริกไทย ยางพารา มาเป็น การปลูกพืชแบบผสมผสานหลากหลายชนิดและมีความต่อเนื่อง การเน้นการพึ่งตนเอง ที่เหลือจึงขาย เช่นเดียวกับเกษตรกรรมทางเลือก ที่ภาครัฐก็ให้การสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นแนวนี้ด้วยเช่นกัน แต่ก็ประสบปัญหาจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดเกษตรกรที่ยังมีแนวคิดตามวิธีการผลิตเชิงเดี่ยว ซึ่งจะนำไปสู่ภาวะหนี้สิน เนื่องจากราคาผลผลิตพืชเชิงเดี่ยวจะขึ้นกับกลไกตลาด ทฤษฎีใหม่^{๑๑} จะช่วยให้เกิดการไม่พึ่งพิงตลาด เนื่องจากเป็น การผลิตเพื่อบริโภค ส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย จึงไม่ก่อให้เกิดหนี้สิน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมขั้นพื้นฐานในการทำเกษตร ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการจัดสรรค่าตอบแทนการผลิต ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เชื่อมโยงไปยังพฤติกรรมต่างๆ ของเกษตรกร แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็น วิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอีกวิธีหนึ่ง ที่จะทำให้เกษตรกรสามารถจัดการทรัพยากรด้วยวิธีการต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและลดภาระหนี้สินได้อีกหนทางหนึ่ง

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดระยะเวลานาน ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้

^๙ วรวรรณ ศุภจรรยา, การศึกษาชนบทเพื่อการพัฒนาชนบท , (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑.

จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตน ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติ "ทางสายกลาง" และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

- (๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- (๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

(๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและด้านเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

(๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ให้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕) ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ในทุกคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศนั้น ได้ทรงถามเกษตรกรและทอดพระเนตรพบสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการปลูกข้าวและเกิดแรงบันดาลพระราชหฤทัยอันเป็นแนวคิดขึ้นว่า

ข้าวเป็นพืชที่แข็งแกร่งมาก หากได้น้ำพอเพียงจะสามารถเพิ่มปริมาณเมล็ดข้าวได้มากยิ่งขึ้น หากเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาไว้ได้ แล้วนำมาใช้ในการเพาะปลูกก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้มากขึ้นเช่นกัน การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในวันแต่จะยากที่จะดำเนินการได้เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและข้อจำกัดของปริมาณที่ดินเป็นอุปสรรคสำคัญ หากแต่ละครัวเรือนมีสระน้ำประจำไร่นาทุกครัวเรือนแล้ว เมื่อรวมปริมาณกันก็ย่อมเท่ากับปริมาณในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ แต่สิ้นค่าใช้จ่ายน้อยและเกิดประโยชน์สูงสุดโดยตรงมากกว่า

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องนี้เกิดจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินทางเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน บริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้า ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ว่า

"...ถามชาวบ้านที่อยู่กันว่า เป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้นกองไว้ เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีจริงแต่ไม่มีเมล็ดหรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ดก็หมายความว่า ๑ ไร่คงได้ประมาณซีกถึงเดียวหรือไม่ถึงถึงต่อไร่ ถามเขาทำไมเป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำ ปักดำไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำ ก็ปักในทรายทำรูในทรายแล้วปักลงไป เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เหมาแห้งลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตั้งตรงขึ้นมา เพราะมีน้ำค้าง แล้วในที่สุด ก็ได้รวงแต่ไม่มีข้าวเท่าไรอันนี้เป็นบทเรียนที่ดี...แสดงให้เห็นว่า ข้าวนี้เป็นพืชแข็งแกร่งมากขอให้ได้น้ำค้างก็พอ แม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากว่าเราช่วยเหลือกันก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยพอที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมีไร่จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนักจะได้ผล ทำเล็กๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าในที่เช่นนั้น ฝนดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา...ฝนก็ทิ้งช่วงข้าวก็ไม่ดี"

จากพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่ทรงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีว่า

".....วิธีการแก้ไขก็คือต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมา ก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดูสัก ๑๐ ไร่ ในที่อย่างนั้น ๓ ไร่จะเป็นบ่อน้ำ ถ้าจะต้องบุด้วยพลาสติกก็บุด้วยพลาสติก ทดลองดูแล้วอีก ๖ ไร่ทำเป็นที่นา ส่วนไร่ที่เหลือก็เป็นบริการ หมายถึงทางเดินหรือกระต๊อบ หรืออะไรก็แล้วแต่ หมายความว่า

น้ำ ๓๐ % ที่ทำนา ๖๐ % ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้ได้จากเดิมที่เก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ ๑-๒ ถึง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้นก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ไร่ละประมาณ ๑๐ - ๒๐ หรือมากกว่า..."^{๑๐}

ในเวลาต่อมาได้พระราชทานพระราชดำริให้ทำการทดลอง "ทฤษฎีใหม่" เกี่ยวกับการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขึ้น ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และมีแนวทางตามกระแสพระราชดำรัสโดยสรุป ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่หนึ่ง

๑) ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ ๑๕ ไร่)

๒) หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

๓) มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่า ครอบครัวหนึ่ง ทำนา ๕ ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

๔) เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น ๕ ไร่ ต้องมี ๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร แต่ละแปลง (๑๕ ไร่) ทำนา ๕ ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ ๕ ไร่ (=๑๐ ไร่) จะต้องมีน้ำ ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อปี

จึงได้ตั้งสูตรคร่าวๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

: นา ๕ ไร่ และพืชและสวน ๕ ไร่

: สระน้ำ ๓ ไร่ ลึก ๔ เมตร จุประมาณ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

: ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ ๒ ไร่ รวมทั้งหมด ๑๕ ไร่

ปัญหาใหญ่ข้อหนึ่งคือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และทางเอกชน) แต่ค่าดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

(๑) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)

(๒) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)

(๓) การเป็นอยู่ (กะป็น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)

(๔) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)

(๕) การศึกษา (โรงเรียนทุนการศึกษา)

(๖) สังคมและศาสนา

^{๑๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ฉบับรวมชุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘.

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สาม

ติดต่อยุบรวมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหาร
โรงสีตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ ช่วยการลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและ
ฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์

: เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคใน
ราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรมาสีเอง)

: เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง)

: ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๙ ทรงชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกระดับให้รู้จักพอเพียง เมื่อเศรษฐกิจ
พอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง อาจจะเรียกได้หลายชื่อ
เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม^{๑๑} ล้วนมุ่งไปสู่
เศรษฐกิจพอเพียงทั้งสิ้น นับว่าเป็นปรัชญาที่มีความหมาย ความสำคัญ และมีความสัมพันธ์สอดคล้อง
กับการพึ่งตนเองของชุมชนได้ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
ด้านจิตใจ และด้านสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นหลักแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

ความเป็นมาของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีใจความ
ว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้
ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลัก
วิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทาง
เศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” และนับจากนั้นเป็นต้นมาพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึง
แนวทางการพัฒนาหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้
หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนทรงเตือนสติ
ปวงชนชาวไทยไม่ให้ประมาท มีความตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้อง
ตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ นับว่าเป็นบทเรียนของ
การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่
ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาสังคมที่ไม่ได้คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพของประเทศ
หรือความพร้อมของคนและระบบ และอีกส่วนหนึ่งนั้น การหวังพึ่งพิงจากต่างประเทศมากเกินไป
ทั้งในด้านความรู้ เงินลงทุน หรือตลาด โดยไม่ได้เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มีความมั่นคง
และเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนเปลี่ยนแปลง

^{๑๑} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
๒๕๔๗), หน้า ๒๒๖.

ของปัจจัยภายในและภายนอก บทเรียนจากการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ประชาชนคนไทยทุกระดับในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ หันกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาและการดำเนินชีวิตของคนในชาติ แล้วมุ่งให้ความสำคัญกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ (รัชกาลที่ ๙) ในเรื่องการพัฒนาและการดำเนินชีวิตแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในเชิงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี และใช้เป็นแนวในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๑๒}

แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติตนของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป มีใจความว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๑๓}

ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ความพอเพียง นี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้าน หรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่ง

^{๑๒} ศราวุธ บวรเจริญ, จ่านอง หนูนิล และพัฒน์สุตา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชา เศรษฐกิจพอเพียง ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๑๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

บางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”^{๑๔}

พระราชดำรัสที่พระองค์พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง ... คนเร้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่าทำอะไร ต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข... พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”^{๑๕}

และอีกพระราชดำรัสที่พระองค์พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งอธิฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้... ฉะนั้น ถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกันช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดี กินดี พอสมควร ขอย้ำพอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบไม่ให้อื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”^{๑๖}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิต และเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่างสังคมระดับท้องถิ่นและตลาดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้ คือ แนวทางที่สมดุล โดยใช้หลักธรรมชาติที่เป็นเหตุผลอย่างเชื่อมโยงพัฒนาให้ทันสมัยและก้าวสู่ความเป็นสากลได้เหมือนนานาประเทศทั่วโลก โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อปีที่ประเทศไทยต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อยืนหยัดในการพึ่งตนเอง และพัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ซึ่งคนไทยจะสามารถเลี้ยงชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ก็ได้ผ่านการทดลองในพระตำหนักสวนจิตรลดาโรฐาน และโครงการในภูมิภาคต่างๆ หลายโครงการ

^{๑๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, หน้า ๒๙.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ มีพระราชดำริว่า มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC) พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้ และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีปัจจัย ๒ อย่าง คือ

๑. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค
๒. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างครบวงจร ผลที่เกิดขึ้น คือ

๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน

๒.๒ ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก^{๑๗}

ในปัจจุบันนี้ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำไปใช้เป็นนโยบายของรัฐบาล และปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในส่วนที่ ๓ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ (๑) ว่า “การบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ”^{๑๘}

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และยังเป็นเครื่องมือมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจของระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

^{๑๗} ศรายุทธ์ บุรณ์เจริญ, จำนวน หนูนิล และพัฒน์สุดา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชา เศรษฐกิจพอเพียง ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๘} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางปฏิบัติที่จะให้เกิดผลในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๙}

วันชัย ทรงเมตตา ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาคน เพราะเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์และความยั่งยืนของการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อเรื่องความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความมั่งคั่ง และเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการใช้คุณธรรมนำความรู้ เพราะว่าคนผู้ซึ่งเป็นผู้สร้างแวดล้อมของตนทำให้เกิดความพอเพียงได้ด้วยการรักษาความสมดุลในชีวิตของแต่ละคน แต่ละชุมชน แต่ละองค์กร และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ การพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคน การคิดให้ถูก พูดให้ถูก ปฏิบัติให้ถูกอย่างมีสติ และใช้ปัญญาไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถอยู่อย่างพออยู่พอกิน อิ่มสุขตนเองและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อีกทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข^{๒๐}

ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ที่ได้พระราชทานเนื่องในโอกาสวันปิดภาคเรียนของโรงเรียนจิตรลดา ปีการศึกษา ๒๕๑๔ ณ ศาลาภาภิรมย์ พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๔ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ความรู้ในวิชาการเป็นสิ่งที่หนึ่งที่จะทำให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้ และทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ เป็นคนที่สามารถ เป็นคนที่จะมีความพอใจได้ในตัวว่า ทำประโยชน์แก่ตนเองและแก่ส่วนรวม นอกจากวิชาความรู้ ก็จะต้องฝึกฝนในสิ่งที่ตัวจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคม สอดคล้องกับสมัย และสอดคล้องกับศีลธรรมที่ดีงาม ถ้าได้ทั้งวิชาการทั้งความรู้รอบตัว และความรู้ในชีวิต ก็จะทำให้เป็นคนที่ครบคน...”^{๒๑}

^{๑๙} สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔).

^{๒๐} วันชัย ทรงเมตตา, “พุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”, *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๓๙.

^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, *คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๗.

ดังนั้น จึง สรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายครอบคลุมไปได้ทุกด้าน ทั้งยังเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาสร้างความสมดุลให้กับชีวิตคน คือ สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม รวมไปถึงความสมดุลของสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน

ความหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นแนวคิดที่เริ่มขึ้นจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านมีความคิดเห็นสนับสนุนแนวพระราชดำรินี้ และได้ให้ความหมายพร้อมอธิบายหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชนว่า ถ้าสังคมไทยทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานกันอย่างทั่วถึง เราสามารถจัดความยากจนของคนทั่วประเทศ พร้อมๆ กับสร้างฐานทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้พื้นฐานพร้อมพูนขึ้นเต็มประเทศ ความเข้มแข็งที่เป็นพื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสถึง เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน

เศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม ก็คือชุมชน เพราะฉะนั้น เศรษฐกิจชุมชน คืออย่างเดียวกัน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียง ก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่า เศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลเป็นปกติ สบายไม่เจ็บไข้ ไม่วิฤต เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ข้อสำคัญเมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐานต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ

ลักษณะ ๕ ประการ ของเศรษฐกิจพื้นฐาน

๑. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน

๒. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน

๓. มีบูรณาการ คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

๔. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง

๕. การจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง^{๒๒}

^{๒๒} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ ณ พริ้นตังเซนเตอร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐-๒๒.

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมชี้แจงแนวทางการบริหารประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็นเพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกๆ ระดับ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ... การพัฒนาต้องเริ่มจากการพึ่งตนเองให้ได้ก่อน การที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ เราก็ต้องรู้จักประมาณตน และทำทุกอย่างด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ประมาท สิ่งเหล่านี้จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเราต่อไปด้วย หลักการสำคัญของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่จะทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่รีบร้อน ไม่ก้าวกระโดด ไม่ประมาท รู้จักการเลือกสรร และการใช้อย่างเหมาะสม ระมัดระวัง มีความพอดี พอเหมาะ พอควร ซึ่งใช้คำสรุปรวมว่า “พอเพียง”^{๒๓}

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในการสัมมนาเรื่องเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ “ทางสายกลาง ” ไม่สุดโต่ง ซึ่งมีอยู่ในคำสอนของทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ พราหมณ์ ฮินดู อิสลาม และศาสนาซิกข์ การใช้ชีวิตนั้น อย่าสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง แต่ให้อยู่ในทางสายกลาง เช่น การใช้เงินระดับบุคคล นักเรียน นิสิต นักศึกษา หรือครูก็ใช้ให้พอเพียง พอประมาณ หากสุดโต่งข้างหนึ่ง คือ ตระหนี่ หรือขี้เหนียว ตระหนี่ ก็คือไม่ใช้เงิน แม้ว่าจำเป็นต้องใช้เงิน ก็ไม่ยอมใช้ แล้วไปสร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง คนในครอบครัว หรือคนในโรงเรียน ส่วนสุดโต่งอีกด้าน คือ ฟุ้งเฟ้อ ทุ่มเพี้ยง ใช้เงินในสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องใช้ และไม่มีเหตุผลความจำเป็นต้องใช้ เห็นเขามีก็อยากมีตามเขา เรามีเงินเป็นแสนล้าน เราจะไปมีตามเขาได้อย่างไร ในเมื่อเงินเดือนเราหมื่นสอง... ซึ่งปรัชญาฯ นี้ต้องการสอนเราว่า การที่จะใช้ชีวิต ใช้เงินทอง หรือตัดสินใจบริหารโรงเรียน ต้องวางอยู่บนความพอเพียง^{๒๔}

ดร.ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ ได้ให้สัมภาษณ์พิเศษแก่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๐ โดยกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นของความก้าวหน้าอย่างสมดุลและมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายโดยย่อว่า ๓ ห่วง และ ๒ เงื่อนไข ๓ ห่วง ซึ่งก็คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วน ๒ เงื่อนไข คือ เงื่อนไขด้านความรู้ และเงื่อนไขด้านคุณธรรม ด้านความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง ส่วนคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน อดทน การใช้สติ ปัญญา ความเพียร และมีการแบ่งปัน

ส่วนสำคัญเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแนะนำให้มีการดำเนินการต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมี ๒ ขั้นตอน คือ “เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน” กับ “เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า”

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง...

สู่การปฏิบัติ, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน หมายถึง พอกิน พอใช้ พึ่งตนเอง ถ้าเมื่อใดมีความพร้อม เรา ก็สามารถก้าวไปสู่ “ขั้นก้าวหน้า” ได้ คือ ก้าวสู่ระบบตลาดและก้าวสู่โลกภายนอก ถ้ามองลักษณะนี้ จะเห็นได้ชัดว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรับการเปลี่ยนแปลง และมองโอกาสของการ เปลี่ยนแปลง แต่ว่าเราจะต้องก้าวไปสู่โลกภายนอกอย่างมีความพร้อม^{๒๕}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่ง ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เพียงพอในอย่างน้อย ๗ ประการ คือ

๑. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
๒. จิตใจเพียงพอ ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอ จะรักคนอื่นไม่เป็นและ ทำลายมาก
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพ และทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาคนยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
๕. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิรูปและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
๖. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นมาจากฐานทางวัฒนธรรมจึงมั่นคง
๗. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขี้บวบ เตี้ยจ่น เตี้ยรววย แบบกะทันหัน เตี้ยตกงาน ไม่มีกิน ไม่มีใช้ ซึ่งประสาหมนุษย์คงทนไม่ไหว จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยนรุนแรง ซ้ำตัวตาย ติดยาเสพติด แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี^{๒๖}

ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศราวุธ บวรณเจริญ จ่านอง หนูนิล และพัฒนสุตา สอนชื่อ ได้กล่าวถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑๐ ประการ ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและพัฒนาคน ดังนี้

๑. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ
๓. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน
๔. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๒๖} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม, หน้า ๔-๗.

๕. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน

๖. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

๗. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์มีความพออยู่ พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้ และมีความสุขตามอัตภาพ

๘. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นตลอดจนเสรีภาพในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตาและจิตสาธารณะ

๙. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลาย เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑๐. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ค่านิยม และเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล/สังคม^{๒๗}

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ได้อธิบายหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ดังต่อไปนี้

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศจะต้องมีการใช้อย่างสมดุล หมายถึง การขุดค้นทรัพยากรเพื่อใช้ในการผลิต จะไม่ทำให้มีผลกระทบต่อชุมชนและประชาชน เช่น ควรหลีกเลี่ยงการสร้างมลภาวะ น้ำเน่าเสีย หรืออากาศเป็นฝุ่นละอองในชุมชน เป็นต้น ควรใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และป้องกันรักษามิให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในเชิงลบ

ในรอบ ๓๐ ปีที่ผ่านมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย เน้นอัตราผลตอบแทนต่อส่วนผู้ถือหุ้นในองค์กร จึงมีการลงทุนเป็นจำนวนค่อนข้างมาก จะเป็นการเสี่ยงเพราะกู้เงินสถาบันการเงิน แต่อาจมีปัญหาชำระคืนเงินกู้ไม่ได้ นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรด้านพลังงาน ก็ได้คำนึงถึงปฏิกิริยาเรือนกระจก มีผลเสียทำให้โลกร้อน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ชาวนาเดือดร้อน ดังนั้น โลกใบนี้ควรเปลี่ยนทัศนคติของนักธุรกิจที่จะเร่งทำการผลิต เพื่อป้อนสินค้าให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งต้องการเพียงการบริโภคสินค้าอันเป็นความต้องการระยะสั้น โดยไม่คำนึงถึงผลเสียต่อสภาพแวดล้อมในระยะยาว

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้

(ก) ให้เดินทางสายกลาง ประชาชนควรบริโภคสินค้าหรือบริการเท่าที่ทรัพยากรในประเทศจะเอื้ออำนวยหรือผลิตได้

(ข) ภายในประเทศจะต้องป้องกันตัว และปรับตัวให้อยู่รอดจากภาวะไม่สมดุล ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น สินค้าขาดตลาดทั่วโลก หรือเศรษฐกิจในยุโรปอ่อนแอ เป็นต้น

(ค) ธุรกิจ จะต้องช่วยรักษาทรัพยากรและไม่ทำลายสภาพแวดล้อมของโลก เช่น การปล่อยภาวะเรือนกระจก ควรใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง พึงระลึกไว้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง

^{๒๗} ศราวุธ บวรณเจริณ, จานง หนูนิล และพัฒนสุตา สอนชื่อ, การดำเนินชีวิต รายวิชา เศรษฐกิจพอเพียง ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔, หน้า ๑๖-๑๗.

ไม่ได้หมายถึง การอยู่อย่างปลีกวิเวกโดยไม่ทำการค้าขายกับต่างประเทศ เศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนให้อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เหลือไว้คู่กับโลกอย่างยั่งยืน^{๒๘}

จากคำดังกล่าวข้างต้นนั้น มีความสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานไว้ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ มีความตอนหนึ่งว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป หากมุ่งแต่จะสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากเลวหลวมในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...^{๒๙}

และเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ มีพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เพื่อทรงเตือนสติคนไทยเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ภาวะเศรษฐกิจของไทย เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต มีความตอนหนึ่งว่า “...การจะเป็นเช่นนั้น มันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...”^{๓๐}

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียงว่า การพัฒนาชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมาย และเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาอย่างบูรณาการ” ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้พลังทางสังคมขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่าย หรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” (แปลว่า หลายฝ่าย) ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน... กล่าวโดยสรุป คือเศรษฐกิจพอเพียง ก็หมายถึง การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ คือ

๑. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่สร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเข็มต่อสู่ชีวิตด้วยความสุจริต

^{๒๘} Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya, His Majesty the King and the Royal Initiatives towards Balancing Thailand's Development, Translated by Sawanee Nivasabutr, (Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs, Ministry of Foreign Affairs, n.d.), pp. 4-5.

^{๒๙} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๑๒๕.

^{๓๐} จุมพล วิเชียรศิลป์, “ระบบเศรษฐกิจพอเพียง Sufficiency Economy”, ใน เอกสารการสัมมนาในการประชุมทางวิชาการ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ของสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย, (เชียงใหม่: สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้อย่างต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ว่า “...บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมกันด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน...”

๒. พึงตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอด และเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน....”

๓. พึงตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

๔. พึงตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลองทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริที่ว่า “...จุดประสงค์ของศูนย์การศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่ สภาพฝนฟ้า อากาศ และประชาชนในท้องที่ต่างๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนเดิม...”

๕. พึงตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้ด้วย การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

๕.๑ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำริที่ว่า “...ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

๕.๒ ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความสุจริตธรรม ดังพระราชดำริที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...”

๕.๓ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสถึงเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

๕.๔ ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่เป็นอยู่ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ให้ความชัดเจนว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

๕.๕ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังพระราโชวาทที่ว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”^{๓๑}

ประสิทธิ์ ทองอุ่น ได้กล่าวอ้างถึงทัศนะที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งอธิบายถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

๑. มองอย่างวัตถุนิยม ด้านภายนอก ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอตามอัตภาพ หมายถึง การพึ่งตนเอง

๒. มองอย่างจิตวิสัย ด้านภายในจิตใจ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเงินเป็นล้านๆ ก็ไม่เพียงพอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต^{๓๒}

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ ทองอุ่น ยังได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริว่า มีความสอดคล้องกับธัมมิกสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเน้นในเรื่องของจิตใจมากกว่ารูปธรรม ด้านเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับหลักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธของ อี.เอฟ. ชูเมกเกอร์ ที่เน้นเรื่องความพอเพียงทางเทคโนโลยีในระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญของคนมากกว่าผลผลิต เป้าหมายที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือต้องการให้ประชาชน หรือชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างรากฐานที่เข้มแข็งและมั่นคง ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะเศรษฐกิจพอเพียง ไม่แค่สร้างความมั่นคงทางวัตถุหรือทางกายให้คนพอมีพอกินเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิต ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทางเลือกที่ควรนำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างมีนัยที่สำคัญ^{๓๓}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักการเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นหลักการที่สอนให้คนทุกระดับทุกฝ่ายรู้จักการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม คือ ให้เดินสายกลาง ไม่สร้างผลกระทบที่เสียหายทั้งแก่ตนและส่วนรวม โดยเฉพาะมุ่งถึงการพัฒนาแบบองค์รวม ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ตลอดจนการเมือง การปกครอง ใช้พลังทางสังคมขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปแบบของกลุ่ม เครือข่าย หรือประชาสังคม ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดชทรงชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนแบบทางสายกลางของประชาชนทุกระดับ โดยทรงเน้นให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพต่างๆ มีนักวิชาการหลายท่านได้สนับสนุนแนวพระราชดำรินี้ ดังต่อไปนี้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้อธิบายถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า พื้นฐานของประเทศไทย เป็นประเทศเกษตรกรรม ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ตั้งแต่ขั้นการ

^{๓๑} สุเมธ ตันติเวชกุล, “ชีวิตพอเพียง”, พุทธธรรม, ปีที่ ๕๙ ฉบับที่ ๓๓๘ (ตุลาคม ๒๕๕๔): ๒๒-๒๔.

^{๓๒} ประสิทธิ์ ทองอุ่น, “เศรษฐกิจพอเพียงแนวพุทธศาสตร์”, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๑๘.

^{๓๓} อ้างแล้ว.

ฟื้นฟู และขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนอันเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกินไปจนถึงการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพ และทักษะวิชาการ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ละขั้นตอนเป็นลำดับ ในเรื่องต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติและที่จะเรียนรู้จากโลกภายนอกด้วย

เศรษฐกิจพื้นฐาน ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ

- เป็นเศรษฐกิจของคนทั้งมวล
- มีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ
- มีความเป็นบูรณาการเข้มแข็งไปพร้อมๆ กันหมด ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

และ วัฒนธรรม

- เติบโตบนพื้นฐานที่เข้มแข็งของเราเอง เช่น ด้านเกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรม สมุนไพร อาหาร การท่องเที่ยว เป็นต้น
- มีการจัดการที่ดีเป็นพื้นฐาน ส่งเสริมการเกิดนวัตกรรมต่าง ๆ ให้สามารถนำมาใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาประเทศ มิได้มีแบบอย่างตายตัวตามตำรา หากแต่ต้องเป็นไปตามสภาพภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา วัฒนธรรมชุมชน ที่มีความหลากหลาย ในขณะเดียวกันเราก็ต้องเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับการพยายามหาแนวทางหรือวิธีการที่จะดำรงชีวิตตามหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ดำเนินไปได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบที่ชุมชนอาจจะได้รับ ไม่ให้กระแสเหล่านั้นมาทำลายเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนจนต้องล่มสลายไป

จากแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่ให้ประชาชนดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณ์ สันติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ และใจตนเป็นที่สำคัญ ซึ่งก็คือ วิถีชีวิตไทย ที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี ในหลักของการพึ่งพาตนเอง ๕ ประการ คือ

๑. ความพอดีด้านจิตใจ: เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

๒. ความพอดีด้านสังคม: มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักผนึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

๓. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงเป็นขั้นเป็นตอนไป

๔. ความพอดีด้านเทคโนโลยี: รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

๕. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ: เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอสมควร พออยู่ พอ กินตามอัตภาพ และฐานะของตนเอง^{๓๔}

จากคำดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทัศนะของ ศราวุธ บวรณเจริญ จ่านง หนูนิล และพัฒน์ สุดา สอนชื่อ ที่ได้กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มีหลักสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. โดยพื้นฐาน ก็คือ การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การทำอะไรเป็นขั้นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง

๒. พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับ ความเปลี่ยนแปลง

๓. การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละสัดส่วน แต่ละระดับ

๔. ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึง เศรษฐกิจ^{๓๕}

ทศ คนนาพร ได้กล่าวถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ นายธนินท์ เจียรวนนท์ ที่ได้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกิจว่า ความพอเพียงนั้น คือ วิถีชีวิตที่ดี และถูกกับ ชีวิตของคนไทยอย่างแท้จริง การมีชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักตนเอง มีชีวิตที่อยู่กับความเป็นจริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักที่จะลงทุนอย่างพอเพียงตามกำลังที่มีอยู่ และทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วง ไม่มากเกินไป แต่ก็ไม่น้อยจนเกินไปจนเกิดผลเสีย รู้ต้นตอของปัญหาที่แท้จริง และแก้ไขได้ตรงจุด เราทุกคนจะฝ่า วิกฤตนี้ได้^{๓๖}

อุษณีย์ เกษมสันต์ ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ ครอบครัวและระดับชุมชน โดยอธิบายคำว่า “พอ” ในหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ พอมี พอกิน เป็นการผลิตเพื่อตนเอง เพื่อครอบครัวเป็นอันดับแรก ดังข้อความ ที่ว่า “กินทุกอย่างที่ปลูก และปลูกทุกอย่างที่กิน” พึ่งเงินให้น้อยที่สุด เพราะเป็นสิ่งหายากโดยเริ่ม จากการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของ เพื่อจะได้เห็นส่วนที่เป็นรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เกินความพอดี เกินความต้องการ จะได้หาทางแก้ไขด้วยการลดในส่วนนั้นๆ และอะไรที่สามารถผลิตได้เอง ก็ลอง ผลิตดู เช่น การปลูกผักสวนครัวในบ้าน การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ไว้กินไข่ การทำปุ๋ยชีวภาพจากวัสดุ เหลือใช้ในบ้านแทนการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และการทำสบู่เหลวไว้ใช้เอง เป็นต้น ซึ่งบุคคลทุกกลุ่ม อาชีพสามารถทำได้ ถ้าเป็นเกษตรกร ก็หาทางบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นหลัก คนเรา ถ้าไม่โลภมาก ชีวิตก็มีความสุข ยิ่งปลดหนี้ได้ ความสุขก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

^{๓๔} สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=6582, [๒๘ กันยายน ๒๕๕๙].

^{๓๕} ศราวุธ บวรณเจริญ, จ่านง หนูนิล และพัฒน์ สุดา สอนชื่อ, หนังสือเรียนสาระกับทักษะ การดำเนินชีวิต รายวิชา เศรษฐกิจพอเพียง รหัสวิชา ทช ๓๐๐๐๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔.

^{๓๖} ทศ คนนาพร, พลิกกลยุทธ์ฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจ สไตส์เจ้าสาวธนินท์ เจียรวนนท์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพลิน, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓.

ขั้นที่ ๒ อยู่ดี กินดี เป็นขั้นของการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนและในสังคมใกล้เคียง เข้าด้วยกันเพื่อก่อให้เกิดพลัง ก่อให้เกิดการผลิต เพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจชุมชน ด้วยการรวบรวมข้อมูล ด้านการตลาด การแปรรูปวัตถุดิบของชุมชนให้เป็นสินค้า และบริการเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น ผลผลิตของข้าวแปรรูปเป็นไส้กรอกสำเร็จรูป การนำสมุนไพรที่ปลูกได้มาอบแห้งบรรจุแคปซูล การทำ ปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ ปุ๋ยน้ำและสารไล่แมลงบรรจุขวด เป็นต้น ซึ่งการจะทำเช่นนี้ได้ จำเป็นต้องมีการ รวมกลุ่มให้เข้มแข็งมีการสร้างเครือข่ายของการพัฒนา และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่า ของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้สูงขึ้น

ขั้นที่ ๓ มั่งมี ศรีสุข ขั้นนี้เป็นการดำเนินธุรกิจชุมชนที่เกิดจากพลังสร้างสรรค์ จากเครือข่ายสหกรณ์ที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน ร่วมมือกันทำกิจกรรมผลิต และการจำหน่ายเพื่อก่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองในทุกๆ เรื่อง โดยประชาชนในชุมชนและในสังคมเป็นเจ้าของปัจจัย การผลิตเอง เช่น เป็นเจ้าของโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพ โรงสีกลาง กิจการขนส่ง และเจ้าของตลาดกลาง การเกษตร เป็นต้น จะได้สามารถกำหนดราคาสินค้า และบริการได้เอง อันจะนำไปสู่ความมั่งมี ศรีสุข ในที่สุด และเป็นความมั่งมี ความสุขที่ยั่งยืนด้วย เพราะใช้หลักการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันบนฐานของความไม่มีหนี้สิน^{๓๗}

เกสักร สรุพล ไกรสรารุณ ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับหลักพุทธธรรมว่า หลักที่เป็นรากฐานของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามที่ทรง พระราชทาน กล่าวโดยสรุป มี ๓ หัวข้อใหญ่ คือ

๑. ความพอประมาณ
๒. ความมีเหตุผล
๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์...

เมื่อพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยละเอียดแล้ว จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้อง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับหลักธรรม คือ “สัปปุริสธรรม ๗” ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ เป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการอธิบายสัปปุริสธรรม ๗ ใน ลักษณะประยุกต์นั่นเอง

“สัปปุริสธรรม ๗” ได้จำแนก ดังนี้

๑. ัมมัญญตา ความรู้จักเหตุ คือ รู้ถึงหลักความจริงหรือเหตุปัจจัยที่เป็นกฎเกณฑ์หรือ เงื่อนไขของสิ่งต่างๆ
๒. อตถัญญตา ความรู้จักผล คือ รู้ถึงความมุ่งหมาย หรืออรรถประโยชน์หรือคุณค่าที่ แท้จริงของสิ่งต่างๆ
๓. อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือ รู้ถึงฐานะหรือกำลังในด้านต่างๆ ของตนที่มีอยู่ เช่น วัย เพศ นิสัย สถานภาพทางสังคม กำลังทรัพย์ ความรู้ ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น
๔. มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ คือ รู้ถึงความพอเหมาะพอดีในการกระทำสิ่งต่างๆ ไม่ มากเกินไป หรือไม่น้อยเกินไป

^{๓๗} อุษณีย์ เกษมสันต์ฯ, “ศาสตร์แห่งธรรมิกราชา สร้างคุณค่าแห่งชีวิต”, นิตยสารข่าวทางเดิน, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑๔๙ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๓): ๕๑-๕๒.

๕. กาลัญญตา ความรู้จักกาล คือ รู้จักใช้เวลาให้ถูกต้อง ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ฯลฯ เป็นต้น

๖. ปริสัญญตา ความรู้จักชุมชน คือ รู้จักในเรื่องความเชื่อขนบประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน หรือรู้เท่าทันความเป็นไปต่างๆ ของสังคม

๗. บุคคลัญญตา ความรู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น โดยอัธยาศัย ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น

โดยสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ คือ ความรู้จักตน + ความรู้จักประมาณ

๒. ความมีเหตุผล คือ ความรู้จักเหตุ + ความรู้จักผล

๓. ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ความรู้จักกาล (ยุคสมัย) + ความรู้จักชุมชน (สังคม) + ความรู้จักบุคคล (บุคคล)^{๓๘}

นอกจากนี้ เกสัชกร สุรพล ไกรสรารุณิ ยังได้กล่าวอีกว่า ในแง่มุมของสัปปุริสธรรม ๗ ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ไปอีกลักษณะหนึ่ง คือ เป็นกระบวนการใช้ปัญญาเพื่อสร้างสรรค์ ตลอดจนแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หมายความว่า การจะกระทำอะไรหรืออย่างไรในกรณีหนึ่งๆ การกระทำนั้นๆ ไม่ใช่มาจากความอยาก หรือความรู้สึกของตน แต่ให้มาจากผลลัพธ์ของการประมวลความรู้ทั้ง ๗ ประการดังกล่าว ซึ่งจะให้ผลที่เหมาะสมและตรงกับสถานการณ์นั้นๆ^{๓๙}

ดังนั้น สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาและเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีหลักที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ความพอประมาณ รู้ถึงความพอดีในสิ่งต่างๆ ไม่มากเกินไป แต่ก็ไม่น้อยเกินไป โดยการปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในหลักคุณธรรมที่ดีงาม ผูกฝั่หาความอยู่ยงสม่ำเสมอ ความมีเหตุผลในการตัดสินใจและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งสามารถพึ่งตนเองได้เป็นหลักสำคัญ และนำแนวคิดหลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ ไม่ว่าจะในปัจจุบันและในอนาคตเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

แนวคิดความยากจน

ชัตติยา กรรณสูตและจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร^{๔๐} ได้วิเคราะห์แนวคิดความยากจนในงานวิจัยการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส กลุ่มนอกกำลังแรงงาน ไว้ดังนี้

^{๓๘} สุรพล ไกรสรารุณิ, *คู่มือบัณฑิตของแผ่นดิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๘-๔๑.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๔๐} ชัตติยา กรรณสูต และ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, “การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มนอกกำลังแรงงาน,” *รายงานวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐-๑๕.

๑) Monetary Approach แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Study) ของ Booth ในปี ๑๘๘๗ และ Rowntree ในปี ๑๙๐๑ ซึ่งพบว่า ๑ ใน ๓ ของประชากรในกรุงลอนดอน และ ๓๐ % ของประชากรในเมืองนิวยอร์กในขณะนั้นตกอยู่ในสภาพยากจนระดับครอบครัวโดยตั้งอยู่บนการคำนวณเงินขั้นต่ำที่พัฒนามาตรฐานในการแก้ปัญหาความยากจนระดับครอบครัวโดยตั้งอยู่บนการคำนวณเงินซึ่งต้องใช้ในด้านโภชนาการที่เพียงพอของมนุษย์ใช้ในการซื้อเครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัยใครที่ขาดแคลน สิ่งเหล่านี้จะอยู่ในขั้นยากจนจนถึงขั้นพื้นฐาน (Primary Poverty) และใครที่อยู่ในสภาพที่ขาดแคลนมากและอยู่ในที่สกปรกรุงรังคือผู้ที่ยากจนในขั้นที่สอง (Secondary Poverty)

ทั้ง Booth และ Rowntree เห็นตรงกันในบางประเด็นว่า ประการแรก การวัดหรือจำแนกคนจนด้วยวิธีที่เขาใช้เป็นวิธีที่เป็นภาวะวิสัย (Objective One) ประการที่สอง เป็นการวัดหรือจำแนกโดยคนภายนอก (External One) ไม่ได้ทำโดยคนตนเอง ประการที่สาม เป็นการมองความยากจนในลักษณะที่เป็นปัจเจก (Individualistic View) มากกว่าการมองปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomenon)

งานวิจัยของ Rowntree นำไปสู่การคำนวณเส้นความยากจน (Poverty Line) การมีรายได้ขั้นต่ำ (Minimum Income) และเชื่อมโยงไปถึงเรื่องรายได้ระยะยาว (Long - Term Income) การหลีกเลี่ยงการผันแปรของรายได้ระยะสั้น (Short - Term Fluctuation) และการเข้าถึงทรัพยากร (Access to Resources) ภายใต้ข้อสมมุติที่ว่าปัจเจกบุคคลมีสิทธิขั้นพื้นฐานในเรื่องเหล่านี้ แต่ปัญหาในการใช้แนวคิดนี้ไปสู่การจำแนกเส้นทางความยากจนในแต่ละสังคมเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและได้มีข้อเสนอแนะทางเทคนิคที่เป็นทางออกบ้างพอสมควรแต่ในขั้นพื้นฐานยังต้องยอมรับความเป็นจริงที่ว่ายังไม่มีทฤษฎีความยากจนใดที่สามารถจำแนกความแตกต่างคนจนจากคนที่ไม่จนได้อย่างชัดเจน

๒) Capability approach เป็นแนวคิดที่บุกเบิกโดย Amartya Sen ซึ่งเสนอทฤษฎีการพัฒนาแนวใหม่ว่า “การพัฒนาความเป็นอยู่การขยายสมรรถภาพของมนุษย์ ไม่ใช่การทำให้เกิดประโยชน์อรรถสูงสุด หรือการมีรายได้มากขึ้น ” แนวคิด Capability Approach ปฏิเสธแนวคิด Monetary Approach โดยเน้นที่การวัดความอยู่ดีกินดี (Well - Being) และตัวชี้วัดเรื่องอิสรภาพที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าภายใต้กรอบคิดนี้ ความยากจนถูกให้ความหมายว่าเป็นการสูญเสีย (Deprivation) สมรรถภาพ หรือความล้มเหลวที่จะมีสมรรถภาพขั้นพื้นฐานอันจะสามารถทำหน้าที่ที่สำคัญได้อย่างเข้มแข็งในระดับที่เพียงพอ

Capability Approach สร้างทางเลือกในการสรุปแนวความคิดรวบยอดเรื่องพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลการกำหนดความกินดีอยู่ดีและการกำหนดนโยบายที่ตั้งอยู่บนการปฏิเสธอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือของสวัสดิการและอรรถประโยชน์สูงสุดของข้อสมมุติทางพฤติกรรมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานในการวิพากษ์จริยธรรมขั้นพื้นฐานของ

อรรถประโยชน์นิยม Capability Approach มองว่าความอยู่ดีกินดีซึ่งเป็นนิสรภาพของปัจเจกบุคคลที่จะมีชีวิตอย่างมีคุณค่านั้นคือการตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ซึ่งประเด็นนี้มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ (Outcome) ของคุณภาพชีวิต (Quality of Life Deprivation) และเนื่องจากการเน้นไปที่ผลลัพธ์การประเมินความยากจนจึงต้องพิจารณาความเป็นจริงว่าคนบางคนต้องการทรัพยากรมากกว่าคนอื่นเพื่อที่จะได้รับผลสำเร็จในทำนองเดียวกัน ดังนั้น จึงเน้นไปที่แนวคิดเรื่องความเพียงพอของเงินและทรัพยากรอื่นๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอนของสมรรถภาพมากกว่า

Capability Approach ทำให้การวิเคราะห์ปัญหาความยากจนและการกำหนดนโยบายในการแก้ปัญหากว้างขึ้นกว่า Monetary Approach แต่ในระดับปฏิบัติก็ยังคงมีปัญหาคำนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการจำแนกคนจนแต่ละสังคมเนื่องจากมีวิธีการให้เลือกได้หลากหลายหากวิธีการที่นำไปใช้ไม่ถูกต้องก็จะถูกโต้แย้งและไม่เป็นที่น่าเชื่อถือยิ่งกว่า Monetary Approach

อย่างไรก็ตาม ทั้ง Monetary Approach และ Capability Approach มีบางอย่างที่เหมือนกันคือ ประการแรก ในทางหลักการ ทั้งสองแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของทัศนวิสัยแบบปัจเจก (Individualistic Perspective) ประการที่สอง ทั้ง สองแนวคิด เป็นการประเมินความยากจนจากคนที่อยู่นอกชุมชน ประการที่สาม ทั้งสองแนวคิดไม่ได้สนใจสาเหตุพื้นฐานหรือการเปลี่ยนแปลงของความยากจน ประการที่สี่ ทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายที่จะอธิบายสถานการณ์ในช่วงใดช่วงหนึ่ง แต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สาเหตุพื้นฐานของความยากจน

๓) Social Exclusion Approach แนวคิด Social Exclusion Approach พัฒนามาจากประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่พยายามอธิบายกระบวนการกีดกันเบียดขับ (Marginalization) และการสูญเสีย (Deprivation) ซึ่งเกิดขึ้นแม้กระทั่งในประเทศร่ำรวยที่มีระบบสวัสดิการสังคมที่ดี แนวคิดนี้ในปัจจุบันเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางการเมืองในการแก้ปัญหาความยากจนและการถูกกีดกันทางสังคมแนวคิดนี้ไม่แผ่ขยายไปในประเทศกำลังพัฒนาผ่านกิจกรรมที่หลากหลายของหน่วยงานต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติ

สหภาพยุโรปให้คำจำกัดความการถูกกีดกันเบียดขับทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มถูกกีดออกจากมีส่วนร่วมทั้งหมดหรือบางส่วนในสังคมที่เขามีชีวิตอยู่และการถูกกีดกันเป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมไปสู่การถูกกีดกัน ซึ่งมีผลให้ด้อยโอกาสในสังคมมากขึ้น และเมื่อถูกกีดกันมากขึ้นก็จะจบลงด้วยการเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างฝังแน่น คำจำกัดความของการถูกกีดกันเบียดขับทางสังคมได้รวมเอากระบวนการที่ทำให้เกิดความยากจน ตลอดจนผลลัพธ์บางประการสูญเสีย (Deprivation) ไว้ด้วย

แนวคิดการถูกกีดกันเบียดขับทางสังคมขัดแย้งกับสองแนวคิดแรกในประเด็นที่แนวคิดนี้มองว่าปัญหาสังคมเป็นปัญหาทางใจกลางซึ่งหมายความว่า การกีดกันทางสังคมเป็นตัวกำหนดให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเผชิญปัญหามากกว่าปัจเจกบุคคลซึ่งการเน้นในจุดนี้ทำให้นโยบายเปิดกว้างไป

ยังกลุ่มคนมากกว่าปัจเจกบุคคล ตัวอย่างเช่น นโยบายการจัดการเลือกปฏิบัติและปฏิบัติการที่หลากหลายรูปแบบในการทำให้นโยบายนี้เป็นจริง นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงประจักษ์หลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างมิติต่างๆ กับการถูกกีดกันเบียดขับทางสังคม เช่น ระหว่างการว่างงานกับรายได้ การว่างงานกับที่อยู่อาศัย การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมที่เป็นทางการ (Formal Sector) กับการประกันสังคม เป็นต้น

ในประเทศอุตสาหกรรม ตัวชี้วัดที่ใช้ในการพิจารณาการถูกกีดกันเบียดขับทางสังคมคือการว่างงาน การไม่มีที่อยู่อาศัย รายได้ขั้นต่ำ ฐานะความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคม

๔) Participatory Methods ผู้ที่เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดนี้คือ Chambers ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดความหมายของความยากจนและทำให้ปัญหาความยากจนทวีความสำคัญมากขึ้น

การประเมินความยากจนแบบมีส่วนร่วมซึ่งพัฒนามาจากการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวความคิดนี้เติบโตขึ้น และเป็นวิธีที่กระตุ้นประชากรในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ของเขาวิเคราะห์ชีวิตและเงื่อนไขต่างๆ เพื่อการวางแผนและเพื่อกระทำการบางอย่างที่ไม่เหมาะสม

Cornwall ได้จำแนกการมีส่วนร่วมเป็น ๓ แบบ คือ

๑. เกี่ยวเนื่องกับการกำหนดตัวเอง และการเสริมพลัง
๒. เกี่ยวเนื่องกับการเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการ
๓. เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน

วิธีการวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับวิธีการเก็บข้อมูลที่ต้องพยายามเข้าใจมิติของความยากจนภายในสังคม สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองของท้องถิ่น วิธีการเน้นที่และเริ่มจากความสามารถของประชาชนยากจนที่จะเข้าใจและวิเคราะห์ความเป็นจริงของตน แต่สิ่งที่ปัญหาของวิธีการนี้คือ มักจะพบอยู่บ่อยๆ ว่า มีเพียงกลุ่มคนเล็กๆ ในชุมชนเท่านั้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ความยากจนแบบนี้

Participatory Approach แตกต่างจากแนวคิดอื่นๆ ๒ ประการคือ ประการแรก เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับคนจน อย่างน้อยในทางทฤษฎี โดยการวิเคราะห์ความยากจนด้วยตัวคนยากจนเองในขณะที่แนวคิดอื่นๆ เป็นการกำหนดจากคนภายนอก ประการที่สอง เป็นเรื่องยากที่จะตรวจสอบนัยยะสำคัญทางสถิติ (Statistical Significance Tests) ของข้อมูลที่เก็บได้ด้วยวิธีนี้ วิธีการนี้มีความซับซ้อนและต้องใช้การวิเคราะห์ที่หลากหลายมิติ

๕) Multi - Dimensional Approach นอกจากแนวคิดทั้ง ๔ กลุ่มดังกล่าวแล้ว ในปี ๒๐๐๑ Development Assistance Committee (DAC) ซึ่งเป็นคณะกรรมการภายใต้องค์การความ

ร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development) ได้ทำการทบทวนนโยบายการให้ความช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนาในเรื่องการลดความยากจนคณะกรรมการชุดนี้ได้ทำการวิจัยสถานการณ์ความยากจนและผลของการให้ความช่วยเหลือ ผลการวิจัยพบว่า ความยากจนมีมิติที่ซับซ้อน ความยากจนเพราะ (๑) ขาดรายได้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างน้อยที่สุดในระดับมาตรฐานขั้นต่ำ (๒) ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต (๓) มีชีวิตอยู่แบบสุ่มเสี่ยง ไม่มั่นคง (๔) ไร้อำนาจหรือไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อชีวิต (๕) ไม่สามารถเข้าถึงบริการของภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสาธารณสุข และการศึกษา ดังนั้นความยากจนจึงมีหลายมิติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยมีสิ่งแวดล้อมและบทบาทหญิง-ชาย (Gender) เป็นประเด็นใจกลางของปัญหาความยากจนที่โยงใยกับทุกมิติ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR (Participatory Action Research) คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาร่วมๆ กันไปโดยทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาและประชาชนช่วยกันดำเนินการ ซึ่งหลักการเช่นนี้ เป็นการแสดงถึงความพยายามทำงานอย่างรอบคอบเพื่อให้ดำเนินงานไปตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่การมีส่วนร่วมในที่นี้ คือการที่ประชาชนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็ชุมชนเมืองหรือชนบทได้เข้ามามีส่วนในการร่วมคิด ตัดสินใจ และร่วมประเมินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นเองอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นับว่าเป็นการทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อีกด้านหนึ่ง ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นหลักแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย^{๔๑}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อย ได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๔๒}

^{๔๑} ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๓๕๐.

^{๔๒} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร: 598 Print, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย^{๔๓}

พัชรี ลิโรส และคณะ ได้กล่าวสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในปัจจุบัน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยน ข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้/เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^{๔๔}

สหประชาชาติ (United Nations) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนารวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน^{๔๕}

ดูล์ลาห์ (Dougla) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นคำที่มีความหมายกว้างและใช้ในบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาได้ใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงสภาพการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของชุมชน เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคมวิทยาใช้ความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ส่วนกลุ่มอื่นๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ^{๔๖}

หวัง (Whang) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคล หรือของกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตนหรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตพวกเขา^{๔๗}

มิดเกลย์ ฮาร์ดี้ มาน และนารีน (Midgley, Hardiman and Narine) ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติการของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสระใน

^{๔๓} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๓.

^{๔๔} พัทรี ลิโรส และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๔๕} United Nations, Department of International Economic and Social Affairs, Popular Articulation as A Strategy for Promoting Community Level Action and National Development Report of The Meeting or The Idaho Group of Experts, Held at UN. P. 5., (New York: United Nations, 1981), p. 5.

^{๔๖} M. Dougla, Some Perspective on The Phenomenon of Participation, (Adult Education Journal, 1970), p. 90.

^{๔๗} In Joung Whang, Management of Rural Change in Korea: The Samuel Undoing, (Seoul: Seoul National University Press, 1981), pp. 91-92.

ตนเอง และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จเมื่อชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและใช้ประโยชน์จากโครงการนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้ ถอนตัวออกไปแล้วโครงการนั้นๆ ก็ยังดำรงอยู่ต่อไป^{๔๘}

วิลเลียม ดับบลิว รีตเตอร์ (William W. Reeder) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม^{๔๙} ขณะที่นักวิชาการของไทยท่านหนึ่ง คือ ไพรัตน์ เตรินทร์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริมชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน^{๕๐} และอีกท่านหนึ่ง คือ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนอง และทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๕๑}

ส่วน **ปรัชญา เวสารัชช์** ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความหมาย หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตัวในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน^{๕๒} นอกจากนี้ ผดุงพร ธรรมดา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ในลักษณะที่เป็นแนวเดียวกัน^{๕๓}

อคิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ไม่ใช่เป็นการกำหนดจากคนภายนอกว่า ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม

^{๔๘} J.A. Midgley, M. Hardiman and D. Narine, *Community Participation, Social Development and The State*, (New York: Methuen, 1986), p. 27.

^{๔๙} William W. Reeder, *Some Aspects of The Information Social Participation of Form Families in New York State*, (New York: Cornell University, 1978), p. 39.

^{๕๐} ไพรัตน์ เตชรินทร์, “นโยบาย และกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย” ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (ม.ป.ท., ๒๕๒๙), หน้า ๖.

^{๕๑} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, *การพัฒนาชนบทไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐.

^{๕๒} ปรัชญา เวสารัชช์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนาชนบท” , (สถาบันไทยคดีการศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๕.

^{๕๓} ผดุงพร ธรรมดา, *การศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บรรณสารสารสนเทศทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นการคิดขึ้นเองของประชาชน^{๕๔} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ ได้ให้ความหมายโดยสรุปว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง^{๕๕}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลทั้งในเมืองและชนบท ร่วมกันกระทำในสิ่งที่ลงความเห็นร่วมกันตามความต้องการของชุมชน และสิ่งที่ช่วยกันทำต้องเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเปิดโอกาส หรือสร้างโอกาสให้แก่สมาชิกทุกคนภายในชุมชนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการกำหนดปัญหาความต้องการของตนเอง ทั้งนี้ สมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนด้วย เช่น ภาครัฐ เป็นต้น นับว่าเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ประชาชนในชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อสร้างขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากผลการพัฒนาต่างๆ กัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด ได้กล่าวอธิบายถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า ในระบอบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าและสมบูรณ์นั้นกลไกที่สำคัญคือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายของประชาชน ได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปสร้างกฎหมายและบริหารราชการแผ่นดิน หากกลไกนี้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีกลไกนอกระบบเข้ามา แต่ถ้าหากมีการเรียกร้องเกิดขึ้นแสดงว่า ระบบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและยิ่งกลไกในระบบเป็นกลไกที่รวมอำนาจจากเบื้องต้น หรือรวมศูนย์และอยู่ห่างจากปัญหาทำให้กลไกระบบไม่สามารถเข้าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง การเรียกร้องก็อาจรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ^{๕๖} ในขณะที่ สมยศ พุ่มหว่า ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ช่วยให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของเขา จะทำให้ทัศนคติมีอำนาจต่อรองมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งช่วยพัฒนาประชาธิปไตยโดยสร้างสังคมการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด^{๕๗}

^{๕๔} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๒๐.

^{๕๕} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

^{๕๖} มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, กติกา เครื่องมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อรักษาสันติภาพ , (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^{๕๗} สมยศ พุ่มหว่า, สังคมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑๙.

วิลเลียม ดับบลิว รีตเตอร์ (William W. Reeder) ได้กล่าวถึงความสำคัญนี้เช่นกันว่า การมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล การมีส่วนร่วมของกลุ่ม และปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน

๒. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น มีคุณค่า สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน

๓. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมี เป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน

๔. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อตัวเองมี ประสบการณ์ที่เป็นอดีตต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว

๕. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับสิ่งที่ตัวเองได้มา หรือหวังเอาไว้

๖. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็น ของตนเองเป็นใหญ่

๗. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทบโดยการบีบ บังคับหาได้

๘. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัย และจารีตประเพณี

๙. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่ เอื้ออำนวย

๑๐. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับ ความสามารถ

๑๑. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น^{๕๘}

พิชาย รัตนติลก กุล ณ ภูเก็ต ได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ กำหนดนโยบายต่างๆ นั้น หมายถึง การที่ประชาชนสามารถสร้างและขยายบทบาท และอำนาจของ ตนเองจากการเป็นผู้ถูกระกระทำ (Object) มาเป็นผู้กระทำ (Subject) การมีส่วนร่วมของประชาชนใน

^{๕๘} William W. Reeder, Some Aspects of The Information Social Participation of Form Families in New York State, p. 39.

กระบวนการกำหนดนโยบาย มีความสำคัญตั้งแต่ประชาชนต่อหน่วยงานราชการ และต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนี้

๑. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนต่างๆ เพราะการพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็น ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการพัฒนาทางความคิด มีการรับรู้ที่กว้างไกลยิ่งขึ้น และเกิดความเข้าใจที่ดีระหว่างกลุ่ม

๒. กระบวนการที่ให้ข้อมูลข่าวสารทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึกและความคาดหวังได้ถูกแสดงออกอย่างหลากหลายสมบูรณ์ครบถ้วน ตรงกับความ ต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้เกิดการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผน ดำเนินงานไปอย่างรอบรู้รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น

๓. กระบวนการที่ทำให้ประชาชนเกิดความผูกพัน และมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของนโยบายแผน และโครงการนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น และได้รับการสนับสนุนจาก ประชาชน

๔. กระบวนการทำให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบในการดำเนินงานซึ่งก่อให้เกิด ความโปร่งใสในการดำเนินงานลดการทุจริตลดความผิดพลาดของนโยบายแผนโครงการนั้นๆ ลงได้

๕. กระบวนการตอบสนองปัญหาและความต้องการของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยอาศัยการเจรจาต่อรองอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะสามารถกำหนดนโยบายโดยมีพื้นฐานของความ ยุติธรรมยิ่งขึ้น^{๕๙}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการกำหนดนโยบาย และ การดำเนินงานหลายประการ โดยเฉพาะการรับนโยบายของรัฐตามที่ตั้งอยู่ในเงื่อนไขของแผนพัฒนา แห่งชาติ เป็นที่ยอมรับและตรงตามความต้องการของประชาชนในชุมชนที่สอดคล้องกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ที่อาจจะเกิดตามมา ในภายหลังหรือก่อนก็ได้ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรที่ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมในการคิดพิจารณา การตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ รวมถึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ และดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

สุทิน บุญญาธิการ และคณะ ได้รวบรวมลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

^{๕๙} พิชาย รัตนดิลก กุล ณ ภูเก็ต, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย”, วารสาร พัฒนาสังคม, ฉบับพิเศษ (๒๕๔๓): ๒-๔.

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) โดยประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะได้รับแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะดำเนินการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นการหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลประกอบการจัดทำรายงานเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในโครงการ และเสนอแนะประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเวทีสาธารณะให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือมีการดำเนินโครงการหน่วยงานเจ้าของโครงการ และผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจได้ทำความเข้าใจระหว่างกัน และหาเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ได้แก่ การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ มีการอธิบายให้ที่ประชุมทราบรายละเอียดและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแล้วจึงเปิดโอกาสให้ซักถาม อาจจัดขึ้นเฉพาะจุดในระดับชุมชนย่อยๆ แต่ละชุมชนก่อนแล้วจึงจัดรวมหลายๆ ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาร่วมอธิบายซักถามและให้ความเห็น ทั้งนี้ ผลการประชุมจะต้องมีการนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุม การประชุมประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีเสนอข้อมูลจากทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้ได้รับผลกระทบ เป็นการประชุมที่เปิดกว้าง มีหลักเกณฑ์ และประเด็นที่พิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบร่วมกัน ควรมีลักษณะไม่เป็นทางการมากนัก

๔. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจดำเนินการให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบให้มีการเลือกตัวแทนไปเป็นกรรมการในคณะกรรมการที่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนั้น

๕. การใช้กลไกทางกฎหมาย เป็นการเรียกร้องสิทธิจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม มักใช้ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการทางอื่นได้ โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นหลัก^{๖๐}

นอกจากนี้ สุทิน บุญญาธิการ และคณะ ยังได้กล่าวอีกว่า การที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องหรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์การ ขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติ ปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง

^{๖๐} สุทิน บุญญาธิการ และคณะ, “การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด^{๖๑}

กรณีการ ชมดี ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมประชุม
๒. การมีส่วนร่วมออกเงิน
๓. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
๔. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
๕. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
๖. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
๗. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
๘. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
๙. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
๑๐. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์^{๖๒}

อาจารย์ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒.๒ การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากร

^{๖๑} อ่างแล้ว.

^{๖๒} กรณีการ ชมดี, “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

โดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน และประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง^{๖๓}

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คือ

๑. เป็นการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสรรค์ความดีงามให้แก่ทุกด้านของชีวิตของประชาชนและชุมชน (Inclusiveness)
๒. เป็นการมีส่วนร่วมเพื่อความเท่าเทียมกัน (Equity) ของปัจเจกชนและกลุ่มคนในการมีส่วนให้ (Give) และมีส่วนได้รับประโยชน์ (Take) จากการกระจายทรัพยากรสาธารณะ
๓. เป็นการมีส่วนร่วมที่ทำให้เกิดความเป็นธรรม (Justice) แก่ปัจเจกชนและกลุ่มคนที่มีสถานภาพแตกต่างกันได้มีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะของการแบ่งปัน เกื้อกูลกัน อำนวยกัน และเรียนรู้ร่วมกัน^{๖๔}

นำชัย ทนุผล ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑. การปรากฏตัว (Presence) หมายถึง การเข้าร่วมในโครงการที่องค์การสถาบัน หรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ
๒. การเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึง การมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแข็งขันของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตนและการนำไปใช้โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วม ไมเน้นสถาบัน องค์การ
๓. การควบคุม (Control) หมายถึง การมีบุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนด หรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น ควบคุมองค์ประกอบ (เนื้อหา เป้าหมาย ผลที่ต้องการ) และควบคุมกระบวนการเรียนรู้ (จะเรียนอย่างไร)^{๖๕}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มคนต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องหรือกิจกรรมต่างๆ อาจจัดเป็นลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการช่วยคิด ช่วยวางแผน ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ มีการติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่ร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จตามความประสงค์

^{๖๓} ปาริชาติ วลัยเสถียร, “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน”, ใน เอกสารประกอบการศึกษา วิชา สด.๖๕๑ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘.

^{๖๔} ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๖๕} นำชัย ทนุผล, หลักการและยุทธวิธีพัฒนาชุมชน, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๓๑), หน้า ๓๑.

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

พระมหาสุทิตย์ อาภากร ,ดร. ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาขององค์กรชุมชนและเครือข่ายนั้น มี ๖ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในท้องที่ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชนด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรประชาชนและเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ/กิจกรรมการพัฒนา รวมทั้งกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการพัฒนา ตัวอย่างเช่น องค์กรชุมชนและเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนแม่บทชุมชนและแผนพัฒนาตำบล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการเพื่อให้กิจการเพื่อให้กิจกรรมลุล่วง เช่น องค์กรชุมชนเข้าไปดำเนินพัฒนาระบบสหกรณ์ของชุมชน และการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ภาคประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ใครได้รับประโยชน์ มีผลกระทบต่อชุมชนท้องที่หรือไม่ เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลนั้นอาจเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ ๖ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ประสพการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียน เพื่อให้คนในชุมชนท้องที่ต่างๆ ทบทวนการทำงานของตนเอง และหาแนวทางเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในระยะยาว^{๖๖}

ขั้นตอนนี้มีความสอดคล้องกับ สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งได้ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้

๑) ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

^{๖๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากร, ดร., “การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน”, ใน เอกสารประกอบการศึกษา วิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓-๑๔.

๒) ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓) ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนา ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๕) ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด^{๖๗}

โกวิท พวงงาม ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนา โดยสรุปว่า ควรจะมี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตน เป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัย ข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้ว ชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่า งานที่ทำไปนั้นได้รับ ผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะ ประสบความยากลำบาก^{๖๘}

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ

^{๖๗} สำนักมาตรฐานการศึกษา และสถาบันอื่นๆ , ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน , (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๖.

^{๖๘} โกวิท พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (ม.ป.ท., ๒๕๔๕), หน้า ๘.

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๖๙}

ซูติมา ปัทมพิงษ์ ได้เห็นด้วยกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชาติดิต และคณะ (Shadid and Others) ซึ่งมีความคิดเห็นว่า แนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด คือ แนวคิดของชาติดิต ที่ได้จำแนกขั้นตอน หรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision Making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้น ก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน ประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต ก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในต่างๆ ได้^{๗๐}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับงานทุกขั้นตอน และในมิติต่างๆ โดยเฉพาะผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ซึ่งเกี่ยวข้องที่มีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกัน จะต้องดำเนินการตามแบบแผนที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว เริ่มตั้งแต่การร่วมศึกษาสภาพปัญหาต่างๆ การวางแผนแก้ไขปัญห การติดตาม และประเมินผล ตลอดจนนำผลที่เกิดขึ้นไปใช้ร่วมกัน เป็นต้น

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

^{๖๙} J.M. Cohen and N.T. Uphoff, "Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity", *World Development*, 8 (3), (1980), p. 223.

^{๗๐} ซูติมา ปัทมพิงษ์, การทำงานชุมชนและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนชายแดนในประเทศไทย, *PAR Activities อำเภอเวียงแหง จ.เชียงใหม่*, (องค์การกองทุนช่วยเหลือเด็ก : (สหราชอาณาจักร), ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

อาร์นสไตน์ (Arnstein) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง ๘ ขั้น ของตนให้เป็น ๓ ขั้นใหญ่ ซึ่งเป็นการแบ่งที่ทำคู่ขนานไว้ในบันได ๘ ขั้น โดยมีเนื้อหาของการแบ่งเป็น ๓ ระดับขั้นใหญ่ๆ ดังสรุปได้ต่อไปนี้

ระดับที่ ๑ ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-Participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive Participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ ๒ ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial Participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมมีส่วนในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ ๓ ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) การมีส่วนร่วมระดับนี้ ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการฟังและยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง^{๗๑}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่า การมีส่วนร่วม แบ่งเป็น ๕ ระดับ คือ

๑. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
๒. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจโดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสียโดยแบ่งเป็น ๓ กรณี

แล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใด ต่อไปนี้

- ๓.๑ ตนมีน้ำหนักตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
- ๓.๒ ตนมีน้ำหนักตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
- ๓.๓ ตนมีน้ำหนักตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

๔. การมีส่วนร่วมทำ คือ ร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

๕. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คือ อาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ

ในด้านอื่นๆ^{๗๒}

นอกจากนี้ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ยังได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาชุมชน คือ เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยได้แบ่งไว้ ดังนี้

๑. ร่วมค้นปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
๒. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - ๒.๑ ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้สิ่งใดก่อนหลัง
 - ๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องๆ
 - ๒.๓ ร่วมระดมความคิดถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาตามที่วางแผนไว้นั้น
- ๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

^{๗๑} S.R. Arnstein, "Ladder of Citizen Participation," Journal of American Institute of Planners, (1969), pp. 216-224.

^{๗๒} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, หน้า ๑๗.

๒.๕ ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆ

๒.๖ ร่วมคิดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๗ ร่วมรับผลประโยชน์ หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน^{๗๓}

นวนน้อย ตรีรัตน์ และคณะ ได้ศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีความแตกต่างกันในหลายระดับ และหลายเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

๑. ระดับเป็นฝ่ายรุก/ปฏิกริยาตอบโต้
 ๒. ระดับลงสมัครรับเลือกตั้ง
 ๓. ระดับการขอเอกสารต่างๆ
 ๔. ระดับการตรวจสอบผลงาน อบต. อย่างเป็นรูปธรรม
 ๕. ระดับการประชุมเสนอแผนผ่านประชาคมหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้าน
 ๖. ระดับการตรวจสอบในลักษณะที่เป็นกรรมการตรวจรับงาน/กรรมการเปิดซอง^{๗๔}
- นนท์ กอแก้วทองดี ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๓ ระดับ ดังนี้
๑. ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม
 ๒. ระดับที่ประชาชนส่วนร่วมปานกลาง
 ๓. ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่^{๗๕}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องในทุก ระดับมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็น ที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไข้ปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ตลอดจน ร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนาตามสิทธิที่จะพึงมีในระดับการมีส่วนร่วม

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร ได้กล่าวสรุปไว้ว่า หลักสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

๑. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชนโดยยึดถือความ ศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงาน หรือต่อบุคคล
๒. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และเรื่องความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
๓. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้มีความร่วมมือ สนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

^{๗๓} อ่างแล้ว.

^{๗๔} นวนน้อย ตรีรัตน์ และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๙๗-๓๙๘.

^{๗๕} นนท์ กอแก้วทองดี, คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาคมตำบล เรื่องเวทีประชาคม พร้อมใจเลือกตั้ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง, ๒๕๔๓), หน้า ๕๖.

๔. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรม โดยให้ประชาชนมีโอกาสทดลองคิดปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์ เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

๕. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำไปใช้แสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้ดี

๖. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ^{๗๖}

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ก็ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการ คือ

๑. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ

๑.๒ จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๑.๓ การอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ

๑.๔ ลงมือปฏิบัติจริง

๑.๕ ถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

๒. การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรม การแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๒.๑ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๒.๒ สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน^{๗๗}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ประชาชนทุกฝ่ายควรจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยร่วมกันสร้างอุดมการณ์และค่านิยมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สนับสนุนความคิดของกันและกัน รวมถึงมีการอบรม/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกัน

^{๗๖} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศ์ธร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”, หน้า ๓๖๒.

^{๗๗} สำนักมาตรฐานการศึกษา และสถาบันอื่นๆ , ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน , หน้า ๑๑๘.

ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม ดังนั้น การมีส่วนร่วมนี้ จึงนับว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคีปรองดองของกลุ่มคนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม หรือภาวะผู้ตามไว้ว่า ทฤษฎีนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการส่วนใหญ่เนื่องจากนักวิชาการคิดว่าหากองค์กรมีภาวะผู้นำที่ดี ก็จะพลอยมีภาวะผู้ตามดีไปด้วย เป็นการมองค่อนข้างแคบเพราะนอกจากจะมองปรากฏการณ์เพียงด้านเดียว การที่นักวิชาการให้ความสำคัญแก่การมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามนั้น พอสรุปสาเหตุหลายประการด้วยกัน คือ

ประการแรก นักวิชาการบางคนอาจจะไม่แน่ใจว่าองค์กรมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะต้องให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมคืออะไรกันแน่

ประการที่สอง หากผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามเหล่านั้นได้แก่ใครบ้าง ผู้ตามทั้งหมด หรือเฉพาะผู้ตามที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำเท่านั้น และ

ประการสุดท้าย หากผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามควรจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด และลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมเช่นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามอย่างไร^{๗๘}

นอกจากนี้ ดิน ปรัชญพฤทธิ ยังจำแนกทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารที่ดี อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม่ประดับเท่านั้น

๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ทฤษฎีนี้ การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้น คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม^{๗๙}

อดิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนั้นว่า มี ๕ ทฤษฎี โดยสรุปไว้ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) Maslow (มาสโลว์) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อม มีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และถ้าจะให้เกิดผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่อง

^{๗๘} ดิน ปรัชญพฤทธิ, “ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ ในองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๘), หน้า ๖๒.

^{๗๙} ดิน ปรัชญพฤทธิ, “ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ ในองค์กร, หน่วยที่ ๒, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๔๒-๖๔๓.

ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่า ลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Need) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-Esteem Needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเอง ในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุดที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการนี้ จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทางกายและใจ ถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดี ผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากว่า ขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดี ต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตาม ถ้าคนทำงานมีขวัญดี จะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่า ขวัญของคนเรา โดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน

๓. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิจงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น

๔. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินสอ (Negative Leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิด

ริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

๕. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างใดก็ตาม ผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการบริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ ไม่มีใครบังคับ ก็จะทำางานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์^{๔๐}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมตามหลักการวิจัย และพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (PAR) ว่า PAR นั้นย่อมาจาก Participatory Action Research เน้นความหมายของคำ ๓ คำ คือ การมีส่วนร่วม การกระทำ และการวิจัย

คำว่า การมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึง การที่นักวิจัยจากส่วนกลาง นักวิจัยท้องถิ่น (ผู้นำชุมชน) ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่พัฒนาของทางราชการ และองค์กรอาสาพัฒนาเอกชน ร่วมกันทำงานตั้งแต่ต้นจนจบงาน ไม่มีใครเป็นผู้เฝ้าดู ทุกฝ่ายต้องทำงาน

คำว่า การกระทำ (Action) ตรงนี้หมายโดยเฉพาะถึงการสร้างขีดความสามารถการพึ่งตนเองให้กับชุมชน หรือจะเรียกว่าเป็นการพัฒนา (Development) ก็ได้

คำว่า การวิจัย (Research) หมายความว่ากว้างถึงการศึกษอย่างเป็นระบบเพื่อหาคำตอบสำหรับคำถามหนึ่งใด การให้ความหมายการวิจัยเช่นนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า แม้ชาวบ้านก็ทำการวิจัยอยู่แล้วในชีวิตประจำวันของเขา เมื่อเขามาร่วมโครงการกับเรา เขาก็ร่วมทั้งทำการพัฒนาและการวิจัย ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจไปด้วย^{๔๑}

จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดของ ปรีชา วงศ์ทิพย์ ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมนี้ว่า เป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่องค์กรชุมชนในชุมชนเล็กๆ ในชนบท องค์กรชุมชนในบริษัทเอกชน เครือข่ายทางสังคม จนถึงการพัฒนาประเทศที่ต้องใช้มติของประชาชนในการจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมคิด ร่วมกันทำ และร่วมรับผิดชอบแทนจากการที่ได้ทำงานร่วมกัน และผลจากการร่วมคิด ร่วมกันทำ นำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ^{๔๒}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนา

^{๔๐} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย , กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗-๘, อ้างถึงใน ยุพาพร รูปงาม, “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๔๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ฉบับรวมชุด, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๔๒} ปรีชา วงศ์ทิพย์, การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดและการบูรณาการ , (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๗๖.

ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องโอนอ่อนต่อความแตกต่าง (Deversify) ของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก^{๘๓}

วิลเลียม ดับบลิว รีเดอร์ (William W. Reeder) ได้กล่าวถึงปัจจัยหรือสาเหตุ ซึ่งมีผลต่อการกระทำทางสังคม ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. สถานการณ์การกระทำของสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
 ๒. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจ หรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งตัดสินใจเองได้ว่า มันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ
 ๓. เหตุบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
 ๔. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
 ๕. เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
 ๖. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
 ๗. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้น ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
 ๘. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม จะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ
 ๙. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง
 ๑๐. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว^{๘๔}
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ในสังคมนั้นไม่ว่าในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่ม เราจะเห็นว่า มีอยู่ ๕ รูปแบบใหญ่ๆ คือ ความร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง การประนีประนอม และกลืนกลาย ซึ่งทั้ง ๕ รูปแบบนี้ อาจเกิดจากความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อม^{๘๕}

สรุปได้ว่า แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอาจจะแบ่งเป็นทฤษฎีความเป็นผู้แทน และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมนี้ก็คือการให้โอกาสประชาชนได้ร่วมเป็นผู้ตัดสินใจ และกำหนดปัญหาความต้องการของตนได้อย่างเต็มที่ ทั้งเป็นการสร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึก และความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกันทุกฝ่ายอย่างมีความอิสระ โดยเฉพาะทำให้เกิดความสามัคคี กลม

^{๘๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *เชิงอรรถสังคมในสายตานักวิเคราะห์*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๔.

^{๘๔} William W. Reeder, *Some Aspects of The Information Social Participation of Form Families in New York State* Cornell University, (Unpublished: Dissertation, 1974), pp. 39-50.

^{๘๕} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

เกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมนี้ จึงทำให้ทุกคนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นของตนได้ตามสิทธิโดยชอบธรรม สามารถสร้างชุมชนตลอดถึงประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็งได้

ดังนั้น ในการดำเนินการโครงการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการทำกิจการต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือองค์การนั้นได้ ในแง่การรวมกันทางเศรษฐกิจ โดยให้คนในตำบลมาร่วมกันเป็นหน่วยเดียวในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้โดยให้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับโครงสร้างของสถาบันเสียใหม่คือ จากเดิมที่ตำบลมีลักษณะเป็นหน่วยในการปกครอง มาเป็นหน่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองในระดับตำบล โดยให้คนทั้งตำบลมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับประโยชน์ สามารถสร้างชุมชนตลอดถึงประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็งได้

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเองกับวิถีชีวิตของประชาชน

ในสภาพสังคมปัจจุบัน การพึ่งตนเอง ถือเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการดำรงชีพอยู่ในสังคมอย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์และมีความสุขของบุคคลและชุมชน นับว่าเป็นแนวคิดเชิงพุทธบูรณาการ หรือแบบองค์รวมในการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวกับการวัดระดับความสามารถในการพึ่งตนเองได้ มุ่งเน้นให้ประชาชนและชุมชนรู้จักพึ่งตนเองด้วยการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ประเทศชาติสืบต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นหลักแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย

ความหมายของการพึ่งตนเอง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้เป็นนิยามต่างๆ ดังต่อไปนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ลักษณะของสังคมที่สามารถอยู่ได้โดยที่ประชาชนในชุมชนนั้นมีความสุขตามอัตภาพ โดยนัยนี้ การพึ่งตนเองจึงไม่ใช่การที่สังคมดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ อีกทั้งแบบแผนของการพึ่งตนเองก็ย่อมมีได้หลากหลาย แล้วแต่ความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ การพัฒนาอย่างพึ่งตนเอง ก็คือการลงทุนด้วยการระดมทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศ และที่สำคัญที่สุด ก็คือทรัพยากรบุคคลในประเทศนั่นเอง คำถามที่ว่า ประเทศหนึ่งๆ สามารถพัฒนาอย่างพึ่งตนเองได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เราได้ตั้งมาตรฐาน หรือระดับของการพึ่งตนเองไว้อย่างไร มาตรฐานดังกล่าวควรจะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ^{๘๖}

^{๘๖} สุเมธ ตันติเวชกุล, ปัจจัยทางสังคมกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของไทย, หน้า ๒๑๔.

เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถของคนที่ช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ^{๘๗}

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า

๑. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่างๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง

๒. ในการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันชุมชน หรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหา และในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

๓. เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพา เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

๔. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกัน หรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๘๘}

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การรู้จักหารายได้ หาทรัพยากรสินไว้เลี้ยงตนเอง โดยไม่เป็นภาระแก่คนอื่น แม้ระหว่างเป็นเด็กและต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ก็ตาม ซึ่งเป็นการรู้จักสร้างตัว สร้างอนาคต หากใครรู้จักช่วยตนเองแล้ว คนๆ นั้น จะเป็นบุคคลที่ไม่ทอดทิ้งอุปสรรคต่อความลำบาก^{๘๙}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถที่จะดำเนินโครงการและลงทุนดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และยังหมายถึงสมาชิกของชุมชน หรือชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองและมีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการของตนเองและชุมชนได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างเหมาะสม^{๙๐}

ดังนั้น สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง เป็นการพึ่งตนเองได้โดยมีความสุขตามอัตภาพ ช่วยเหลือตนเองในกิจการของตนได้มากที่สุด และเข้าร่วมกับสมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกันและกัน มีขีดความสามารถที่จะแก้ไขปัญหา หรือสนองความต้องการของตนเองและชุมชนโดยชอบธรรม จะต้องไม่มุ่งแข่งขัน แต่เป็นการมุ่งสู่ความเป็นอิสระมิตรภาพต่อกัน อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือกันเป็นสิ่งจำเป็น คือพึ่งพาในสิ่งที่เราไม่มี เกื้อกูลสิ่งที่เรามีให้แก่ผู้อื่น การพึ่งพานี้ทำไปเพื่อให้แต่ละบุคคล หรือแต่ละชุมชนพึ่งตนเองได้นั่นเอง จนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการผันผวนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองได้

^{๘๗} เสรี พงศ์พิศ, ๑๐๐ ร้อยคำที่ควรรู้, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^{๘๘} สถาบันวิจัยสังคม, ชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

^{๘๙} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗.

^{๙๐} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๗), หน้า ๖๒.

องค์ประกอบสำคัญของการพึ่งตนเอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญของการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้มากมาย ดังรวบรวมสรุปมาต่อไปนี้

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ หรือเบญจขันธ์ของชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นหลักการช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ดังนี้

๑. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิต และทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

๒. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิตให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกิน มีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

๓. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้น เพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

๔. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เอง กินเอง ความสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกิน พอใช้ ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๕. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียง มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสังสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการช่วยเหลือกัน มีสถาบันทางครอบครัวที่มั่นคง มีการนับถือลำดับอาวุโสและผู้เฒ่าผู้แก่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางศาสนาทางศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ^{๙๑}

ดังนั้น จึง สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการพึ่งตนเองนั้น คือ การที่ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีในการพึ่งตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ หรือทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยที่สำคัญ ๕ ด้าน คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมนั่นเอง รวมถึงมีกระบวนการจัดการที่ดี มีผลให้ประชาชนภายในชุมชนมีสภาวะที่สมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ลักษณะของการพึ่งตนเอง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ในที่หลายแห่ง ดังที่รวบรวมมาต่อไปนี้

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ ได้แบ่งลักษณะของการพึ่งตนเองเป็น ๒ ลักษณะ คือ

^{๙๑} ประเวศ วะสี, พุทธเกษตรกรรมกับศาสนาสืบของสังคมไทย , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓-๓๕.

๑. ในเชิงปัจเจกบุคคล : การพึ่งตนเอง หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชน และครัวเรือนเพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา

๒. ในลักษณะกลุ่ม : การพึ่งตนเอง หมายถึง สังคม (กลุ่ม) ที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง และความร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้ การพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ต้องกินความรวมถึงว่า กลุ่มชนนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมาย และมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยความพยายามและกำลังของตน^{๙๒}

อภิชาติ ทองอยู่ สมพจน์ สมบูรณ์ และพัชรินทร์ ลาภานันท์ ได้ทำการแบ่งขอบเขตของการพึ่งตนเอง เป็น ๒ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน คือ

๑. การพึ่งตนเองทางกายภาพ : เป็นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและการปกครอง ตลอดจนการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมตามแบบแผนของตนเอง ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก

๒. การพึ่งตนเองทางวัฒนธรรม: ความเชื่อ สติปัญญา และอำนาจการตัดสินใจ ซึ่งมีผลต่อกันและกันทั้งสองด้าน เป็นการสร้างสังคมที่มีแบบแผนทางวัฒนธรรมและการผลิตของตนเอง มีการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก มีศักยภาพที่ดำเนินไปตามรากฐานแห่งวัฒนธรรมของตนเองสูง และขณะเดียวกันก็มีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกัน เสริมไปด้วยทั้งภายในหมู่บ้านและกับภายนอกหมู่บ้าน ในความเป็นตัวของตัวเองที่สืบทอดวิถีแห่งการพึ่งตนเองได้ทั้งสองด้าน^{๙๓}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ลักษณะของการพึ่งตนเองนั้น ไม่ว่าจะเป็นลักษณะปัจเจกบุคคลหรือลักษณะกลุ่มก็ตาม ต่างก็มีสิ่งที่พึงประสงค์คล้ายกัน คือการพึ่งตนเองอยู่ได้ทั้งในทางกายภาพ เช่น เศรษฐกิจและการปกครองที่เข้าได้กับสังคมตามแบบแผนของตนเอง และการพึ่งตนเองในทางวัฒนธรรมนั้น เช่น มีความเชื่อ มีความรอบรู้พร้อมที่จะร่วมตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของสังคม อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง และมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกันและกัน

เงื่อนไขในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวกับเงื่อนไขของการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังรวบรวมมาต่อไปนี้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวถึงเงื่อนไขในการพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเองด้วยเงื่อนไข ๖ ประการ ดังนี้

๑. การพัฒนาจะต้องเป็นรูปแบบกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่

^{๙๒} กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาชนบท , (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔.

^{๙๓} อภิชาติ ทองอยู่, สมพจน์ สมบูรณ์ และพัชรินทร์ ลาภานันท์, สถาบันหมู่บ้านกับการพัฒนาพึ่งตนเอง, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), อ้างถึงใน ณรัชชอร์ พิพัฒน์ธนากร, “การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

๒. ต้องมีจิตสำนึกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) พื้นฐาน ก็คือการพึ่งตนเอง ขึ้นอยู่กับจิตใจ ความสมัครใจที่จะทำอย่างนั้น (กิจกรรมพัฒนา) ของผู้คน (ชาวบ้าน)

๓. จิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ คือ ต้องให้มันสร้างขึ้นใหม่ให้แจ่มชัดต่อเนื่อง

๔. ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีการรวมตัวกัน เป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือ ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านี้ สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ กล่าวคือ ต้องพัฒนาให้เป็นเขต เขตควรมียุ้ง ฉาง โรงสี โรงเรียน และศูนย์วัฒนธรรม สามารถต่อรองกับสถาบัน ภายนอกได้ เช่น พ่อค้าและรัฐ ได้อย่างมีพลัง น่าจะให้ความสำคัญกับงานนี้ด้วย เพื่อก่อให้เกิด เครือข่ายของหมู่บ้าน

๕. การประสานวัฒนธรรม น่าจะส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตนเอง หรือ กิจกรรมของตัวกับคนอื่นๆ ในสังคมด้วย

๖. ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติน่าจะเป็นชุมชนที่ อนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมด้วย^{๙๔}

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเงื่อนไขและปัจจัยของแนวทางการพึ่งตนเอง ในการพัฒนาชนบทว่า การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นเรื่องที่จำเป็นก่อนที่จะพึ่งตนเองได้นั้น ทั้งรัฐ และชุมชนต้องร่วมกันดำเนินการให้ประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน มีความเชื่อมั่นว่า ตนเอง ย่อมช่วยเหลือตนเองได้ โดยจะต้องมีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ความรู้สึกร่วมของการรวมตัวกันในกลุ่มของคนที่มีความสนใจร่วมกัน และรวมกัน อย่างครบถ้วน

๒. ค่านิยมประชาธิปไตย ปลุกฝังคนในชุมชนให้มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และให้มติของที่ประชุมตัดสิน

๓. น้ำใจในการทำงานร่วมกัน คือ จะต้องมีการร่วมกลุ่มกันตกลงเกี่ยวกับกิจกรรมร่วม และการกระทำร่วมกันโดยมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และร่วมช่วยเหลือกัน

๔. น้ำใจในการร่วมกลุ่ม โดยสร้างให้เห็นความสำคัญต่อความสนใจรวมของกลุ่มว่า เป็นเรื่องที่สำคัญและมีความพยายามร่วมกันในการดำเนินการให้บรรลุผลของความสนใจนั้น

๕. น้ำใจในการสร้างสรรค์ คือการปลุกฝังให้มีความคิดริเริ่ม มีการแสวงหาทรัพยากรใหม่ๆ ที่เหมาะสม การบริหารและการจัดรูปองค์การใหม่ๆ มีประสบการณ์ใหม่ๆ และใช้สิ่งเหล่านี้ ในการแก้ปัญหาของชุมชน ไม่ใช่หนีปัญหาหรือละเลยปัญหาที่เกิดขึ้น

^{๙๔} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, บ้านกับเมือง, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมสถาบันหมู่บ้าน, ๒๕๒๙), หน้า ๙๕-๑๐๑.

๖. น้ำใจของการร่วมสร้างความเชื่อถือว่า ช่วยตนเองได้โดยมีการรวบรวมทรัพยากรของกลุ่มหรือชุมชนทั้งทางกายภาพหรือทางวัตถุกับทางจิตใจ กระทำการให้บังเกิดผลมากที่สุดและมองทรัพยากรจากภายนอกชุมชน มีความสำคัญเป็นเพียงอันดับรองหรือตัวประกอบเท่านั้น^{๙๕}

อำภา จันทราภาส ได้กล่าวถึงการที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้นั้น จะต้องอาศัยทุนทางสังคมที่ส่งเสริมถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า มีเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนี้

๑. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพนับถือต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องธรรมชาติ ที่ทำให้ชุมชนยังคงดำรงรักษาธรรมชาติอย่างหนักแน่น ความสมถะ สันโดษที่เป็นรากฐานทางพุทธศาสนา จิตสำนึกในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ ที่ชุมชนสรรค์สร้างและส่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม หมอพื้นบ้าน การจัดการทรัพยากร ศิลปหัตถกรรม การอยู่อาศัย ซึ่งภูมิปัญญาของชุมชน มีแง่มุมรายละเอียดที่น่าสนใจ รวมถึงประสบการณ์ของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชนที่ผ่านมา

๓. ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพ และมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เช่น ผู้อาวุโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตร ฯลฯ

๔. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแนวราบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๕. ระบบกรรมสิทธิ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน หรือสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร เป็นการควบคุมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เป็นธรรม

๖. สถาบันชุมชน ได้แก่ กฎ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม จิตสำนึกร่วม รวมถึงกระบวนการควบคุมให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่าและระบบคิดที่เป็นอยู่

๗. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพของระบบนิเวศ และเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

^{๙๕} ชาติชาย ณ เชียงใหม่, นโยบายและการบริหารงานพัฒนาชนบทของไทย, (ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า ๒๘, อ้างถึงใน ณรัชชอร์ พิพัฒน์ธนากร, “การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

๘. การมีกลุ่ม องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาคม เช่น องค์กรชุมชน เครือข่ายประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการที่ดำเนินกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในประเด็นต่างๆ^{๙๖}

ประโยชน์ของการพึ่งตนเอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของการนำเทคนิคการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังรวบรวมมาต่อไปนี้

โถมสมร เหลือโกศล ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของการนำเทคนิคการพึ่งตนเองจะช่วยให้เกิดการพัฒนาดังในระดับจุลภาคและระดับมหภาค คือ

๑. ช่วยให้ตระหนักในคุณค่า ความสามารถและพลังศักยภาพของตนเอง
๒. ช่วยให้คนสามารถคิดและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาจากสิ่งภายนอกหรือบุคคลอื่น แต่มีได้หมายถึงการแยกออกจากผู้อื่น การพึ่งพาผู้อื่นเป็นอย่างรู้เท่าทัน และไม่แข่งขัน หรือมุ่งครอบงำเหนือกว่า ทั้งไม่ยินยอมให้ผู้อื่นมาทำกับตนด้วย
๓. ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง รู้ข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัด และข้อบกพร่องของตนเอง สามารถใช้ทรัพยากรหรือสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้
๔. การพึ่งตนเองทำให้เกิดการเป็นตัวของตัวเองในความคิด เป็นตัวของตัวเองในทัศนคติ การมองปัญหาต่างๆ
๕. ช่วยให้ชุมชนและประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยไม่ต้องยึดหรือมุ่งพึ่งพาระบบภายนอก ถ้ามีกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็ทำให้ลักษณะพอเลี้ยงตัวได้ เป็นระบบที่ลดระดับการพึ่งพาจากภายนอกทำให้พออยู่ได้ และประชาชนส่วนใหญ่ได้ประโยชน์
๖. การพึ่งตนเองจะทำให้ประชาชนตื่นตัวในสิทธิและเสรีภาพของเขาสงบสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองอย่างแท้จริงเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม^{๙๗}

ดังนั้น จึง สรุปได้ว่า เงื่อนไขและประโยชน์ของการพึ่งตนเอง คือ การที่ประชาชนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน มีจิตสำนึกร่วม โดยการพึ่งตนเองในเชิงสัมพันธ์ ได้แก่ การพึ่งตนเองในขณะที่พึ่งพาคนอื่น เป็นการพึ่งพาที่นำไปสู่การพึ่งพา นั่นก็คือเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน และกรอบการมองเรื่องการพึ่งพานี้จะไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่ากัน แต่มุ่งสู่ความเป็นอิสระและเสรีภาพ

^{๙๖} อภิชา จันทราภาส, **ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน**, (เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖-๑๗, อ้างถึงใน วิชัย รูปขำดี และสังคม คุณคณากรสกุล, “โครงการสร้างสรรค์พลังแผ่นดิน: กรณีศึกษาเกษตรกรรมยั่งยืน”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘.

^{๙๗} โถมสมร เหลือโกศล, **ค่านิยมพื้นฐานเรื่องการพึ่งตนเองกับการอบรมเลี้ยงดู**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๔.

ต่อกัน โดยช่วยเหลือกันและกันเป็นหลัก เพื่อจะให้แต่ละบุคคล และแต่ละชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ให้เป็นการของผู้อื่นมากเกินไปในทุกๆ ด้าน โดยให้มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต ทั้งสอดคล้องและสมดุลกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม/วัฒนธรรม ดังนั้น การพึ่งตนเองนี้จึงเป็นการมองปัญหาต่างๆ แล้วจึงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่การพึ่งตนเองก็ไม่ได้หมายถึงเพียงบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเดี่ยวนั้นจะพึ่งตนเองได้ บางครั้งก็ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือกลุ่มอื่นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการพึ่งตนเอง

จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการพึ่งตนเอง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ในที่หลายแห่งต่างๆ ดังรวบรวมมาต่อไปนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ทำการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทเพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดว่า ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องประกอบด้วยพึ่งตนเอง ๕ ด้าน คือ

๑. ด้านเทคโนโลยี (Technology: T) มีลักษณะเหมาะสมในสภาพชนบท ซึ่งอาจหมายรวมถึงเครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้าน และเทคโนโลยีใหม่ ที่มีความทันสมัย หากแต่ควบคุมได้ และควรเป็นเทคโนโลยีที่ผ่านการวิจัยและพัฒนาภายในประเทศ

๒. ด้านเศรษฐกิจ (Economic: E) อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก สามารถในการออมและการลงทุน สามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource: R) ควรใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

๔. ด้านจิตใจ (Mental: M) คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง มีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา มีความรู้ และสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ ลดละอบายมุข และมีความขยันหมั่นเพียร

๕. ด้านสังคมวัฒนธรรม (Social: S) ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก^{๔๘}

แนวคิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ซึ่งได้กล่าวไว้เหมือนกันว่า การพึ่งตนเอง ประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ ๕ ด้าน หรือ TERMS ซึ่งประกอบด้วย Technology, Economic, Resource, Mental and Socio-Cultural มีรายละเอียดดังนี้

การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการเทคโนโลยีพื้นบ้านกับการสนองความต้องการเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับ

^{๔๘} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานการวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๔-๕, อ้างถึงใน สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสามพราน, การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ตำบลกระทุ่มล้ม, (นครปฐม: สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสามพราน, ๒๕๔๙), หน้า ๔๗.

เทคโนโลยีเก่า คำว่า เทคโนโลยี เป็นได้ทั้งเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุ (Material) เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร ไถ เกวียน พันธุ์พืช ปุ๋ย และเทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material) เช่น ความรู้ ความชำนาญ ภาวะผู้นำ การจัดการ การวางแผน การให้คำปรึกษา การให้กำลังใจ ความเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความกล้า ความรู้จักพอ

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท (E) หมายถึง ความสมดุลระหว่างรายได้ กับ รายจ่ายของชุมชนชนบท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความพออยู่พอกินของชาวชุมชน มีรายได้พอ กับรายจ่าย ไม่มีหนี้สินชนิดที่ไม่อาจชดใช้คืน หรือสามารถมีหนี้สินจากการลงทุนเพื่อการเกษตรกรรม หรือธุรกิจได้ คำว่า ชุมชนชนบท หมายถึง หมู่บ้านนอกเขตเทศบาล...

การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) หมายถึง ความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไปและการทดแทน นั่นคือการมีทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นในชีวิตไว้ใช้ แต่ไม่ใช้มากเกินไปและทำให้เสียดุล รักษาธรรมชาติให้คงความหลากหลาย (Biodiversity) ได้ไว้ให้มากที่สุด คำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น พื้นดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ป่า สัตว์ รวมทั้งมนุษย์ส่วนที่เป็นสัตว์

การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) หมายถึง ความสมดุลหรือความมั่นคงของจิตใจซึ่งมีลักษณะกล้าแข็ง มีพลัง สามารถสู้กับความยากลำบาก หรือปัญหาใดๆ ได้ จิตใจเป็นคุณสมบัติของบุคคล แต่ละคน

การพึ่งตนเองทางสังคม (S) หมายถึง ความสมดุลหรือความมั่นคงแข็งแรงของกลุ่มคน ครอบครัว ชุมชน หรือองค์การสังคมใดๆ ในสังคม ซึ่งความเข้มแข็งของหน่วยสังคมเหล่านี้จะทำให้ หน่วยสังคมแต่ละหน่วยมีพลังกล้าแข็งสามารถเผชิญกับงานใหญ่งานยาก หรืออุปสรรคต่างๆ ได้ คำว่า สังคม ย่อมจะต้องหมายความรวมถึงวัฒนธรรม ซึ่งคือ กฎ ระเบียบของสังคม ที่คนในสังคมจะต้อง ยึดถือปฏิบัติตาม^{๙๙}

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ยังได้กล่าวอีกว่า การที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้ใน TERMS ทั้ง ๕ ด้านนี้ อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน โดย ปฏิบัติตามแนวคิดขององค์ความรู้ (BAN) ๓ ประการ คำว่า BAN ย่อมาจาก Balance, Ability และ Networking แต่ละองค์ประกอบ มีความหมายว่าเริ่มด้วย Balance (B) การมีสมดุล หมายความว่า ในการสร้างความสามารถพึ่งตนเองได้ของชุมชนชนบทนั้น TERMS แต่ละตัวจะต้องรักษาสมดุลของ ตัวไว้ ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม หรือพูดง่ายๆ ว่าต้องให้มีความมั่นคงแข็งแรงในปัจจุบันเหล่านี้น ยิ่งกว่านั้น ความสมดุลยังจะต้องเกิดขึ้นระหว่าง TERMS ทั้ง ๕ ตัวด้วย มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ประการต่อมา คือ Ability (A) ความสามารถ มีความหมายสองตอน ตอนแรกหมายถึง กระบวนการเสริมสร้างความสามารถการพึ่งตนเองได้ในด้าน ต่างๆ ของ TERMS ทั้ง ๕ ตัว ของชุมชนให้มีระดับสูงขึ้นเรื่อยๆ ตอนที่สอง คือ ความสามารถในการ จัดการชุมชน (Community Management) เช่น จัดการให้เกิดความสมดุล ของปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ เป็นต้น ประการที่สาม คือ Networking (N) การสร้างเครือข่ายเพื่อการ พึ่งตนเองโดยสละ การสร้างเครือข่าย ก็คือ การพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ

^{๙๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ฉบับรวมชุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗-๑๘.

ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ การสร้างเครือข่ายทำให้ทำได้ ทั้งโดยชุมชนเอง เช่น ระหว่างกลุ่มสังคม อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มคลังยา กลุ่มหนุ่มสาว และระหว่างหมู่บ้านกับนอกบ้าน เช่น หน่วยงานราชการ ร้านค้า สมาคมธุรกิจ องค์การอาสาพัฒนา สถาบันวิจัย หนังสือพิมพ์ หรือนักการเมือง เป็นต้น ความคุ้นเคยจากการติดต่อกันมานานย่อมช่วยเหลือเกื้อกูลกันง่ายขึ้น^{๑๐๐}

ดังนั้น จึง สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวทางที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการที่ประชาชนในชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและความยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงมีองค์กรชุมชนเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีส่วนช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

๒.๕.๑ ความหมายของพุทธเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การประยุกต์แนวความคิดทางศาสนาพุทธเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มาใช้อธิบายหลักการและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวทางใหม่ในการทำความเข้าใจเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้มีข้อโต้แย้งมากมายอะไรนักเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ที่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้อยู่ การนำเอาวิธีการอนุมานเชิงตรรกะเข้ามาใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่นเดียวกับการนำไปใช้ในวิชาอื่นๆ แต่ข้อสมมุติขั้นพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักใช้อย่างไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างเพียงพอ นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักส่วนมากไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควรในประเด็นนี้^{๑๐๑} อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่จะยอมรับไปโดยปริยายและนักเศรษฐศาสตร์ก็ได้สร้างเครื่องมือการวิเคราะห์ขึ้นบนรากฐานที่เปราะบาง ผลที่ตามมาคือข้อสรุปส่วนใหญ่ที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถเผชิญกับการท้าทายจากภาวะวิกฤตได้ ข้อสมมุติพื้นฐานบางส่วนที่สร้างขึ้นมาจากเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นจริงและบางครั้งก็ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ ซึ่งทำให้พลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์แบบเดิมอ่อนลงไปตาม^{๑๐๒}

เมื่อนำเอาแนวความคิดในเชิงพุทธเข้ามาทดแทนข้อสมมุติฐานที่เป็นปัญหาดังกล่าว ทำให้การมองปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และกฎเกณฑ์ธรรมชาติใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น และเพิ่มพลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้หนักแน่นมากขึ้น อย่างน้อยก็ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นเหตุผลหลักที่เรียกว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์” แนวคิดนี้ค่อนข้าง

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๐๑} อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

แตกต่างไปจาก “เศรษฐศาสตร์สำหรับชาวพุทธ” โดยคำหลังไม่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพียงพอ และมักจะเป็นเพียงการตรวจสอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จากมุมมองของชาวพุทธที่มีค่านิยมและความเชื่อเป็นของตนเอง ไม่ได้เป็นการพยายามที่จะค้นหาและตรวจสอบแนวความคิดเชิงพุทธและเชิงเศรษฐศาสตร์ในทางลึกอย่างเพียงพอ^{๑๐๓} ถ้าปราศจากการท้าทายโดยตรงต่อตัวแบบการคิดของเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน จุดอ่อนในการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะไม่ปรากฏขึ้น พุทธเศรษฐศาสตร์ได้เตรียมรับมือกับการท้าทายนี้โดยมุ่งไปยังจุดอ่อนพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและนำเอาแนวคิดเชิงพุทธที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่าเข้ามาทดแทนจุดอ่อนนี้ ซึ่งส่วนหนึ่งคือความพยายามที่จะเยียวยาวิกฤตการณ์ของการวิเคราะห์ที่ซ้ำเติมภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของเอเชียอยู่ในปัจจุบัน

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอาจมองได้ว่าเป็นโอกาสสำหรับวิธีการพัฒนาในทิศทางใหม่มากกว่าเป็นการคุกคามจากความเสื่อมถอยของระบบเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์นำไปสู่ประเด็นวิกฤตทางด้านการวิเคราะห์ เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่นำมาซึ่งความชั่วร้ายดังที่กล่าวมาแล้วเช่น ทุนนิยม อุตสาหกรรมนิยม บริโภคนิยมและการเปลี่ยนบทบาทอย่างรวดเร็วของเงินตรา ซึ่งเร่งเร้าให้มีการสร้างความโลภขึ้นจาก ความรู้ไม่เท่าทันในกฎธรรมชาติของความไม่มีตัวตนและกฎธรรมชาติอื่น ๆ

ภายในขอบเขตของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ความไม่รู้นี้ถูกส่งเสริมโดยแนวความคิดที่คลุมเครือเกี่ยวกับบรรทัดประโยชน์ ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเพียงพอโดยนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ แนวความคิดถูกอธิบายอย่างหยาบๆ ที่ให้ทุกคนมีความสุขกับการบริโภค การบริโภคสินค้า และบริการ จะอยู่ภายใต้ขอบเขตของงบประมาณที่จำกัด และไม่มีการเปรียบเทียบความพึงพอใจระหว่างบุคคล โดยเหตุนี้ ความคิดเกี่ยวกับ “ประสิทธิภาพ ” ในการบริโภคจึงไม่มีความหมายอย่างเพียงพอต่อการโต้แย้งในกรอบของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แนวความคิดเกี่ยวกับต้นทุนของทรัพยากรที่ใช้ในการบริโภคก็ไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะพูดถึง ดังนั้น การอภิปรายเกี่ยวกับประสิทธิภาพโดยรวมจึงไร้ความหมาย เช่นเดียวกันกับการอภิปรายถึงประสิทธิภาพในการผลิต พุทธเศรษฐศาสตร์สามารถจัดการกับปัญหานี้อย่างได้ผล โดยผ่านทางแนวคิดเกี่ยวกับความสุขหรือการทำให้มีทุกข์น้อยที่สุด (แทนที่จะทำให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด) ในเบื้องต้นการอธิบายเกี่ยวกับทุกข์ว่าเป็นภาวะขัดแย้งกับกฎธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงและความไม่อยู่นิ่ง เพื่อที่จะเข้าใจให้ชัดเจนจะต้องตระหนักถึงความไม่มีตัวตนและกฎธรรมชาติอื่น ๆ แนวความคิดนี้นำไปสู่การอภิปรายถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ซึ่งคือ ทุกข์ในระดับแรก ซึ่งจะต้องตอบสนองโดยความจำเป็นขั้นพื้นฐาน แต่ทุกข์ในระดับที่สอง เกิดขึ้นจากความต้องการหรือความอยากจอมปลอม ความพยายามที่จะสร้างความพึงพอใจทำให้เกิดความอยากซึ่งถูกกระตุ้นโดยความชั่วร้ายสมัยใหม่ ๔ ประการ โดยเฉพาะอย่าง

^{๑๐๓} อ้างแล้ว, หน้า ๔๓.

ยิ่ง ลัทธิบริโภคนิยมและเงินตรา วิธีการของชาวพุทธในการระงับความอยากอันจอมปลอมเหล่านี้ โดยผ่านการรับรู้ในแนวความคิดเกี่ยวกับ “ตัวตน” ว่าเป็นสิ่งลวงตา เพื่อให้ความทะยานอยากเหล่านี้ลดลง “เศรษฐศาสตร์ทางสายกลาง” ต้องได้รับการตระหนักให้ชัดเจนว่าแนวคิดนี้มีเหตุผลเพียงพอแล้วจึงเริ่มต้นพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นมาแล้วในบางพื้นที่ของประเทศ คล้ายกับเป็นการสาธิตโดยการทำการเกษตรกรรมเชิงนิเวศในไร่นาขนาดเล็กและกลุ่มออมทรัพย์ วิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่าเกิดจากการบริหารทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารแห่งประเทศไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วในกรอบการวิเคราะห์ก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามในระดับนานาชาติที่การเคลื่อนย้ายของเงินทุนเป็นไปอย่างรวดเร็ว วิฤตการณ์จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในรูปแบบใดก็แบบหนึ่ง จากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจากความอ่อนแอของระบบเศรษฐกิจ จากความไม่มั่นคงและความอ่อนไหวของระบบเศรษฐกิจขนาดเล็กซึ่งได้รับเงินทุนจากต่างประเทศ ธรรมชาติของวิฤตการณ์ครั้งนี้ทำให้เกิดคำถามที่จริงจังเกี่ยวกับความยั่งยืนไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้นแต่กับประเทศเอเชียอื่น ๆ ทั้งหมด^{๑๐๔}

๒.๕.๒ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ศาสนาแห่งท่านผู้รู้ หรือศาสนาที่สอนให้ผู้นับถือเป็นผู้รู้อย่างแท้จริง ซึ่งคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนามีได้สั่งสอนเพื่อให้ผู้นับถือนั่นยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเชื่ออย่างงมงายโดยปราศจากการไตร่ตรองด้วยปัญญาของตนเสียก่อน หากแต่สอนให้รู้จักการใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริงอย่างมีเหตุผล และให้ลงมือปฏิบัติเพื่อค้นพบหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตัวเอง ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือได้ว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญาโดยแท้จริง และสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง จากการค้นพบอันยิ่งใหญ่ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งที่พระองค์ได้ทรงทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยธรรมด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยอาศัยการตั้งพระหทัยอันแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวเป็นไปติดต่อกันจนได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงทำลายสรรพาสวกิเลสได้อย่างสิ้นเชิงสำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ และทรงอยู่เสวยวิมุตติสุขตรัสธรรมต่างๆ โดยทรงอาศัยสถานที่ ๗ แห่งเป็นระยะเวลารวม ๔๙ วัน อันเป็นระยะเวลาที่แสดงให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมอย่างเต็มที่ และการใคร่ครวญพิจารณาอย่างถ่องแท้รอบคอบ ก่อนที่จะเลือกเฟ้นเผยแผ่สิ่งที่พระองค์ทรงได้ค้นพบ อันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ซึ่งก็เห็นผลตามที่ทรงประสงค์ หากแต่ผู้ปรารถนาจะบรรลุตามพระพุทธองค์ จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

คัมภีร์พระไตรปิฎก ถือเป็นคัมภีร์หลักที่บรรจุหลักคำสอนไว้มากมาย ซึ่งก็มีหัวข้อธรรมมากมายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อ ส่งเสริมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ

^{๑๐๔} อ้างแล้ว, หน้า ๖๗.

หรือทิวภูมิมีกัตถสังวัตตินิกธรรม ๔ คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น อันเป็นหัวใจแห่งเศรษฐกิจ ดังมีปรากฏในทีฆชาณสูตร^{๑๐๕} ว่า...

ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อสุขในภพนี้แก่กุลบุตร ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ๓. กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ๔. สมชีวีตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)

อุฏฐานสัมปทา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพด้วยการงานใด จะเป็นกสิกรรม พาณิชยกรรม โครภจกรรม เป็นช่างศร รับราชการ หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา

อารักขสัมปทา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวม ด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์นั้นด้วยคิดว่า ‘ทำอะไร โภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา จึงจะไม่ถูกพระราชา ريب โจรไม่ลัก ไฟไม่ไหม้ น้ำไม่พัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่ลักไป’ นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

กัลยาณมิตตตา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้วางตัวเหมาะสม เจรจา สนทนากับคนในหมู่บ้านหรือในนิคมที่ตนอาศัยอยู่ จะเป็นคหบดี บุตรคหบดี คนหนุ่มผู้เคร่งศีล หรือคนแก่ผู้เคร่งศีลก็ตาม ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา คอยศึกษา สัทธาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควร คอยศึกษาศีลสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และคอยศึกษาปัญญาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

สมชีวีตา เป็นอย่างไร คือ กุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้ว เลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผืดเคืองนักด้วยคิดว่า ‘ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ ’ เปรียบเหมือนคนชั่งของ หรือ ลูกมือของคนชั่งของ ยกตราชั่งขึ้นดูก็รู้ได้ว่า ‘ต้องลดลงเท่านี้ หรือเพิ่มขึ้นเท่านี้ ’ ฉะนั้น กุลบุตรก็ฉันทันเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผืดเคืองนักด้วยคิดว่า ‘ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ’ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับน้อย แต่เลี้ยงชีพอย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่า ‘กุลบุตรผู้นี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ‘ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับมาก แต่เลี้ยงชีพอย่างผืดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่า ‘กุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างไม่สมฐานะ ’ แต่เพราะกุลบุตรนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้

^{๑๐๕} ๐.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐ - ๓๔๒.

ผิดเคื่องนักด้วยคิดว่า ‘ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ’ นี้เรียกว่า สมชีวิตา

อนึ่ง หมวดธรรม ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดหมวดหนึ่ง ได้แก่ หลักโภควิภาค อันเป็นหลักการใช้จ่ายทรัพย์ ดังมีปรากฏในสังคาลสูตรว่า

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมสว่างโชติช่วงดังดวงไฟ เมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขาก็ออมเพิ่มพูนขึ้น ดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูล ผู้สามารถครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบกิจการงาน ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย จึงผูกมิตรไว้ได้”^{๑๐๖}

ดังนั้น หลักของการพออยู่พอกินในพระพุทธศาสนา จึงได้แก่ ทิณฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น หรือเรียกว่า หัวใจเศรษฐี (อุ.อา.กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการ คือ (๑) ต้องมีความหมั่น คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดี ซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ ข้อนี้ตรงกับหลักเศรษฐกิจข้อแรกคือ Production หลักผลิตกรรม (๒) ต้องการรักษา คือ ต้องรู้จักเก็บคุ้มครองทรัพย์ หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพาะ ถ้าเป็นทรัพย์ ก็ต้องยังรู้จักเก็บออม ข้อนี้ตรงกับหลัก Saving หลักเก็บออม (๓) ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คือ เลือกคบแต่สุหรมิตร ได้แก่ มิตรแท้ เพื่อนจริงที่มีอุปการคุณ สมานสุขทุกข์ แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจ ถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดี ตรงกับหลัก Cooperation หลักสหกรณ์ (๔) ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ผิดเคื่องหรือฟุ่มเฟือย ตรงกับหลัก Household Budget งบประมาณประจำบ้านหรือการวางแผนการใช้จ่ายประจำครอบครัวนั่นเอง

๒.๖ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านท่าเกวียน

ในสมัยก่อนบ้านท่าเกวียนมีชื่อเรียกว่า “บ้านน้อย” และมีราษฎรอพยพครั้งแรกหลังสงครามอินโดจีน (สงครามโลกครั้งที่ ๒) ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๗ และมีราษฎรได้อพยพเข้ามาทำไร่ทำนาประมาณ ๔ ครัวเรือน

๑. นายชั้น พยุยงค์
๒. นายแดง บุญพิลา
๓. นายแจ้ง มิตรเทศ

^{๑๐๖} ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๒ – ๒๑๓.

๔. นายพันธ์ มณฑาลพ

หลังจากนี้ก็มีราษฎรได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้เพิ่มมากขึ้น และประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้เกิดโรคระบาดขึ้น ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าโรคห่า หรือเรียกกันทั่วไปว่า “ไข้ฮู่ก้อฮู่” ทำให้ราษฎรเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก หลังจากโรคห่าหายไป ชาวบ้านที่อยู่อาศัยตามไร่นา เริ่มเข้ามา รวมกลุ่มกันที่บ้านน้อย มีการทำไม้โดยการลากไม้ซุง ซึ่งการซักรากไม้ซุงสมัยนั้นจะใช้เกวียนเป็น พาหนะซักรากไม้ซุงออกจากป่า และบ้านน้อยแห่งนี้จะเป็นที่หยุดพักเกวียน ไม่ว่าจะเป็นเกวียนของ พ่อค้าเข้าไปอยู่ในตัวเมือง หรือเกวียนซักรากไม้ก่อนจะเดินทางต่อไป จึงเรียกกันต่อมาว่า บ้านท่า เกวียน บ้านท่าเกวียนเดิมมีฐานะเป็นหมู่ที่ ๙ ตำบล วัฒนานคร ซึ่งมี นายหลง พงษ์สมบัติ เป็นกำนัน ตำบล วัฒนานคร พื้นที่การปกครองของตำบล วัฒนานคร มีอาณาเขตกว้างขวางมาก ทำให้การ ปกครองมีความลำบาก ในสมัยนั้นมี นายถนอม เกตุงาม เป็นนายอำเภอ วัฒนานคร และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการแยกตัวเขตการปกครองออกจากตำบล วัฒนานคร เป็นตำบล ท่าเกวียน มีจำนวน ๕ หมู่บ้าน โดยมี นายพันธ์ มณฑาลพ เป็นกำนันตำบล ท่าเกวียนคนแรก และได้เกษียณอายุใน พ.ศ. ๒๕๒๘ และต่อมา นายปราศรัย โตเจริญ ได้รับเลือกขึ้นมาเป็นกำนันคนที่สอง และกำนันคนปัจจุบัน คือ นายประยูร สมสงองค์ วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะจากสภา ตำบลท่าเกวียน เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเกวียน และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับ ประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๒ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นอันดับที่ ๒๘๕๐ ของประเทศไทย ซึ่งในขณะนั้น ท่านเสนาะ เทียนทองเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ที่ตั้ง

บ้านท่าเกวียน หมู่ ๑๔ ตำบล ท่าเกวียน อำเภอ วัฒนานคร จังหวัด สระแก้ว ตั้งอยู่ที่ทิศใต้ วัฒนานคร ห่างจากอำเภอ วัฒนานคร ๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ อาณาเขตติดต่อ หมู่ ๑ ตำบลวัฒนานคร

ทิศตะวันออก อาณาเขตติดต่อ หมู่ ๒ และหมู่ ๕

ทิศตะวันตก อาณาเขตติดต่อ หมู่ ๑๔ หมู่ ๓ และหมู่ ๑๐

ทิศใต้ อาณาเขตติดต่อ หมู่ ๑๓ และหมู่ ๑๔

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านท่าเกวียน มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม

ผู้นำหมู่บ้านในอดีต - ปัจจุบัน

๑. นายพันธ์ มณฑาลพ ดำรงตำแหน่งเริ่มตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ปี พ.ศ. ๒๕๒๘

๒. นายปราศรัย โตเจริญ ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๔๔

๓. นายบุญมี บุญศรี ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ - ปัจจุบัน

๔. นายคุณ โลกตะคุ ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน

การประกอบอาชีพ และมีงานทำ

อาชีพหลัก การประกอบอาชีพหลัก ทำนา

อาชีพรอง การประกอบอาชีพรอง เลี้ยงสัตว์ โค กระบือ เย็บผ้า รับจ้าง

การมีรายได้

มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ ๓๐,๐๐๐ บาท/ปี

ประวัติการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าเกวียน ได้ก่อตั้งเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีนาย สุนทร ผิวอ่อน เป็นประธานกลุ่มสมาชิกครั้งแรกตั้งแต่ ๔๐ คน เงินสัจจะสะสมทรัพย์ ๔๐ ,๐๐๐ บาท ได้ใช้บ้านประธานกลุ่มเป็นที่ทำการของกลุ่มชั่วคราวภายใต้การสนับสนุนและคำแนะนำแนวทางการ

ดำเนินงานเป็นอย่างดีจากการพัฒนาการประจำตำบลในขณะนั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้แยกกลุ่มออมทรัพย์ออกจาก หมู่ ๑ เพื่อตั้งกองทุนใหม่ เนื่องจากมีประชากรเป็นจำนวนมาก จึงได้คัดเลือกผู้ใหญ่ใหม่มาเป็นประธานแทน คือ นายคุณ โลกตะคุ มีคณะกรรมการ ปรับเปลี่ยนสลับกันไปจนถึงปัจจุบัน คณะกรรมการมีวาระ ๒ ปี แต่สามารถอยู่ได้ถ้าสมาชิกเลือกกลับมาปฏิบัติงานอีกเหมือนเดิม

ปัจจุบัน นายคุณ โลกตะคุ เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าเกวียน หมู่ ๑๔ ได้เล่าความเป็นมาของกลุ่มออมทรัพย์ การที่กลุ่มสามารถพัฒนาตนเองจนมีเงินทุนกว่า ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท รวมถึงมีสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในวันนี้ได้นั้นนอกจากมุ่งมั่นทุ่มเท อย่างจริงจังของผู้นำหมู่บ้านและกำลังใจที่ดีจากลูกบ้าน แสดงออกผ่านความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม แล้วกรรมการพัฒนาชุมชนก็ถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบุญคุณต่อหมู่บ้าน เพราะหากไม่มีกรมพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ก็จะมีกลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าเกวียน หมู่ ๑๔ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอื่นๆ ในประเทศในวันนี้

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ๒๕๑ คน

มีเงินสะสมสะสมทรัพย์ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้จัดตั้งสวัสดิการให้แก่สมาชิกขึ้น จัดสรรตามข้อระเบียบ

๑. มอบสมุดฝากสะสมรายเดือนให้แก่บุตรแรกเกิด ๘ ราย รายละ ๕๐๐ บาท

๒. ทุนการศึกษา ๔ ราย รายละ ๕๐๐ บาท

๓. สาธารณะประโยชน์ จัดซื้ออุปกรณ์ในหมู่บ้าน พัฒนาหมู่บ้านในวันสำคัญ (วันแม่-วัน

พ่อ)

การขับเคลื่อนกลุ่มออมทรัพย์กับการแก้ปัญหาความยากจนหรือปัญหาภาวะหนี้สินได้ ดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าเกวียน หมู่ ๑๔ ได้ใช้วิธีการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่องคือการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอผ่านการประชุมของทุกเดือน ซึ่งได้มีโอกาสสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ด้วยการปฏิบัติเช่นนี้ยังได้หล่อหลอมให้เกิดความรัก ความผูกพันให้มีความตั้งใจและรู้สึกผูกพันซึ่งกันและกัน เมื่อใครพบปัญหาอุปสรรคก็ได้พูดคุยให้กำลังใจกัน นอกจากนั้นสมาชิกกลุ่มยังสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถนำไปถ่ายทอดสู่ลูกหลานในคราวต่อไปอีก

กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้ดำเนินการ

เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการออมเงินมากพอสมควร กลุ่มสามารถนำเงินมาดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของสมาชิกตลอดจนพัฒนาศูนย์ พัฒนากลุ่มในกิจกรรมด้านต่างๆ ได้แก่

๑. ด้านพัฒนาอาชีพและรายได้โดยนำเงินของกลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย การเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน

๒. ด้านสวัสดิการต่างๆ กลุ่มสามารถจัดผลกำไรของกลุ่มเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น สาธารณะประโยชน์ สาธารณภัย ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส

๓. ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก โดยการฝึกอบรม สัมมนา จัดเวทีประชาคมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการ

๔. ด้านการพัฒนาศูนย์ออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้เกิดความสะดวกสบาย ในการมาติดต่อประสานงานในด้านต่างๆ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ก่อให้เกิดสิ่งดีๆ ทั้งต่อสมาชิกและชุมชนหลายประการ ได้แก่

๑. ทำให้รู้จักประหยัด สะสมเก็บออมทรัพย์

๒. ทำให้มีเงินทุน สนับสนุนการประกอบอาชีพ

๓. ทำให้สมาชิกรวมน้ำใจ รวมทุนช่วยเหลือกัน
๔. ทำให้รู้จักการแจกแจงการเงินและรายได้ในครัวเรือน
๕. ทำให้มีกองทุนสวัสดิการเพื่อสมาชิก
๖. ทำให้รู้จักการรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม
๗. ทำให้รู้จักฝึกกำลังความสามัคคีช่วยเหลือกัน
๘. ทำให้มีกองทุนเงินของชาวบ้านเพื่อพึ่งพาตนเองในชุมชน
๙. ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุน เพื่อนำไปประกอบอาชีพ และนำไปใช้ในสิ่งที่จำเป็น

สำหรับตนเองและครอบครัว

ทั้งนี้ ในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านท่าเกวียน หมู่ ๑๔ จะมีกำหนดการ แผนการดำเนินงานของกลุ่มให้มีกิจกรรมโครงการสอดคล้องกันกับอริยาบถของชุมชน และความ ต้องการของสมาชิกกลุ่มโดยการดำเนินการภายใต้หลักการ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ไข ปัญหา น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน แผนงานการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์และพร้อมที่จะเป็นหมู่บ้านต้นแบบในอนาคต ดังนี้

๑. ในอนาคตประชากรในหมู่บ้านจะมีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ๑๐๐ เปอร์เซนต์
๒. เพิ่มเติมสวัสดิการให้มากและครบทุกด้าน
๓. เป็นแหล่งเงินทุนของชุมชนเองได้อย่างยั่งยืน
๔. เพิ่มการออมให้มากกว่าเดิม
๕. จัดทำบัตรสมาชิกให้ครบทุกคน
๖. เปิดทำวันทำการบริการให้มากกว่าเดิม

คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ มีทั้งหมด ๙ คน

๑. นายคุณ โลกตะคุ ประธาน
๒. นายสหัส เชื่อนองปรัง รองประธาน
๓. นางบังอร จันหนู เภรัญญิก
๔. นางอรุณศรี เถยสูงเนิน เลขานุการ
๕. นางเนียม ปัญญาใส กรรมการ
๖. นางสุพล มณีรางกูร กรรมการ
๗. นางสาวผัส อุดรศรี กรรมการ
๘. นายสมจิตร์ โปรตสูงเนิน กรรมการ
๙. นายแดง ท่อมกระโทก กรรมการ

คณะกรรมการบริการกลุ่มออมทรัพย์มีทั้งหมด ๔ ฝ่าย ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่
 - พิจารณารับสมาชิก
 - พิจารณาเรื่องการสะสมเงิน หรือรับฝากเงิน
 - กำหนดการประชุมใหญ่ การจัดทำบัญชีและผลการดำเนินการเสนอต่อที่ประชุม
 - กำหนดดวงเงินกู้
 - จัดสรรเงินปันผล
๒. คณะกรรมการฝ่ายส่งเสริม มีหน้าที่
 - ชักชวนผู้สนใจสมัครสมาชิกกลุ่ม
 - ให้การศึกษาและอบรมสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์
 - ประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมของกลุ่มให้สมาชิกได้ทราบถึงความเคลื่อนไหว

- เสนอความเห็นเรื่องการรับสมาชิกถาวรให้กับทางคณะกรรมการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้มีหน้าที่

- พิจารณาใบคำร้องขอกู้ของสมาชิก
- สอดส่องดูแล ติดตามความเคลื่อนไหวของสมาชิกผู้กู้รวมถึงการเยี่ยมเยียน

และช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหา ที่ไม่สามารถชำระเงินกู้ได้

๔. คณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบ มีหน้าที่

- ตรวจสอบบัญชี และเอกสารทางการเงิน
- ตรวจสอบเอกสารต่างๆ
- ตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ
- ดูแลหรือติดตามความเห็น ความต้องการของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์

ภาพรวมการพัฒนาของหมู่บ้าน

๑) มีแผนพัฒนาหมู่บ้านในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรหมู่บ้านที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์ และควรสนับสนุนส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการจัดการสภาพแวดล้อมแก่คนในชุมชน เพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อไป

๒) แผนการพัฒนาหมู่บ้าน ควรมีกิจกรรมหรือโครงการที่หลากหลาย และแผนด้านการกีฬาที่มีความสำคัญ ถ้ามีการพัฒนาได้ก็ส่งผลดีในระยะยาว โดยเฉพาะเยาวชน ลดการมั่วสุม ก่อปัญหาต่างๆ แก่ชุมชนได้

แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

วิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน

๑) ทูทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้าน มีผู้รู้ต่างๆ ตลอดจนมีประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้

๒) ที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นจุดตลาดการค้ามีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน

๓) ผู้นำท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง รวมตัวกันดี มีความสามัคคี และประชาชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี

๔) ด้านการผลิต ประชาชนประกอบอาชีพการเกษตรที่หลากหลายในปริมาณและเพียงพอที่จะนำไปเพิ่มมูลค่า

๕) สภาพภูมิประเทศเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาด้านการเกษตรและการค้า

จุดอ่อนของชุมชน

๑) ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ป่าไม้ แหล่งน้ำถูกทำลาย ขาดการดูแลรักษา

๒) เกษตรกรส่วนมากมีภาระหนี้สินเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผลมาจากการบริโภคอุปโภคสิ่งของที่ไม่จำเป็น

๓) ประชาชนไม่นิยมปลูกพืชสวนครัว ทำของกินของใช้หรือทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

๔) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังในการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคา

๕) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ความสามารถในการทำการเกษตรที่คุ้มทุน

โอกาสของชุมชน

ใช้แผนพัฒนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยหน่วยงานรัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนแบบบูรณาการ สามารถสร้างเครือข่ายในการเชื่อมโยงไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ที่สำคัญหมู่บ้านอยู่ใกล้สถานที่ราชการ มีตลาดจุดผ่อนปรนในพื้นที่ ประกอบอาชีพได้หลากหลาย สภาพอากาศเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพการเกษตร

อุปสรรคของชุมชน

๑) ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพการเกษตรเป็นรายได้หลัก ราคาไม่แน่นอน

๒) มีภัยแล้ง เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นต้น

๓) หน่วยงานของรัฐบาลขาดความร่วมมือในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่าง

บูรณาการ

๔) พืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ราคาต่ำกว่าต้นทุน เพราะการจำหน่ายต้องอาศัยตลาดภายนอกเป็นผู้กำหนดราคา

แนวทางการแก้ปัญหา

-ปัญหาเร่งด่วน

๑) ขุดลอกอ่างเก็บน้ำเขาดินตอนล่าง

๒) ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร

๓) ถนนลูกรังเข้าที่ดินทำกิน

๔) แสงสว่างไฟฟ้าตามรายทางภายในหมู่บ้าน

วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา

ด้านความมั่นคง

๑) ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องประชาธิปไตยที่ถูกต้อง

แนวทางแก้ปัญหา- อบรมให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยให้กับประชาชน และรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

๒) ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยเอดส์ และเด็กด้อยโอกาสถูกทอดทิ้ง/เบียดเบียนไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ

แนวทางแก้ปัญหา- ให้บริการเบื้องต้นโดยจ่ายเบี้ยยังชีพให้ทั่วถึง และจัดกิจกรรมให้ความสำคัญ

๓) แรงงานต่างด้าวที่ไม่มีความเป็นระเบียบ สร้างความหวาดระแวงให้กับประชาชน

แนวทางแก้ปัญหา-ประสานหน่วยงานราชการ จัดระเบียบแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีนายจ้าง

๔) ปัญหาหลักเล็กขโมยน้อย

แนวทางแก้ปัญหา-ร่วมกันเฝ้าระวังและแจ้งเหตุให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

๕) ปัญหาเสียงดังจากร้านเกมส์

แนวทางแก้ปัญหา-ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดเวลาเปิด-ปิดร้านให้เป็นเวลาที่

แน่นอน

๖) กลิ่นเหม็นจากกิจการร้านค้าต่างๆ และฝุ่นละอองจากลานมัน

แนวทางแก้ปัญหา-ประสานหน่วยงานราชการหามาตรการควบคุม

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

๑) การรวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง ขาดอำนาจต่อรอง

๒) ไม่มีตลาดกลางรับซื้อและจำหน่ายผลผลิต

๓) อาชีพไม่แน่นอน รายได้น้อย หนี้สินมาก

๔) ขาดเงินทุนหมุนเวียน

๕) ขาดแคลนที่ดินทำกิน/ขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน

๖) ราคาผลผลิตตกต่ำ/ต้นทุนการผลิตสูง

๗) การบริหารกองทุนขาดประสิทธิภาพ

๘) ไม่มีสถานที่ดำเนินการบริหารกองทุนที่เป็นหลักแหล่ง

๙) เชื้อราและเพลี้ยระบาดในไร่มันสำปะหลัง

๑๐) ประชาชนขาดการออม

แนวทางแก้ปัญหา-อบรมให้ความรู้ มีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร

-ประสานหน่วยงานราชการจัดหาตลาดกลางรับซื้อและจำหน่ายผลผลิต

-ส่งเสริมให้มีอาชีพที่ยั่งยืน ลดภาระหนี้สิน

-จัดตั้งกองทุน/ประสานหน่วยงานราชการสนับสนุนเงินทุน

-จัดสรรที่ดินทำกิน/เช่าในราคาถูก และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเรื่อง

เอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน

-ประกันราคาผลผลิต และอบรมให้ความรู้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

-ตั้งระเบียบกองทุนที่ชัดเจนและเข้มงวด อบรมให้ความรู้กับคณะกรรมการบริหารกองทุน

และจัดการศึกษาดูงานให้กับคณะกรรมการบริหารกองทุน

-ประสานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ของบประมาณในการก่อสร้างสถานที่ดำเนินการ

บริหารกองทุน

-อบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในการกำจัดเชื้อราและเพลี้ยแป้ง

-อบรมให้ความรู้หลักการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน

ปัญหาด้านการศึกษา

๑) ประชาชนขาดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้เสริม

๒) โรงเรียนขาดวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย

๓) ขาดแคลนทุนสำหรับส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็ก

๔) โรงเรียนขาดบุคลากรทางการศึกษา

แนวทางแก้ปัญหา-จัดอบรมอาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนตามความถนัดและสนใจ

-ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อบริจาคงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา

-หาแหล่งสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับเด็ก

-ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มบุคลากรทางการศึกษา

ปัญหาด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑) เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง

๒) ภูมิปัญญาถูกละเลยและไม่ได้รับการสานต่อจากคนรุ่นหลัง

๓) ขาดงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ดนตรีพื้นบ้าน

แนวทางแก้ปัญหา-ประชาสัมพันธ์ให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

-จัดตั้งกลุ่มและให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสนับสนุนประเพณี

ท้องถิ่น

-สนับสนุน/จัดหางบประมาณในการจัดซื้อเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาจำลอง ปญฺญาวฑฺฒโก (เอกสะพัง) ^{๑๐๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดบ้านหนองโน ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทำให้การเผยแผ่หลักธรรมมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยมีนโยบายหลักอยู่ ๓ ข้อ คือ การบริหารคน การบริหารเงิน และการสร้างเสริมคุณธรรม ได้แก่ ขรവാสาธรรม ๔ โดยเฉพาะข้อที่ ๑ ความเป็นคนมีสัจจะ ที่ทำให้กลุ่มและสมาชิกสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดผลประโยชน์ ส่วนพุทธธรรมหัวข้ออื่นๆ เช่น หลักอิทธิบาท ๔ เป็นส่วนสนับสนุนหลัก "สัจจะ" เท่านั้น เพราะหากว่าบุคคลขาดสัจจะเพียงอย่างเดียวแล้ว ย่อมขาดคุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย หากวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อเสียของกลุ่ม

^{๑๐๗} พระมหาจำลอง ปญฺญาวฑฺฒโก (เอกสะพัง) , "การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดบ้านหนองโน ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม , " วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

สัจจะสะสมทรัพย์ จะพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เน้นการบริหารจัดการด้านบุคลากร การเงิน และการส่งเสริมคุณธรรม โดยกลุ่มสมาชิกมีสิทธิเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการ เพื่อไม่ให้เกิดต่อความเสี่ยงของการลงทุน เนื่องจากว่า หากมีบุคคลใดคดโกง หรือยืมแล้วไม่ส่งคืน ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ด้วย ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงรักษาผลประโยชน์ของตนเองอย่างเคร่งครัด เมื่อเป็นเช่นนี้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยดี

พระครูพัชรคณาภิรักษ์ (ปณณธร จารุณโณ) ^{๑๐๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการบริหารจัดการเชิงพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมนมีการพัฒนาต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่วันที่ ก่อตั้ง วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ผลการดำเนินการ มีสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิก ๑,๒๔๐ ราย มีเงินทุนในกองทุนสะสมของสมาชิกหรือเงินหุ้น ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) ยึดแนวความคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธมาใช้ในการพัฒนาการจัดการและการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อย่างมีระบบ

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน คือ พละ ๔ พลังแห่งธรรมปัญญา ประกอบด้วยปัญญาพละ วิริยพละ อดวิชขพละ และสังคหพละ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม หลักสัจจะและปัญญา หลักทิวฐธัมมิกัตถะ หลักอิทธิบาท และหลักสัมมาชีพ ผลของการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการบุคลากร การเงิน และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานและการประสานระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ชุมชนได้รับผลจากการบริหารหลายด้าน เช่น ด้านสวัสดิการ คือมีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ด้านผลผลิต การสร้างรายได้แก่ชุมชน ด้านการประกอบอาชีพ คือ สมาชิกมีทุนในการประกอบกิจการ ด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณีประจำเดือน อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้คนในสังคมเกิดความรักความเข้าใจความสามัคคีกันได้ทวนกลับสู่ชุมชน เพราะผู้คนได้มีโอกาสมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขมากยิ่งขึ้น ความเป็นชุมชนปรากฏขึ้นแทนที่ความทะเลาะเบาะแว้งกัน ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีวินัย เป็นคนซื่อสัตย์ ไม่คดโกง อันเป็นผลมาจากกระบวนการบริหารจัดการที่ต้องการความมีสัจจะ จึงบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ทำให้สมาชิกมีหลักยึดเหนี่ยวทุกซอกทุกมุม ไม่ว่าจะประสบเหตุใดๆ ก็ยังมีครอบครัว มีชุมชนคอยให้กำลังใจ มีเงินออกเป็นตัวสนับสนุนคำจูงใจให้เกิดความอบอุ่นใจ ทำให้สมาชิกเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การให้สวัสดิการแก่คนป่วยที่นอนในโรงพยาบาล หากคนป่วยสุขภาพดีขึ้นก็จะถูกปรับสวัสดิการ เป็นต้น ทำให้ชุมชนมีพลังต่อรองกับพ่อค้า นักธุรกิจจากภายนอกได้ เพราะการบริหารจัดการร่วมกัน รวมกลุ่มกันซื้อขายสินค้า ซึ่งป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบดังที่ผ่านมา และทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจมากขึ้น เห็นได้จากการริเริ่มคิดวางแผนทำกิจกรรมใหม่ๆ อีกหลาย

^{๑๐๘} พระครูพัชรคณาภิรักษ์ (ปณณธร จารุณโณ) , "การศึกษาผลการบริหารจัดการเชิงพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์" , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

อย่าง ในด้านธุรกิจของชุมชน ต่างจากแต่ก่อนที่ไม่ได้กล้าคิด กล้าทำ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ การดูแลสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ และการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า

เตชัชฐ์ วรรณภรณ์ ศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนนโยบายแก้ไข ปัญหาหนี้สินของชนชั้น ชาวนาไทย: กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายหนี้สินชานนาแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายในการชดเชยหนี้สิน 'วนเกินจากประชาชนโดยเปลี่ยนแปลงจากการเก็บภาษีจาก ผลผลิตมาเป็นเงินตรา หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความแตกต่างของชนชั้นชานนาก็ยังไม่ได้ยุติ ลง ปริมาณของชานนาที่สูญเสียที่ดินและยากจนก็มีเพิ่มขึ้นและด ้วยการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ นอกเหนือจากการปลูกข้าวที่ต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ เกิดแรงบีบคั้นต่อการผลิต น้ำแบบ ธรรมดาซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันชานนาส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนรูปแบบการใช้แรงงาน เปลี่ยนจากแรงงานความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติมาเป็นการจ้างแรงงานผ่านเงินตราแทน ดังนั้น จึง ทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราในหมู่ 'บ้านมากขึ้น เกษตรกรให้ไปผลิตสินค้าเฉพาะอย่างเพื่อ ตอบสนองความต้องการของระบบทุนนิยมแห่งชาติมากเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเข้าไปอยู่ใน วงจรของสินค ้าทุน และเป็น จุดเริ่มต้น สำคัญที่ทำให้ เกษตรกรเข้ 'าไปสู่ 'วังวนของป ญหาหนี้สิน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วอาจกล่าวได้ว่าสาเหตุของการเป็นหนี้ของกลุ่มชนชั้นชานนานั้น เป็นผลมาจากปัจจัย ภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในเป็นผลมาจากตัวเกษตรกรเอง

สุนทร พลโฮม ศึกษาเรื่องป ัจจัยที่มีผลต่อ การชำระหนี้เงินกู้ ' ของลูกค้า ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในอำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไป ทางเศรษฐกิจสังคมของลูกค้า 'า วิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อ การชำระหนี้ เงินกู้ของลูกค้า ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้ที่ให้ข้อมูลคือเกษตรกรลูกค้าในอำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้คือ เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ที่ชำระหนี้ ได้ตามปกติและที่เบ ้นหนี้ค้างชำระ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง ๔๑-๖๐ ปี จบการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ สถานภาพทางครอบครัวส วนใหญ่สมรสแล้วและอยู่ร่วมกัน มีสมาชิกใน ครัวเรือน ๔-๖ คน ระยะเวลาในการเป็นเป็นลูกค้าอยู่ระหว่าง ๑๑-๑๕ ปี ขนาดการถือครองที่ดินของ เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ชำระหนี้ได้ตามปกติเฉลี่ย ๘.๔๔ ไร่ สำหรับป ัจจัยที่มีผลต่อ การชำระหนี้เงิน กู้ของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร คือขนาดการถือครองที่ดิน ขนาดของการลงทุน รายได้ในฟาร์ม รายได้นอกฟาร์ม การใช้ เงินกู้ตามวัตถุประสงค์

ประภาส ป ันตบแต่ง ศึกษาเรื่องการเมืองบนท ้องถื่น ๙๙ วันสมัชชาคนจนผลการ ศึกษาวิจัย พบว่า การรวมตัวของสมัชชาคนจนนั้นเป็นการเรียกร้องเพื่อป้องกันการรุกรานจากรัฐและ ภาครัฐกิจที่เข้าไปแย่งชิงทรัพยากร จุดมุ่งหมายของการชุมนุมเคลื่อนไหวของคนจน คนด้อยโอกาส เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของผลประโยชน์ 'เฉพาะหน้า แต่อยู่ภายใต้การส รางประชาธิปไตยโดยตรง คน เหล่านี้ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางอำนาจในโครงสร้างเดิมที่ไม่มีช่องทางและ พื้นที่แก่คนจน ยกตัว อย่าง เช่น ชาวปากกะญอคนเล็กๆ ในลุ่ม 'มน้ำขาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ฯลฯ เข้าร่วมเคลื่อนไหวในเครือข่ายสมัชชาคนจนก็เพราะชีวิตในชุมชนเหล่านี้ถูกรุกรานจากการพัฒนาของ รัฐการเคลื่อนไหวต่อสู้จึงเป็นการเมืองของการให้รับรองสิทธิชุมชน ต้องการให้มีการจัดสัมพันธภาพ ทางอำนาจระหว่างรัฐและชุมชนเสียใหม่

กนกศักดิ์ แก้วเทพ ศึกษาเรื่อง สหพันธ์ชาวไร่ชาวนาแห่งประเทศไทย: เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนาสสมัยใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การรวมตัวของชาวนาชาวไร่ เพื่อจัดตั้งสหพันธ์ชาวไร่ชาวนาแห่งประเทศไทยนั้น เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าชนชั้นชาวนาเริ่มมีความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวนาจึงไม่ล่าหลังอีกต่อไป วัตถุประสงค์ การรวมตัวกันของชนชั้นชาวนาก็ เพื่อลุกขึ้นมาทวง สิทธิและความชอบธรรมของตนและเพื่อต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบชาวนาจากชนชั้นนายทุนและถูกกระทำจากอำนาจรัฐ

วินารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินและวิธีการแก้ไขของเกษตรกร ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ด้วยแบบสอบถามจำนวน ๔๕๒ ตัวอย่าง และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน (Key Informant) จำนวน ๘ ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์การถดถอยมัลติโนเมียลโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย ๔๙ ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ครัวเรือนมีหนี้สินในปัจจุบันเฉลี่ย ๒๐,๑๑๒ บาท สาเหตุในการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่มาจากค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบกิจกรรมการเกษตร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการแก้ไขปัญหานี้สินในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ (ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๐) โดยการกู้ยืมเงินนอกระบบ ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) โดยการลดต้นทุนการผลิต และในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘) ยังคงใช้ วิธีการลดต้นทุนการผลิตเป็นหลักแม้ว่าครัวเรือนมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินที่หลากหลายวิธีมากขึ้น แต่ วิธีการแก้ไขปัญหานี้สินที่เกษตรกรคิดว่าดีที่สุดคือการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรโดยจำแนกวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินแบ่งเป็น ๓ วิธี คือ การแก้ไขในภาคเกษตร การแก้ไขนอกภาคเกษตร และการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือนจำนวนแรงงานที่ออกนอกภาคเกษตรและการใช้ เทคโนโลยีในการผลิต มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะคือเกษตรกรควรเน้นการพึ่งพาตนเองและลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นลง ในส่วนของภาครัฐควรต้องเร่งขยายการให้สินเชื่อชนบทให้มากขึ้น และเพียงพอกับความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาคาดเงินทุนที่จะใช้ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร มีการพัฒนาทุนทางสังคมในหมู่บ้านในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์แบบต่างๆ การติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณของรัฐ ตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกร ซึ่งจะสามารถเพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงในภาคการเกษตรลงได้

จิรวรรธ เณรแยม ^{๑๐๙} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนกึ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ประชากรส่วนมากทำการเกษตรเพียงเพื่อให้เพียงพอกับการบริโภคและจำหน่ายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทำให้รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายการบริโภคของคนในครัวเรือนเท่าใดนัก ดังนั้น ประชากรจึงอยากที่จะมีรายได้เสริมหรือต้องการที่จะพัฒนาความสามารถในการผลิตเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากกว่านี้ เพื่อที่จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจของแต่ละตำบลในกึ่งอำเภอแม่ออนขึ้น โดยที่ประชาชนในแต่ละตำบลก็ร่วมมือกันในการพัฒนาผลผลิต และจัดหาผลผลิตที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสินค้าเศรษฐกิจชุมชนได้

สลิลทิพย์ ศิริไพบูลย์ ^{๑๑๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลโนนพลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร” เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของตำบลโนนพลวง อันได้แก่ระดับรายได้รายจ่าย ภาระหนี้สิน การประกอบอาชีพของแต่ละครอบครัว รวมทั้งการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นของประชากรในตำบลโนนพลวง พบว่า สภาพเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ มีรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและครัวเรือน ส่วนใหญ่รู้สึกพอใจที่สมาชิกในครอบครัวไปทำงานต่างถิ่น ในเรื่องของเศรษฐกิจชุมชนของตำบลโนนพลวงนั้นยังมีปัญหาอยู่หลายประการ คือ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการเกษตรสูง ปัญหาการว่างงาน และประชากรในท้องถิ่นต้องการให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ

พระมหาสังเวียร ปญญารโ ^{๑๑๑} ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ ” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนาาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสำนึกร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม

^{๑๐๙} จิรวรรธ เณรแยม, “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนกึ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ,” **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

^{๑๑๐} สลิลทิพย์ ศิริไพบูลย์, “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลโนนพลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร,” **รายงานวิจัย**, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๑๑๑} พระมหาสังเวียร ปญญารโ , “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระมหาสมโฆชน์ ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์) ^{๑๑๒} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัญหาของชีวิตมนุษย์ในแง่เศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากการสร้างระบบโดยความคิดและการกระทำของมนุษย์เอง ตามหลักเศรษฐศาสตร์ ตะวันตกมนุษย์มีเหตุผลเป็นของตนเอง สนใจประโยชน์ของตน อาศัยแรงผลักดันนั้นกระตุ้นให้เกิดผลผลิต การขาย การวิภาคกรรม การแข่งขันกันทางวัตถุเพื่อให้ถึงจุดหมาย คือ ความมั่งคั่งทางวัตถุ ส่วนแนวพระพุทธศาสนายอมรับความจำเป็นของชีวิตที่ต้องอาศัยปัจจัยทางวัตถุ แต่วัตถุเป็นอุปกรณ์ของชีวิต เพื่อให้ได้คุณภาพชีวิตที่นอกเหนือจากวัตถุ เรียกว่า การได้คุณภาพชีวิตไม่ยึดติดหมกมุ่นในวัตถุ และชีวิต

พระขวัญเมือง สุหะ ^{๑๑๓} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามองปัญหาพื้นฐานด้านเศรษฐกิจของมนุษย์แนวปรัชญา เช่น แม่น้ำเสมอด้วยตัณหา หรือความอยากจะได้ยากในโลก ในด้านเศรษฐศาสตร์กระแสหลักก็มีกรอบการมองปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ในลักษณะเดียวกัน โดยยอมรับว่า มนุษย์มีความต้องการไม่จำกัด แต่ทรัพยากรในโลกมีอยู่จำกัดจึงเกิดปัญหาขึ้น จึงเกิดแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อแก้ปัญหานี้ อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของมนุษย์ที่ต้องการให้บรรลุคือความสุขนั้นยังมีนัยที่แตกต่างกันในกรอบของความคิดพื้นฐานนี้เอง จึงนำไปสู่พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันภายใต้ฐานความคิดกระแสหลักนั้น ยึดถือเอาประโยชน์ของการช่วงชิงชัยชนะ ครอบครอง ครอบงำภายใต้ฐานความคิดและความเชื่อที่ว่ามียศมีทรัพย์มากย่อมมีความสุขมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับวิถีคิดและการจัดการแบบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่แม้จะคำนึงถึงประโยชน์ตน แต่ก็ไม่ละเลยประโยชน์ของผู้อื่น จึงมีลักษณะของการเกื้อกูลแบ่งปันกัน

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ^{๑๑๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี" ผลจากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี มีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑) การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นหลัก เช่น ถาวรวัตถุที่อำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์และศฤงคาร จัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและบุคคลทุกวัยทุกระดับ การจัดปลูกป่าบริเวณวัดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา หรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลและแสดงธรรมเทศนาในวันพระรวมทั้งการแนะนำชักชวนให้ลดละเลิกอบายมุข ๓) การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้ทำ

^{๑๑๒} พระมหาสมโฆชน์ ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์) , “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก,” **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

^{๑๑๓} พระขวัญเมือง สุหะ, “การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖).

^{๑๑๔} เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุดรธานี,” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕).

ความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน

พระมหาสมชาย เข็มสะอาด^{๑๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดพัฒนาตัวอย่างในการช่วยเหลือสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีของวัดในกรุงเทพมหานครกับวัดในภาคกลาง” จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า วัดมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมเคราะหส์สังคมตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีบทบาทในการช่วยเหลือทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณอย่างเด่นชัดมาก อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในโลกปัจจุบัน ผลของการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับวัดพัฒนาตัวอย่างในกรุงเทพมหานครและวัดในภาคกลาง ๑๒ แห่งพบว่า วัดพัฒนาตัวอย่างทั้ง ๑๒ แห่ง จะมีบทบาทในการมุ่งเน้นพัฒนาทางด้านอาคารสถานที่ให้ดูสะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ ตลอดจนการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตสาธารณะสงเคราะห์อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมด้านต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการศึกษา และบทบาทด้านพัฒนาชุมชนสงเคราะห์ประชาชน เมื่อเปรียบเทียบวัดพัฒนาตัวอย่างในกรุงเทพมหานครกับวัดในภาคกลางนั้น พบว่า วัดที่มีขนาดใหญ่จะมีบทบาทและกิจกรรมมากกว่าวัดขนาดเล็ก ถึงกระนั้นทุกวัดก็ยังมีบทบาทหลัก ด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการศึกษา และบทบาทด้านช่วยเหลือสังคม ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพบว่า วัดพัฒนาตัวอย่างทั้ง ๑๒ แห่ง ส่วนใหญ่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ขาดความพร้อมด้านเงินในการสนับสนุน และบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการทำงานนั่นเอง เพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ กรรมการศาสนาควรจะสนับสนุนให้วัดต่างๆ ได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

กรณีการ พงษ์สนธิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องปรับ เวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชน ร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างศักยภาพในการสื่อสารข้อมูล การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องนำมาพิจารณาใช้ร่วมกับ จปฐ. ในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนผสมผสานความรู้สมัยใหม่และดั้งเดิม เพื่อก่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติที่ยั่งยืนในชุมชนสืบไป^{๑๑๖}

ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพตามความเป็นจริงของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก

^{๑๑๕} พระมหาสมชาย เข็มสะอาด, “บทบาทของวัดพัฒนาตัวอย่างในการช่วยเหลือสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีของวัดในกรุงเทพมหานครกับวัดในภาคกลาง, ” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

^{๑๑๖} กรณีการ พงษ์สนธิ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต,” วิทยานิพนธ์แพทยศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑).

หีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูง และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คุณภาพในการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตพื้นที่ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี รวม ๑๐ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการพัฒนาจิตใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด และด้านรายได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเนื่อง ความคิดเห็นของประชาชนชนมีผลต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสัตหีบ จังหวัดชลบุรี^{๑๑๗}

สินสมุทร บุตรภักดี^{๑๑๘} การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมของบุคลากรทางการศึกษาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” พบว่า ๑. บุคลากรทางการศึกษามีระดับคุณธรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายการพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง และระดับต่ำในด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านเงื่อนไขคุณธรรมความสุจริต ด้านเงื่อนไขคุณธรรมความซื่อสัตย์ และด้านเงื่อนไขคุณธรรมความอดทน ๒. บุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาคุณธรรมหลังการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพเพราะหลักสูตรมีประสิทธิภาพระหว่างกระบวนการ (E1) ๙๐.๘๒ และมีประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ๘๐.๒๖ ๓. ระดับคุณธรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรทางการศึกษาหลัง การพัฒนา สูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในด้านความพอประมาณ และด้านคุณธรรมความซื่อสัตย์ ส่วนด้านคุณธรรมความสุจริต มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ด้านอื่นๆ ไม่พบว่ามีคุณธรรมสูงขึ้น ๔. บุคลากรทางการศึกษามีความเข้าใจในโมเดลทศวรรษเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการพัฒนา สูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๕. นักเรียนเห็นว่าบุคลากรทางการศึกษานำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัด การเรียนการสอนในระดับมากที่สุดทุกรายการและโดยรวม

^{๑๑๗} ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา, “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี,” **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารงานท้องถิ่น)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙).

^{๑๑๘} สินสมุทร บุตรภักดี, “การพัฒนาคุณธรรมของบุคลากรทางการศึกษาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง,” **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค)**(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๔).

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

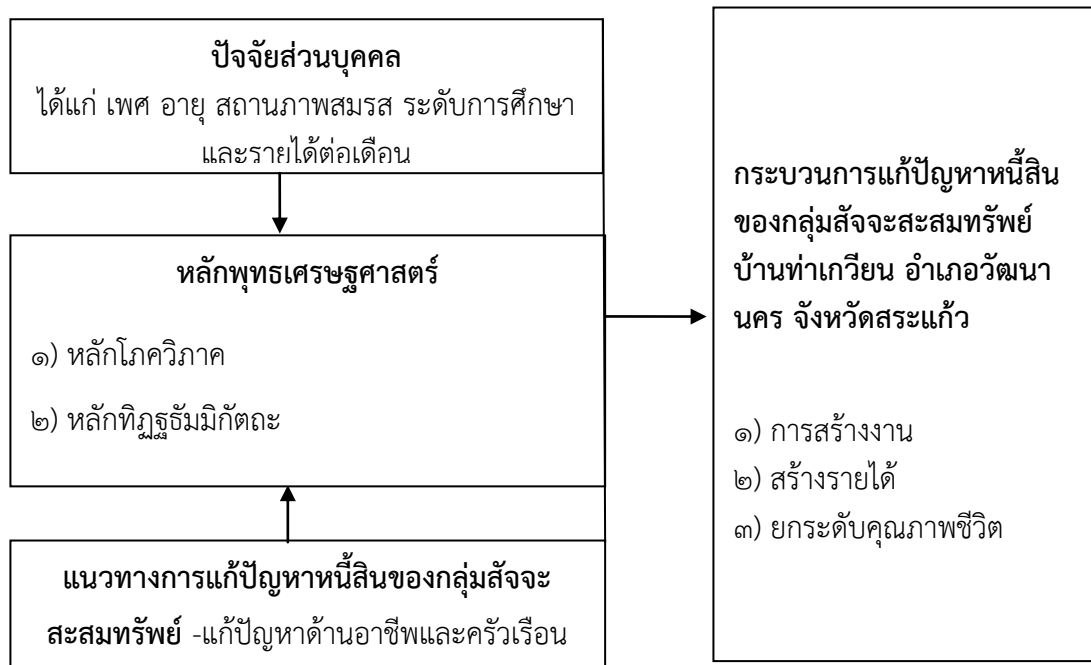
งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในบ้านท่าเกวียน จังหวัดสระแก้ว

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และเพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษา บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน กระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ในการเกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางในการ การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชนที่ยั่งยืน และเพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้มาเสนอให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนแนวทางในการบริหารจัดการ การพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญอย่างยั่งยืน ต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัยในบทนี้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้ทราบข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน กระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ผู้วิจัยจึงใช้แบบผสมวิธีซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๕๑ ชุด

และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับคณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน จำนวน ๙ คน และพระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อนำมาวิเคราะห์และอธิบายตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาแล้วนำไปสู่การอภิปรายผลสืบต่อไป ดังนั้น การดำเนินงานวิจัยจึงแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

๓.๑.๑ รูปแบบการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน กับวิถีชีวิตของประชาชน การก่อเกิดและพัฒนาการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งหลักพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

๓.๑.๒ รูปแบบการสำรวจข้อมูล (Survey Research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๕๑ ชุด กับประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน

๓.๑.๓ รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับคณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน และพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน

และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน หมู่ที่ ๑๔ อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๕๑ คน เป็นกลุ่มศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการกำหนดแบบเจาะจง ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๕๑ ชุด และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน และพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้างดังนี้

๓.๓.๑ สืบค้นและรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องชั้นปฐมภูมิโดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำราและหนังสือของนักวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสำหรับแก้ปัญหาหนี้สิน

๓.๓.๒ สํารวจและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ขั้นทฤษฎีโดยศึกษาจากหนังสือของนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและวิเคราะห์หลักธรรมจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลและนำเสนอผลงานวิจัย

๓.๓.๓ กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสอบถาม เกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหา
หนี้สินตามกรอบปัจจัยที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน มีลักษณะเป็นแบบปลาย
ปิดให้เลือกตอบ^๑

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
ในจังหวัดสระแก้ว มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด
มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Rating
Scale) จะแบ่งระดับในการวัดออกเป็น ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ลักษณะของแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

คะแนน ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

คะแนน ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

สำหรับวัดค่าตัวแปรทั้งหมด โดยได้ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อ
คำถามที่เป็นข้อคำถามเชิงบวก (Positive) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดการวัดค่าตัวแปร ซึ่งเป็นการ
แปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ ๐.๕๑ ขึ้นไปปัดเป็นเลข
จำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็นดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑ – ๕.๐๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑ – ๔.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑ – ๓.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑ – ๒.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐ – ๑.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับกระบวนการ
แก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบ
แบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๓.๓.๔ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ
เครื่องมือ ดังต่อไปนี้

^๑ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ , การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙ ,
(กรุงเทพมหานคร: ปิสนิสนสอ์แอนดี้, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

๓.๓. ๔.๑ ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๓.๓.๔.๒ นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ไปให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

๓.๓.๔.๓ นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มาแก้ไขตามที่คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแนะนำ เพื่อนำไปสัมภาษณ์ต่อไป

๓.๓.๕ ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยจะดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับ ดังนี้

๓.๓.๕.๑ ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๓.๕.๒ นำผลการศึกษาจากข้อ ๑ มาสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาจำนวน ๕ ท่าน ได้ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาความสอดคล้องของแบบสอบถามที่ได้นิยามไว้ในแต่ละตอน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (CVI : Content Validity Index)

๓.๓.๕.๓ นำร่างแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจพิจารณา แก้ไข เสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความเหมาะสมและความถูกต้องของแบบสอบถาม

๓.๓.๕.๔ นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อ ๓ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความครอบคลุมของเนื้อหา จากนั้นนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity Index: CVI)

รายนามผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน มีดังต่อไปนี้

๑) พระมหาสม กลยาโณ, ดร. ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง ตำแหน่งอาจารย์ประจำ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ สังวรวรรณ ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระครูศรีรัตนสรกิจ, ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) นวบ.สระแก้ว คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) พระมหาทวี วิสารโท, ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) นวบ.สระแก้ว คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้เชี่ยวชาญทดสอบหาค่าความสอดคล้องของเนื้อหา มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๑ = เมื่อคำถามไม่สอดคล้องกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้
- ๒ = เมื่อคำถามสอดคล้องบางส่วนกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้
- ๓ = เมื่อคำถามค่อนข้างสอดคล้องกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้
- ๔ = เมื่อคำถามมีความสอดคล้องมากกับนิยามตัวแปรที่ระบุไว้

จากนั้นนำแบบสอบถามไปหาการหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา CVI (Content Validity Index) โดยให้นำเฉพาะข้อที่ได้รับประเมิน ๓ และ ๔ เท่านั้นที่ถือว่ามีความสอดคล้องและนำไปหาความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (Content Validity for Scale (S-CVI))

$$S-CVI = \frac{\sum(I-CVI)}{P}$$

$\sum(I-CVI)$ = ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญ
 P = จำนวนข้อคำถาม
 $I-CVI$ = ความตรงตามเนื้อหารายข้อ
 $S-CVI$ = ความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ

โดยค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ Content Validity for Scale (S-CVI) ควรมีค่าตั้งแต่ ๐.๘๐ ขึ้นไป โดยแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับที่ ๐.๙๗

๓.๓.๕.๕ นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบความเชื่อถือ โดยทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน จากนั้น วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ๓.๓.๕.๖ จากนั้น จึงจะจัดพิมพ์แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นแล้ว เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- ๓.๔.๑ ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔.๒ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน ๒๕๑ ฉบับ
- ๓.๔.๓ นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป
- ๓.๔.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ในส่วนของคุณข้อมูลที่ได้รวบรวมจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการเข้าพบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อทำการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็น คณะกรรมการของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน และพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน ดังมีรายนาม ต่อไปนี้

๑. พระครูวิสุทธิศีร์ษะ, เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน
๒. นายคุณ โลกตะคุ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๔ และประธานกลุ่มสัจจะสมทรัพย์
๓. นางอรุณศรี เกยสูงเนิน, กรรมการ
๔. นางสุพล มณีวารกุล, กรรมการ
๕. นางสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการ
๖. นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการ
๗. นางเนียม ปัญญาใส, กรรมการ
๘. นางบังอร จันทู, กรรมการ
๙. นางสัมพันธ์ อุดรศรี, กรรมการ
๑๐. นายสหัด เชื้อหนองปรัง, กรรมการ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดย มีลำดับขั้นตอนและวิธีดังต่อไปนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และจัดบันทึกมาจำแนกประเด็น และเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๓.๕.๑.๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๕.๑.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็น **มากที่สุด**
 ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็น **มาก**
 ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็น **ปานกลาง**

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็น **น้อย**

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็น **น้อยที่สุด**

๓.๕.๑.๓ ทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีสองตัวแปร และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓ กลุ่มขึ้นไป ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๓.๕.๑.๔ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยต่อไป

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว โดยวิธีการดังนี้

๓.๕.๒.๑ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๓.๕.๒.๒ นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓.๕.๒.๓ วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๓.๕.๒.๔ สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และ ๓) เพื่อศึกษากระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน กระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ในการเกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางในการ การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชนที่ยั่งยืน และเพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้เสนอให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนแนวทางในการบริหารจัดการ การพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัยในบทนี้ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๒ กระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๔.๔ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

(n = ๒๕๑)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๒๓	๔๙.๐
หญิง	๑๒๘	๕๑.๐
รวม	๒๕๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็น เพศหญิง จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

(n = ๒๕๑)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๕ ปี	๔๒	๑๖.๗
๒๕ – ๓๐ ปี	๔๓	๑๗.๑
๓๑ – ๓๕ ปี	๔๑	๑๖.๓
๓๖ – ๔๐ ปี	๕๐	๑๙.๙
๔๑ – ๔๕ ปี	๔๐	๑๕.๙
๔๖ ปีขึ้นไป	๓๕	๑๓.๙
รวม	๒๕๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก มีอายุระหว่าง ๓๖ – ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ อายุระหว่าง ๒๕ – ๓๐ ปี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑ อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ อายุระหว่าง ๓๑ – ๓๕ ปี จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ อายุระหว่าง ๔๑ – ๔๕ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ และ อายุ ๔๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

(n = ๒๕๑)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๓. สถานภาพการสมรส		
โสด	๓๕	๑๓.๙
สมรส (รวมทั้งหม้าย/หย่าร้าง)	๒๑๖	๘๖.๑
รวม	๒๕๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากมีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๑ และมีสถานภาพโสด (รวมทั้งหม้าย/หย่าร้าง) จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙

ตารางที่ ๔.๔ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๒๕๑)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๔. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๖๒	๒๔.๗
มัธยมศึกษา	๖๖	๒๖.๓
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูง	๕๔	๒๑.๕
ปริญญาตรี	๔๗	๑๘.๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๒	๘.๘
รวม	๒๕๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูง จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘

ตารางที่ ๔.๕ แสดงจำนวนความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามรายได้ต่อเดือน
(n = ๒๕๑)

ปัจจัยส่วนบุคคล		จำนวน (คน)	ร้อยละ
๕. รายได้ต่อเดือน			
นี้	น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท	๖๒	๒๔.๗
	๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท	๖๖	๒๖.๓
๑	๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท	๕๔	๒๑.๕
๑	๔,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท	๔๗	๑๘.๗
	เกินกว่า ๑๖,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๒๒	๘.๘
รวม		๒๕๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๔. ๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก มีรายได้ ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ มีรายได้น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ มีรายได้ระหว่าง ๑๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ มีรายได้ระหว่าง ๑๔,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และน้อยที่สุด มีรายได้เกินกว่า ๑๖,๐๐๑ บาทขึ้นไป จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘

ดังนั้น จะเห็นว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยมากเป็น เพศหญิง จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐ มีอายุระหว่าง ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ อายุระหว่าง ๒๕ - ๓๐ ปี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑ อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ อายุระหว่าง ๓๑ - ๓๕ ปี จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ อายุระหว่าง ๔๑ - ๔๕ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ และอายุ ๔๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๑ และมีสถานภาพโสด (รวมทั้งหม้าย/หย่าร้าง) จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูง จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ มีรายได้ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ มีรายได้น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ มีรายได้ระหว่าง ๑๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ มีรายได้ระหว่าง ๑๔,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และน้อยที่สุด มีรายได้ เกินกว่า ๑๖,๐๐๑ บาท ขึ้นไป จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘

๔.๒ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้ผลวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

(n = ๒๕๑)

ด้านที่	กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์	๓.๐๕	๐.๗๖	ปานกลาง
๒.	การปฏิบัติตามหลักโศควิภาค	๓.๐๑	๐.๗๑	ปานกลาง
๓.	แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๓.๐๘	๐.๗๓	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๒๔	๐.๕๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔. ๖ ระดับกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓.๐๘) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้านการปฏิบัติตามหลักโศควิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ไขปัญหานี้
 หนึ่งของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
 ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และ
 จำแนกเป็นรายข้อ

(n = ๒๕๑)

ข้อที่	กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ หนึ่งของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่าเป็นธรรมที่ เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้	๓.๑๓	๐.๙๒	ปานกลาง
๒.	การปฏิบัติตามหลักอภิญญาสัมปทา เป็น ธรรม ที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้	๒.๙๓	๐.๙๑	ปานกลาง
๓.	การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทา เป็น ธรรม ที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์	๓.๐๗	๐.๙๔	ปานกลาง
๔.	การปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตตา เป็น ธรรม ที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้	๓.๐๗	๐.๙๓	ปานกลาง
๕.	การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสม กับการแก้ปัญหานี้	๓.๐๕	๐.๗๖	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๐๕	๐.๗๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่า
 เกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎี
 ธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มี
 ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับ การ
 แก้ปัญหานี้ ๓.๑๓ การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การ
 แก้ปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ และการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตตา เป็นธรรมที่
 ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้ ๓.๐๗ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา เป็นธรรมที่ประโยชน์
 เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้ ๓.๐๕ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักอภิญญา
 สัมปทาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้ ๒.๙๓

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักโภควิภาค และจำแนกเป็นรายข้อ

(n = ๒๕๑)

ข้อที่	กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ท่านรู้จักและเข้าใจหลักโภควิภาคว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน	๓.๐๙	๐.๙๒	ปานกลาง
๒.	การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้	๓.๑๔	๐.๘๑	ปานกลาง
๓.	การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้	๒.๙๖	๐.๘๗	ปานกลาง
๔.	การการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้	๒.๙๖	๐.๘๔	ปานกลาง
๕.	การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สินได้	๒.๙๕	๐.๙๐	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๐๑	๐.๗๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้าน การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ ๓.๑๔ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักโภควิภาคว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๓.๐๙ การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ และการการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ ๒.๙๖ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สินได้ ๒.๙๕

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับกระบวนการแก้ไขปัญหานี้
 หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
 ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์และจำแนกเป็นรายข้อ

(n = ๒๕๑)

ข้อที่	กระบวนการแก้ไขปัญหานี้หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้และ ความสามารถในการแก้ไขปัญหานี้หนี้สินของสมาชิก	๓.๑๙	๐.๘๖	ปานกลาง
๒.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ	๓.๐๓	๐.๘๙	ปานกลาง
๓.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปฏิบัติงานในองค์กร ทำให้ท่านมี โอกาส ประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง	๓.๑๓	๐.๘๙	ปานกลาง
๔.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตน มาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้	๓.๑๒	๐.๙๖	ปานกลาง
๕.	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตน มาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้	๒.๙๗	๑.๐๓	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		๓.๐๘	๐.๗๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔. ๙ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่า
 เกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้าน แนวทางการแก้ปัญหา
 หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๘ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ
 พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้ และ
 ความสามารถในการแก้ไขปัญหานี้หนี้สินของสมาชิก ๓.๑๙ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ปฏิบัติงานในองค์กร
 ทำให้ท่านมีโอกาส ประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง ๓.๑๓ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำความรู้และ
 ประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๓.๑๒ กลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ๓.๐๓ และข้อที่มี
 ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น
 แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๒.๙๗

ดังนั้น จะเห็นว่า กระบวนการแก้ไขปัญหานี้หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่า
 เกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา
 ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตาม
 เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้ผลวิเคราะห์ดังนี้ คือ ระดับกระบวนการแก้ปัญหานี้หนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสม

ทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓.๐๘) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้านการปฏิบัติตามหลักโภควิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๑๓ การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตตา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๐๗ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๐๕ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักอภฺยฐานสัมปทา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน ๒.๙๓ ขณะที่กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้าน การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๓.๑๔ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักโภควิภาคว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๐๙ การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ และการการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๒.๙๖ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตา เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๒.๙๕ ส่วนกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๘ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้ และความสามารถในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิก ๓.๑๙ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ปฏิบัติงานในองค์กรทำให้ท่านมีโอกาส ประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง ๓.๑๓ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๓.๑๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ๓.๐๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๒.๙๗

๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของ ชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

เพื่อการทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ๒ ตัว โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ตั้งแต่ ๓ ตัวขึ้นไป ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และถ้าพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จะทำการทดสอบเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's post hoc comparison) ได้ผลวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่าง
กัน

(n=๒๕๑)

กระบวนการแก้ปัญหาหนี้	ชาย		หญิง		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์	๓.๐๓	๐.๗๓	๓.๐๖	๐.๘๐	๐.๓๕	๐.๐๗
๒. การปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค	๒.๙๙	๐.๗๐	๓.๐๕	๐.๗๒	๐.๗๘	๐.๔๕
๓. แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์	๓.๐๖	๐.๗๓	๓.๑๒	๐.๗๓	๐.๗๘	๐.๖๘
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๒๐	๐.๕๗	๓.๒๙	๐.๕๕	๑.๖๒	๐.๘๘

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑ ๐ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน อันประกอบด้วยอายุ ๑. ต่ำกว่า ๒๕ ปี ๒. ๒๕-๓๐ ปี ๓. ๓๑-๓๕ ปี ๔. ๓๖-๔๐ ปี และ ๕. ๔๕ ปีขึ้นไป โดยด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค และด้านที่ ๓ แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

(n=๒๕๑)

การแก้ปัญหา หน้า	อายุ										F
	๑.		๒.		๓.		๔.		๕.		
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ด้านที่ ๑	๓.๑๖	๐.๖๙	๓.๐๗	๐.๘๐	๓.๐๖	๐.๗๑	๓.๐๘	๐.๗๘	๒.๘๓	๐.๗๘	๑.๔๐
๒. ด้านที่ ๒	๓.๐๑	๐.๗๔	๓.๐๕	๐.๖๒	๒.๙๗	๐.๖๕	๓.๑๐	๐.๗๑	๒.๘๗	๐.๘๘	๑.๐๖
๓.ด้านที่ ๓	๓.๑๘	๐.๖๖	๓.๑๗	๐.๖๖	๓.๐๕	๐.๖๘	๓.๐๙	๐.๗๙	๒.๘๘	๐.๘๘	๑.๕๕
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๓๖	๐.๕๑	๓.๒๗	๐.๕๒	๓.๒๐	๐.๕๐	๓.๒๘	๐.๕๗	๓.๐๕	๐.๗๒	๒.๓๖*

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑ ๑ ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎี ธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค และด้านที่ ๓ แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) โดยภาพรวม เป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) จำแนกตามอายุ (n=๒๕๑)

อายุ	อายุ				
	ต่ำกว่า ๒๕ ปี	๒๕-๓๐ ปี	๓๑-๓๕ ปี	๓๖-๔๐ ปี	๔๑ ปีขึ้นไป
ต่ำกว่า ๒๕ ปี	-				
๒๕-๓๐ ปี	๐.๐๙	-			
๓๑-๓๕ ปี	๐.๑๖	๐.๐๗	-		
๓๖-๔๐ ปี	๐.๐๘	๐.๐๐*	๐.๐๘	-	
๔๑ ปีขึ้นไป	๐.๓๑	๐.๒๒	๐.๑๕	๐.๒๓	-

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑ ๒ ประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๓๖-๔๐ ปี กับประชาชนที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๓๕ ปี มีความคิดเห็น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

(n = ๒๕๑)

ระดับการศึกษา	กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์				
		ด้านที่ ๒	ด้านที่ ๒	ด้านที่ ๓	รวม
ประถมศึกษา	$\bar{X}$	๒.๙๐	๒.๘๕	๒.๙๕	๓.๑๐
	S.D.	๐.๗๒	๐.๖๗	๐.๗๓	๐.๕๖
มัธยม	$\bar{X}$	๓.๐๘	๓.๐๗	๓.๑๐	๓.๒๑
	S.D.	๐.๖๙	๐.๖๙	๐.๖๕	๐.๕๐
ปวช/ปวส	$\bar{X}$	๓.๒๐	๓.๐๕	๓.๑๔	๓.๓๒
	S.D.	๐.๗๙	๐.๖๘	๐.๗๔	๐.๕๐
ปริญญาตรี	$\bar{X}$	๓.๓๐	๓.๒๗	๓.๔๗	๓.๔๘
	S.D.	๐.๗๓	๐.๕๔	๐.๕๙	๐.๕๐
ปริญญาตรี+	$\bar{X}$	๓.๑๙	๓.๓๔	๓.๒๙	๓.๕๑
	S.D.	๐.๘๖	๐.๗๒	๐.๗๑	๐.๕๕
F		๒.๖๒*	๕.๘๒*	๓.๒๕*	๖.๓๑*

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑ ๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับ การศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัด สระแก้ว แตกต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่าง โดยภาพรวม เป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) จำแนกตามระดับการศึกษา

(n = ๒๕๑)

ระดับการศึกษา	ระดับการศึกษา				
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช/ปวส	ปริญญาตรี	ปริญญาตรี+
ประถมศึกษา	-				
มัธยมศึกษา	๐.๑๑	-			
ปวช/ปวส	๐.๒๒	๐.๑๑	-		
ปริญญาตรี	๐.๓๙	๐.๒๗	๐.๑๖	-	
ปริญญาตรี+	๐.๔๑	๐.๓๐	๐.๒๐	๐.๐๓*	-

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีกับปริญญาตรี และระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มี สถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่าง

(n = ๒๕๑)

การพึ่งพาตนเอง ของชุมชนฯ	สถานภาพ				F
	โสด		สมรสหม้าย/หย่า		
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ด้านที่ ๑	๓.๐๘	๐.๗๕	๓.๐๕	๐.๗๔	๐.๔๖*
๒. ด้านที่ ๒	๒.๙๙	๐.๗๓	๓.๐๑	๐.๖๙	๐.๑๒*
๓. ด้านที่ ๓	๓.๑๐	๐.๗๓	๓.๐๙	๐.๗๑	๐.๕๔*
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๓๑	๐.๕๔	๓.๒๔	๐.๕๔	๑.๒๔

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔. ๑๕ ประชาชนที่มี สถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นในทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ การทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่าง
กัน

(n = ๒๕๑)

กระบวนการ แก้ปัญหานี้	รายได้ต่อเดือน								F
	น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท		๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท		๑๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท		๑๕,๐๐๐ บาท ขึ้นไป		
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านที่ ๑	๒.๙๗	๐.๘๑	๓.๐๘	๐.๖๒	๓.๑๕	๐.๗๐	๓.๑๓	๑.๑๔	๑.๐๐*
ด้านที่ ๒	๒.๙๓	๐.๗๑	๒.๙๖	๐.๖๔	๓.๒๓	๐.๖๐	๓.๕๐	๐.๙๓	๗.๒๐*
ด้านที่ ๓	๓.๐๐	๐.๗๔	๓.๐๙	๐.๗๒	๓.๒๒	๐.๗๐	๓.๔๐	๐.๘๒	๒.๘๒
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๒๐	๐.๕๖	๓.๒๒	๐.๕๒	๓.๔๐	๐.๕๑	๓.๕๓	๐.๗๗	๔.๗๐*

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔. ๑๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้น จึงสามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ได้ดังต่อไปนี้

ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว ด้านด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎี ธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโศควิภาค และด้านที่ ๓ แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มี ความคิดเห็นในทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ ไม่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่า เกรียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนบ้านท่าเกรียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่า เกรียน โดยประกอบด้วย ประธานกลุ่ม เลขานุการ กรรมการ และพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกรียนได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชน บ้านท่าเกรียนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการในการแก้ปัญหานี้ต่อไปนี้เป็น

๔.๔.๑. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านท่าเกรียน จังหวัดสระแก้ว มีความเห็นว่ากลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดประสงค์ในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนาด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทยในชนบท และ พัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคลและ อนามัยสิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชนท่าเกรียนก็ เห็นชอบในการนี้^๑ มีความเสียสละมีสัจจะใน การออมเพื่อระดมทุนไว้เป็นทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายรวมกิจกรรมในหมู่บ้าน อย่างต่อเนื่อง^๒ เราต้องใช้แบบพอเพียง มีความเสียสละในกลุ่มงานของเรา และมีความรับผิดชอบ หน้าที่^๓ เราต้องมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความยุติธรรม^๔ มีสัจจะในการออมฝากเงินให้

^๑ สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีรีรักษ์ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกรียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ นายคุณ โลกตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ นายสหัด เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เกยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สม่ำเสมอ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการออมเงินให้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายลง^๕ มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ^๖ จัดเก็บออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกเดือน ด้วยความสัตย์ซื่อ^๗ มีความรับผิดชอบต่อวินัยในการแก้ปัญหาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในกระบวนการที่เราตั้งไว้^๘ วิธีการทำหนังสือสัญญา^๙ เราต้องเสียสละและมีความซื่อสัตย์ในกลุ่มของเราและมีความรับผิดชอบต่อ^{๑๐}

๔.๔.๒ แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม คือ เมื่อมีปัญหา ก็แก้ไขหาทางออกในกลุ่มและรวมกลุ่มและมีความเสียสละ^{๑๑} สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มต่อหมู่บ้านและกรรมการเสียสละให้กับสังคมประกอบอาชีพให้มีรายได้แก่ตนและครอบครัว^{๑๒} เราต้องมีการเก็บและออม รู้จักใช้ รู้จักเก็บ^{๑๓} เราต้องรู้จักการใช้จ่ายแบบประหยัด พอเพียงเราจึงจะไม่มีหนี้สินเพิ่ม^{๑๔} การลดรายจ่ายในครัวเรือนใช้จ่ายอย่างพอเพียง เพิ่มการออมเงินเพื่อสะสมไว้เป็นทุน^{๑๕} ต้องกินอยู่แบบพอเพียง มีความอดทนและเสียสละ^{๑๖} ก็จะผดผ่นไปตามวิธีการและกรรมการจะต้องเสียสละเป็นผู้ออกให้ก่อน^{๑๗} เราต้องมีความเป็นอยู่แบบพอเพียง^{๑๘} ตามทงหน้และต้องมีความเสียสละและมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเราต้องมีการออมและประหยัดในการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง^{๑๙}

๔.๔.๓ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แบบพุทธบูรณาการ โดยการเป็นอยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวง เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย^{๒๐} อยู่แบบพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อหลวงเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจเพื่อมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต^{๒๑} เรามีพอกินพอใช้เราไม่ต้องไปกู้^{๒๒} ต้องรู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด ใช้จ่ายให้ถูกต้องสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้จ่ายให้ฟุ่มเฟือย^{๒๓} การใช้จ่ายในครัวเรือน

^๕ สัมภาษณ์ นางบังอร จันทู, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวางกูร, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีร์ษะ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายคุณ โลกตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสหัส เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เถยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางบังอร จันทู, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวางกูร, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีร์ษะ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายคุณ โลกตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสหัส เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เถยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

อย่างพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดการซื้อ เพิ่มการออมเงิน ^{๒๔} ต้องกินอยู่แบบประหยัด ^{๒๕} แต่ต้องประหยัดออมให้ได้ทุกเดือน อย่างน้อยให้ได้เดือนละ ๑๐๐ บาท จะต้องประหยัดออมตามอย่างพอหลัง ^{๒๖} ต้องใช้จ่ายแบบประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ^{๒๗} เราจะมีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่และอยู่แบบพอเพียงตามรอยพอหลัง ^{๒๘} เราต้องประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน ในการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ^{๒๙}

๔.๔.๔ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันภัยพิบัติ คือเคารพกฎระเบียบของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง ^{๓๐} รักษาทรัพย์คบคนดีมีความสามัคคีรักใคร่เอื้อเฟื้อต่อกันยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่สั่งมาเคารพกฎระเบียบของหมู่บ้านผู้นำชุมชนความเข้มแข็ง ^{๓๑} เรารู้จักคบคนดี รู้จักใช้ทำให้เราอยู่อย่างสบายใจ ^{๓๒} การที่เราคบคนดีมีคุณธรรม มีสัจจะ มีความเมตตา กรุณา ก็จะส่งผลให้เรามีความคิดที่ดีๆ ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วชีวิตก็มีความสุข ^{๓๓} ต้องมีวินัยสำหรับตนเองในการออมเงินเพื่อไว้เป็นทุน ลดการกู้ยืมทุกประเภท ^{๓๔} มีเพื่อนดี คิดดี ทำดี ก็มีความสุข ^{๓๕} จัดกลุ่มต้องมีหัวหน้าที่เข้มแข็ง กลุ่มจึงจะอยู่รอดพาลูกกลุ่มมั่นคงถาวร ^{๓๖} เราควรมีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักคบคนดีแล้วเราจะไม่เสียทรัพย์ ^{๓๗} เราควรรักษาคนดี มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเอง เพื่อจะรักษาทรัพย์ให้คงทนถาวร ^{๓๘} ถ้าเรารู้จักคบคนดีจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต ^{๓๙}

๔.๔.๕ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักโภควิภาค ได้มีการพึ่งพาตนเอง เป็นผู้เสียสละ รู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด ^{๔๐} วิถีชีวิตพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เสียสละความร่วมมือร่วมใจแล้วก็ประหยัดแล้วรู้จัก

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางบังอร จันทน์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวรารักษ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีร์ษะ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายคุณ โสภะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสหัส เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เกตุสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางบังอร จันทน์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวรารักษ์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีร์ษะ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ออมใช้จ่ายให้น้อยลง^{๔๑} เราต้องรู้จักเก็บและออม รู้จักใช้ทำงานต้องมีความรับผิดชอบ^{๔๒} การเก็บออมเงินก็จะดีก่อนอนาคตของเราและลูกหลานของเรา ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้เราก็จะมีเงินเก็บ^{๔๓} ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ต่อหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ มีวินัย^{๔๔} เก็บออมทุกเดือน มีน้อยเก็บน้อย มีมากก็เก็บมากหน่อย^{๔๕} หัวหน้ากลุ่มจะต้องทำให้ลูกกลุ่มทั้งหมดบ้านไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความสุจริตใจและจะไม่ข่มเหงรังแกลูกทีม จะต้องเดินไปด้วยกันเสมอ^{๔๖} เราจะไม่ข่มเหงผู้อื่นและเลี้ยงชีพอย่างสุจริตเราจึงจะมีเงินเหลือและเก็บออมและใช้จ่ายอย่างพอเพียง^{๔๗} เราควรเลี้ยงชีพอย่างสุจริตเก็บออมเงินหรือใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ข่มเหงรังแกสมาชิกในกลุ่มของตนเอง^{๔๘} ถ้าเรารู้จักการออมไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเราก็จะเกิดความสุขและทรัพย์สินที่หามาได้จะเหลือใช้ได้อย่างสมบูรณ์^{๔๙}

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ มีอายุระหว่าง ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๑ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ มีรายได้ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ และจากการศึกษา กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า

๔.๕.๑ กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ (๓.๐๘) รองลงมา คือด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้านการปฏิบัติตามหลักโศควิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ ในขณะที่ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหา

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายคุณ โสภตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายสหิต เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เถยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางบังอร จันทนุ, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางสุพล มณีวางกูร, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

หนี้สิน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักกฎหมายสัมปทาเป็นธรรมที่ เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๒ .๙๓ ขณะที่กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักโภควิภาค โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓ .๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๓ .๑๔ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๒ .๙๕ ส่วนกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓ .๐๘ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้และความสามารถในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิก ๓ .๑๙ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๒ .๙๗

๔.๔.๒ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เพื่อการทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ๒ ตัว โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ตั้งแต่ ๓ ตัวขึ้นไป ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า

๔.๔.๒.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

๔.๔.๒.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค และด้านที่ ๓ แนวทาง การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน

๔.๔.๒.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

๔.๔.๒.๔ ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนึ่งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความ คิดเห็นในทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔.๒.๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการ แก้ไขปัญหาหนึ่งของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไข ปัญหาหนึ่งของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๔.๓ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่า เกรียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกรียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่า เกรียน โดยประกอบด้วย ประธานกลุ่ม เลขานุการ กรรมการ และพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกรียนได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน บ้านท่าเกรียนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการในการแก้ไขปัญหาต่อไปนี้ คือ

๔.๔.๓.๑ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกรียน จังหวัดสระแก้ว มีความเห็นว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดประสงค์ในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนาด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทย ในชนบท และ พัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัย ส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชนท่าเกรียนก็เห็นชอบในการนี้ มีความ เสียสละมีสัจจะในการออมเพื่อระดมทุนไว้เป็นทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายรวม กิจกรรมในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เราต้องใช้แบบพอเพียง มีความเสียสละในกลุ่มงานของเรา และมีความรับผิดชอบหน้าที่เราต้องมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความยุติธรรมมีสัจจะในการออมฝาก เงินให้สม่ำเสมอ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการออมเงินให้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายลงมีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบจัดเก็บออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกเดือน ด้วยความสัตย์ซื่อมีความรับผิดชอบมีวินัยใน การแก้ปัญหาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในกระบวนการที่เราตั้งไว้วิธีการทำหนังสือสัญญาเราต้อง เสียสละและมีความซื่อสัตย์ในกลุ่มของเราและมีความรับผิดชอบ

๔.๔.๓.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม เมื่อมีปัญหา ก็แก้ไขหาทางออกในกลุ่มและรวมกลุ่มและมีความเสียสละ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มต่อหมู่บ้านและกรรมการเสียสละให้กับสังคมประกอบอาชีพให้มีรายได้แก่ตนและครอบครัวเราต้องมีการเก็บและออม รู้จักใช้ รู้จักเก็บเราต้องรู้จักการใช้จ่ายแบบประหยัด พอเพียงเราจึงจะไม่มีหนี้สินเพิ่ม การลดรายจ่ายในครัวเรือนใช้จ่ายอย่างพอเพียง เพิ่มการออมเงินเพื่อสะสมไว้เป็นทุนต้องกินอยู่แบบพอเพียง มีความอดทนและเสียสละก็จะผดผ่นไปตามวิธีการและกรรมการจะต้องเสียสละเป็นผู้บอกให้ก่อนเราต้องมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงไปตามทางหนี้และต้องมีความเสียสละและมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเราต้องมีการออมและประหยัดในการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง

๔.๔.๓.๓ การแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แบบพุทธบูรณการนั้น โดยปกติแล้ว สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็ อยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวง เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย อยู่แบบพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามรอยพ่อหลวงเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจเพื่อมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเรามีพอกินพอใช้เราไม่ต้องไปกู้ต้องรู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด ใช้จ่ายให้ถูกต้องสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้จ่าย ให้ฟุ่มเฟือยการใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดการซื้อ เพิ่มการออมเงินต้องกินอยู่แบบประหยัดแต่ต้องประหยัดออมให้ได้ทุกเดือน อย่างน้อยให้ได้เดือนละ ๑๐๐ บาท จะต้องประหยัดออมตามอย่างพ่อหลวง๗ต้องใช้จ่ายแบบประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือยเราจะมี ความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่และอยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวงเราต้องประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน ในการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๔.๓.๔ การแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดย การประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เคารพกฎระเบียบของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง รักษาทรัพย์คบคนดีมีความสามัคคีรักใคร่เอื้อเฟื้อต่อกันยึดมั่นในประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงามเคารพกฎระเบียบของหมู่บ้านผู้นำชุมชนความเข้มแข็งเรารู้จักคบคนดี รู้จักใช้ทำให้เราอยู่อย่างสบายใจการที่เราคบคนดีมีคุณธรรม มีสัจจะ มีความเมตตา กรุณา ก็จะส่งผลให้เรามีความคิดที่ดีๆ ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วชีวิตก็มีความสุขต้องมีวินัยสำหรับตนเองในการออมเงินเพื่อไว้เป็น ทุน ลดการกู้ยืมทุกประเภทมีเพื่อนดี คิดดี ทำดี ก็มีความสุขจิตกลุ่มต้องมีหัวหน้าที่เข้มแข็ง กลุ่มจึง จะอยู่รอดพาลูกกลุ่มมั่นคงถาวรเราควรมีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักคบคนดีแล้วเราจะไม่เสียทรัพย์ เราควรรคคนดี มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเอง เพื่อจะรักษาทรัพย์ให้คงทนถาวรถ้าเรารู้จัก คบคนดีจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

๔.๔.๓.๕ การแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดย การประยุกต์หลักโศกวิภาค สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์รู้จักพึ่งพาตนเอง เป็นผู้เสียสละ รู้จักใช้จ่าย

แบบประหยัด วิธีชีวิตพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เสียสละความร่วมมือ
 ร่วมมือแล้วก็ประหยัดแล้วรู้จักออมใช้จ่ายให้น้อยลงเราต้องรู้จักเก็บและออม รู้จักใช้ทำงานต้องม
 ความรับผิดชอบการเก็บออมเงินก็จะดีแก่อนาคตของเราและลูกหลานของเรา ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
 เราก็จะมีเงินเก็บต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ต่อหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ มีวินัย เก็บออมทุกเดือน มี
 น้อยเก็บน้อย มีมากก็เก็บมากหน่อยหัวหน้ากลุ่มจะต้องทำให้ลูกกลุ่มทั้งหมดกลับบ้านไปถึงจุดหมาย
 ปลายทางด้วยความสุจริตใจและจะไม่ข่มเหงรังแกลูกทีมจะต้องเดินไปด้วยกันเสมอเราจะไม่ข่มเหง
 ผู้อื่นและเลี้ยงชีพอย่างสุจริตเราจึงจะมีเงินเหลือและเก็บออมและใช้จ่ายอย่างพอเพียงเราควรเลี้ยงชีพ
 อย่างสุจริตเก็บออมเงินหรือใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ข่มเหงรังแกสมาชิกในกลุ่มของตนเองถ้าเรารู้จัก
 การออมไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเราก็จะเกิดความสุขและทรัพย์สินที่หามาได้จะเหลือใช้ได้อย่างสมบูรณ์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และ ๓) เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งเปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน กระบวนการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ในการเกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางในการการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของชุมชนที่ยั่งยืน และเพื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้แนะนำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนแนวทางในการบริหารจัดการการพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัยในบทนี้ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ อภิปรายผล

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ มีอายุระหว่าง ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๑ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ มีรายได้ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓

๕.๑.๒ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแนวทางการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓.๐๘) รองลงมา คือด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้านการปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ กระบวนการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๓.๑๓ การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตดาเป็นธรรมที่มีประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๓.๐๗ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๓.๐๕ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักอุทฺธานสัมปทาเป็นธรรมที่ เป็นประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๒.๙๓ ขณะที่กระบวนการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ ๓.๑๔ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักโศกวิภาคว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สิน ๓.๐๙ การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ และการการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหานี้สินได้ ๒.๙๖ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหานี้สินได้ ๒.๙๕ ส่วนกระบวนการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๘ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหานี้สินของสมาชิก ๓.๑๙ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปฏิบัติงานในองค์กร ทำให้ท่านมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง ๓.๑๓ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ของตนมาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๓.๑๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ๓.๐๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้ที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๒.๙๗

๕.๑.๓ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอเวียงนา นคร จังหวัดสระแก้ว

เพื่อการทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ๒ ตัว โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ตั้งแต่ ๓ ตัวขึ้นไป ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

๕.๑.๓.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๓.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโศควิภาค และด้านที่ ๓ แนวทางการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๓.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

๕.๑.๓.๔ ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นในทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๓.๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๔ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน โดยประกอบด้วย ประธานกลุ่ม เลขานุการ และกรรมการ รวมทั้งพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียนได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการในการแก้ปัญหาต่อไปนี้ คือ

๕.๑.๔.๑ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน จังหวัดสระแก้ว มีความเห็นว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดประสงค์ในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนาด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทย ในชนบท และ พัฒนาค้นหาความสุขอนามัยที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชนท่าเกวียนก็เห็นชอบในการนี้ มีความเสียสละมีสัจจะในการออมเพื่อระดมทุนไว้เป็นทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายรวมกิจกรรมในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เราต้องใช้แบบพอเพียง มีความเสียสละในกลุ่มงานของเรา และมีความรับผิดชอบหน้าที่ที่เราต้องมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความยุติธรรมมีสัจจะในการออมฝากเงินให้สม่ำเสมอ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการออมเงินให้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายลงมีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบจัดเก็บออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกเดือน ด้วยความสัตย์ซื่อมีความรับผิดชอบมีวินัยในการแก้ปัญหาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในกระบวนการที่เราตั้งไว้วิธีการทำหนังสือสัญญาเราต้องเสียสละและมีความซื่อสัตย์ในกลุ่มของเราและมีความรับผิดชอบ

๕.๑.๔.๒ แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม พบว่า เมื่อมีปัญหา ก็แก้ไขหาทางออกในกลุ่มและรวมกลุ่มและมีความเสียสละ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มต่อหมู่บ้านและกรรมการเสียสละให้กับสังคมประกอบอาชีพให้มีรายได้แก่ตนและครอบครัวเราต้องมีการเก็บและออม รู้จักใช้ รู้จักเก็บเราต้องรู้จักการใช้จ่ายแบบประหยัด พอเพียงเราจึงจะไม่มีหนี้สินเพิ่ม การลดรายจ่ายในครัวเรือน ใช้จ่ายอย่างพอเพียงเพิ่มการออมเงินเพื่อสะสมไว้เป็นทุน ต้องกินอยู่แบบพอเพียง มีความอดทนและเสียสละก็จะผดผอนไปตามวิธีการและกรรมการจะต้องเสียสละเป็นผู้ออกให้ก่อน เราต้องมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงไปตามทางหนี้และต้องมีความเสียสละและมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตน เราต้องมีการออมและประหยัดในการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง

๕.๑.๔.๓ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แบบพุทธบูรณาการ พบว่า สมาชิก กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวง มีการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย อยู่แบบพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อหลวงเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้มีพอกินพอใช้ ไม่ต้องไปกู้ ต้องรู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด ใช้จ่ายให้ถูกต้อง สิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้ จ่ายให้พุ่มเฟิย การใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดการซื้อ เพิ่มการออมเงิน ต้องกินอยู่แบบประหยัด แต่ต้องประหยัดออมให้ได้ทุกเดือน อย่างน้อยให้ได้เดือนละ ๑๐๐ บาท จะต้องประหยัดออมตามอย่างพ่อหลวง ต้องใช้จ่ายแบบประหยัด ไม่พุ่มเฟิย จะมีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่และอยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวง ต้องประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน ในการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๑.๔.๔ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ พบว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เคารพกฎระเบียบของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง รักษาทรัพย์คบคนดีมีความสามัคคีรักใคร่เอื้อเฟื้อต่อกัน ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม เคารพกฎระเบียบของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ความเข้มแข็ง รู้จักคบคนดี รู้จักใช้ ทำให้อยู่อย่างสบายใจ การที่รู้จักคบคนดีมีคุณธรรม มีสัจจะ มีความเมตตา กรุณา ก็จะส่งผลให้มีความคิดที่ดีๆ ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วชีวิตก็มีความสุข ต้องมีวินัยสำหรับตนเองในการออมเงินเพื่อไว้เป็นทุน ลดการกู้ยืมทุกประเภท มีเพื่อนดี คิดดี ทำดี ก็มีความสุข จัดกลุ่มต้องมีหัวหน้าที่เข้มแข็ง กลุ่มจึงจะอยู่รอดพาลูกกลุ่มมั่นคงถาวร ควรมีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักคบคนดีแล้วจะไม่เสียทรัพย์ ควรคบคนดี มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเอง เพื่อจะรักษาทรัพย์ให้คงทนถาวร ถ้ารู้จักคบคนดีจะทำให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๔.๕ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักโศกวิภาค พบว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์รู้จักพึ่งพาตนเอง เป็นผู้เสียสละ รู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด วิถีชีวิตพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เสียสละความร่วมมือร่วมใจแล้วก็ประหยัดแล้วรู้จักออมใช้ จ่ายให้น้อยลง รู้จักเก็บและออม รู้จักใช้ทำงาน ต้องมีความรับผิดชอบ การเก็บออมเงินก็จะดีเก่อนาคตของลูกหลาน ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ก็จะมีเงินเก็บ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีวินัย เก็บออมทุกเดือน มีน้อยเก็บน้อย มีมากก็เก็บมาก หัวหน้ากลุ่มจะต้องทำให้ลูกกลุ่มทั้งหมู่บ้านไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความสุจริตใจและจะไม่ข่มเหงรังแกลูกทีม จะต้องเดินไปด้วยกันเสมอ ไม่ข่มเหงผู้อื่น และเลี้ยงชีพอย่างสุจริต จึงจะมีเงินเหลือและเก็บออมและใช้จ่ายอย่างพอเพียง ควรเลี้ยงชีพอย่างสุจริต เก็บออมเงินหรือใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ข่มเหงรังแกสมาชิกในกลุ่มของตนเอง ถ้ารู้จักการออม ไม่ใช้จ่ายพุ่มเฟิย ก็จะเกิดความสุขและทรัพย์สินที่หามาได้จะเหลือใช้ได้อย่างสมบูรณ์

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามโดยมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐ มีอายุระหว่าง ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙ อายุระหว่าง ๒๕ - ๓๐ ปี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑ อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ อายุระหว่าง ๓๑ - ๓๕ ปี จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ อายุระหว่าง ๔๑ - ๔๕ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๙ และอายุ ๔๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๑ และมีสถานภาพโสด (รวมทั้งหม้าย/หย่าร้าง) จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูง จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ มีรายได้ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓ มีรายได้น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ มีรายได้ระหว่าง ๑๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ มีรายได้ระหว่าง ๑๔,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ และน้อยที่สุด มีรายได้เกินกว่า ๑๖,๐๐๑ บาทขึ้นไป จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘

๕.๒.๒ กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์

กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลวิเคราะห์ พบว่า กระบวนการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้ผลวิเคราะห์ดังนี้ คือ ระดับกระบวนการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (๓.๒๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านแนวทางการแก้ปัญหานี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓.๐๘) รองลงมา คือด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๓.๐๕ และด้าน

การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค ๓.๐๑ ตามลำดับ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๓ .๑๓ การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตตดาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๐๗ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๓.๐๕ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักอุฏฐานสัมปทาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๒ .๙๓ ขณะที่กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านการปฏิบัติตามหลักโภควิภาค โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓ .๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๓ .๑๔ ท่านรู้จักและเข้าใจหลักโภควิภาคว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน ๓ .๐๙ การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ และการการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๒ .๙๖ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักสมชีวิตาเป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สินได้ ๒ .๙๕ ส่วนกระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ ด้านแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ๓ .๐๘ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้และ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิก ๓.๑๙ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปฏิบัติงานในองค์กร ทำให้ท่านมีโอกาส ประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง ๓ .๑๓ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๓ .๑๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ๓.๐๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมาใช้อย่างผู้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้ ๒ .๙๗ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาจำลอง ปญญาทตฺตโก (เอกสะพัง) * ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดบ้านหนองโน ตำบลวัง

* พระมหาจำลอง ปญญาทตฺตโก (เอกสะพัง), "การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดบ้านหนองโน ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม , " วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทำให้การเผยแผ่หลักธรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีนโยบายหลักอยู่ ๓ ข้อ คือ การบริหารคน การบริหารเงิน และการสร้างเสริมคุณธรรม ได้แก่ ฆราวาสธรรม ๔ โดยเฉพาะข้อที่ ๑ ความเป็นคนมีสัจจะ ที่ทำให้กลุ่มและสมาชิกสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดผลประโยชน์ ส่วนพุทธธรรมหัวข้ออื่นๆ เช่น หลักอิทธิบาท ๔ เป็นส่วนสนับสนุนหลัก "สัจจะ" เท่านั้น เพราะหากว่าบุคคลขาดสัจจะเพียงอย่างเดียวแล้ว ย่อมขาดคุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย หากวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อเสียของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เน้นการบริหารจัดการด้านบุคลากร การเงิน และการส่งเสริมคุณธรรม โดยกลุ่มสมาชิกมีสิทธิเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการ เพื่อไม่ให้เกิดต่อความเสี่ยงของการลงทุน เนื่องจากว่า หากมีบุคคลใดคดโกง หรือยืมแล้วไม่ส่งคืน ย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ด้วย ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงรักษาผลประโยชน์ของตนเองอย่างเคร่งครัด เมื่อเป็นเช่นนี้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยดี

๕.๒.๓ เปรียบเทียบบทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

เพื่อการทดสอบสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ๒ ตัว โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ตั้งแต่ ๓ ตัวขึ้นไป ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และถ้าพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จะทำการทดสอบเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's post hoc comparison) ผลวิเคราะห์ พบว่า

๕.๒.๓.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๓.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว ด้านด้านที่ ๑ การปฏิบัติตามหลักทฤษฎี ๖ มิติดึงประโยชน์ ด้านที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักโภควิภาค และด้านที่ ๓ แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน

๕.๒.๓.๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มี ความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

๕.๒.๓.๔ ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีความคิดเห็นในทุกด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๒.๓.๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการแก้ปัญหาหนี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๒.๔ บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

บทบาทของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการ แก้ไข ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียน อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน โดยประกอบด้วย ประธานกลุ่ม เลขานุการ และกรรมการ รวมทั้งพระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป/คน พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียนได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านท่าเกวียนได้เป็นอย่างดี โดยกระบวนการในการแก้ปัญหาต่อไปนี้ คือ

๕.๒.๔.๑ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าเกวียน จังหวัดสระแก้ว มีความเห็นว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก่อตั้งขึ้น โดยมีจุดประสงค์ในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการพัฒนาด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทยในชนบท และพัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชนท่าเกวียนก็เห็นชอบในการนี้ มีความเสียสละมีสัจจะในการออมเพื่อระดมทุนไว้เป็นทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายรวมกิจกรรมในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เราต้องใช้แบบพอเพียง มีความเสียสละในกลุ่มงานของเรา และมีความรับผิดชอบหน้าที่เรา ต้องมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีความยุติธรรมมีสัจจะในการออมฝากเงินให้สม่ำเสมอ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการออมเงินให้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายลงมีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบจัดเก็บออมทรัพย์เป็นรายเดือนทุกเดือน ด้วยความสัตย์ซื่อมีความรับผิดชอบมีวินัยในการแก้ปัญหาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในกระบวนการที่เราตั้งไว้วิธีการทำหนังสือสัญญาเราต้องเสียสละและมีความซื่อสัตย์ในกลุ่มของเราและมีความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูพัชรคณาภิรักษ์

(ปณณธร จารุณโณ)^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการบริหารจัดการเชิงพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมนมีการพัฒนาต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ผลการดำเนินการ มีสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิก ๑,๒๔๐ ราย มีเงินทุนในกองทุนสะสมของสมาชิกหรือเงินหุ้น ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) ยึดแนวความคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธมาใช้ในการพัฒนาการจัดการและการบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อย่างมีระบบ

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน คือ พละ ๔ พลังแห่งธรรมปัญญา ประกอบด้วยปัญญาพละ วิริยพละ อนวัชชพละ และสังคหพละ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม หลักสัจจะและปัญญา หลักทิวฐธัมมิกัตถะ หลักอิทธิบาท และหลักสัมมาชีพ ผลของการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการบุคลากร การเงิน และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานและการประสานระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ชุมชนได้รับผลจากการบริหารหลายด้าน เช่น ด้านสวัสดิการ คือมีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ด้านผลผลิต การสร้างรายได้แก่ชุมชน ด้านการประกอบอาชีพ คือ สมาชิกมีทุนในการประกอบกิจการ ด้านสังคมวัฒนธรรม ประเพณีประจำเดือน อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้คนในสังคมเกิดความรักความเข้าใจความสามัคคีกันได้หวลกลับสู่ชุมชน เพราะผู้คนได้มีโอกาสมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขมากยิ่งขึ้น ความเป็นชุมชนปรากฏขึ้นแทนที่ความทะเลาะเบาะแว้งกัน ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีวินัย เป็นคนซื่อสัตย์ ไม่คดโกง อันเป็นผลมาจากระบบการบริหารจัดการที่ต้องการความมีสัจจะ จึงบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ทำให้สมาชิกมีหลักยึดเหนี่ยวทุกซอกทุกมุม ไม่ว่าจะประสบเหตุใดๆ ก็ยังมีครอบครัว มีชุมชนคอยให้กำลังใจ มีเงินออกเป็นต้นทุนสนับสนุนค้าจุนให้เกิดความอบอุ่นใจ ทำให้สมาชิกเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การให้สวัสดิการแก่คนป่วยที่นอนในโรงพยาบาล หากคนป่วยสูบบุหรี่ก็จะถูกปรับสวัสดิการ เป็นต้น ทำให้ชุมชนมีพลังต่อรองกับพ่อค้า นักธุรกิจจากภายนอกได้ เพราะการบริหารจัดการร่วมกัน รวมกลุ่มกันซื้อขายสินค้า ซึ่งป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบดังที่ผ่านมา และทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจมากขึ้น เห็นได้จากการริเริ่มคิดวางแผนทำกิจกรรมใหม่ๆ อีกหลายอย่าง ในด้านธุรกิจของชุมชน ต่างจากแต่ก่อนที่ไม่ได้กล้าคิด กล้าทำ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือการดูแลสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ และการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า

๕.๒.๔.๒ แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม เมื่อมีปัญหา ก็แก้ไขหาทางออกในกลุ่มและรวมกลุ่มและมีความเสียสละ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มต่อหมู่บ้านและกรรมการเสียสละให้กับสังคมประกอบอาชีพให้มีรายได้แก่ตนและครอบครัวเราต้องมีการเก็บและออม รู้จักใช้ รู้จักเก็บเราต้องรู้จักการใช้จ่ายแบบประหยัด พอเพียงเราจึงจะไม่มีหนี้สินเพิ่ม การลดรายจ่ายในครัวเรือนใช้จ่ายอย่างพอเพียง เพิ่มการ

^๒ พระครูพัชรคณาภิรักษ์ (ปณณธร จารุณโณ) , "การศึกษาผลการบริหารจัดการเชิงพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ , " วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ออมเงินเพื่อสะสมไว้เป็นทุนต้องกินอยู่แบบพอเพียง มีความอดทนและเสียสละก็จะผดผ่นไปตามวิธีการและกรรมการจะต้องเสียสละเป็นผู้ออกให้ก่อนเราต้องมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงไปตามทวงหนี้และต้องมีความเสียสละและความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเราต้องมีการออมและประหยัดในการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิณารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินและวิธีการแก้ไขของเกษตรกร ในอำเภอปากซ อัง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ด้วยแบบสอบถาม จำนวน ๔๕๒ ตัวอย่าง และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน (Key Informant) จำนวน ๘ ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์การถดถอยมัลติโนเมียลโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย ๔๙ ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ครัวเรือนมีหนี้สินในปีปัจจุบันเฉลี่ย ๒๐,๑๑๒ บาท สาเหตุในการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่มาจากการใช้จ่ายในการลงทุนประกอบกิจการเกษตร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการแก้ไข ปัญหาหนี้สินในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ (ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๐) โดยการกู้ยืมเงินนอกระบบ ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) โดยการลดต้นทุนการผลิต และในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘) ยังคงใช้วิธีการลดต้นทุนการผลิตเป็นหลักแม้ว่าครัวเรือนมีวิธีการแก้ไข ปัญหาหนี้สินที่หลากหลายวิธีมากขึ้น แต่วิธีแก้ไขปัญหานี้ที่เกษตรกร คิดว่าดีที่สุดคือการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับวิธีการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรโดยจำแนกวิธีการแก้ไขปัญหานี้เป็น ๓ วิธี คือ การแก้ไขในภาคเกษตร การแก้ไขนอกภาคเกษตร และการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือนจำนวนแรงงานที่ออกนอกภาคเกษตรและการใช้เทคโนโลยีในการผลิต มีความสัมพันธ์ กับวิธีการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะคือเกษตรกรควรเน้นการพึ่งพาตนเองและลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นลง ในส่วนของภาครัฐควรต้องเร่งขยายการให้สินเชื่อชนบทให้มากขึ้น และเพียงพอกับความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาการขาดเงินทุนที่จะใช้ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร มีการพัฒนาทุนทางสังคมในหมู่บ้านในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์แบบต่างๆ การติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณของรัฐ ตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกร ซึ่งจะสามารถเพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงในภาคการเกษตรลงได้

๕.๒.๔.๓ การแก้ปัญหานี้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แบบพุทธบูรณาการ อยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวง เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย อยู่แบบพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อหลวงเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจเพื่อมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเรามีพอกินพอใช้เราไม่ต้องไปกู้ต้องรู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด ใช้จ่ายให้ถูกต้องสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้จ่ายให้ฟุ่มเฟือยการใช้จ่ายในครัวเรือนอย่าง

พอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดการซื้อ เพิ่มการออมเงินต้องกินอยู่แบบประหยัดแต่ต้องประหยัดออมให้ได้ทุกเดือน อย่างน้อยให้ได้เดือนละ ๑๐๐ บาทจะต้องประหยัดออมตามอย่างพอหลวง๗ต้องใช้จ่ายแบบประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือยเราจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่และอยู่แบบพอเพียงตามรอยพ่อหลวงเราต้องประหยัด ซื่อสัตย์ อุตุน ในการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิรวรรธ เณรแยม^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนกิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่" พบว่า ประชากรส่วนมากทำการเกษตรเพียงเพื่อให้เพียงพอกับการบริโภคและจำหน่ายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทำให้รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายการบริโภคของคนในครัวเรือนเท่าใดนัก ดังนั้น ประชากรจึงอยากที่จะมีรายได้เสริมหรือต้องการที่จะพัฒนาความสามารถในการผลิตเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากกว่านี้ เพื่อที่จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจของแต่ละตำบลในกิ่งอำเภอแม่อนขึ้น โดยที่ประชาชนในแต่ละตำบลก็ร่วมมือกันในการพัฒนาผลผลิต และจัดหาผลผลิตที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสินค้าเศรษฐกิจชุมชนได้

๕.๒.๔.๔ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง รักษาทรัพย์คบคนดีมีความสามัคคีรักใคร่เอื้อเฟื้อต่อกันยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมที่งดงามเคารพกฎระเบียบของหมู่บ้านผู้นำชุมชนความเข้มแข็งเรารู้จักคบคนดี รู้จักใช้ทำให้เราอยู่อย่างสบายใจการที่เราคบคนดีมีคุณธรรม มีสัจจะ มีความเมตตา กรุณา ก็จะส่งผลให้เรามีความคิดที่ดีๆ ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วชีวิตก็มีความสุขต้องมีวินัยสำหรับตนเองในการออมเงินเพื่อไว้เป็นทุน ลดการกู้ยืมทุกประเภทมีเพื่อนดี คิดดี ทำดี ก็จะมีสุขจัดกลุ่มต้องมีหัวหน้าที่เข้มแข็ง กลุ่มก็จะอยู่รอดปลอดภัยกลุ่มมั่นคงถาวรเราควรมีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักคบคนดีแล้วเราจะไม่เสียทรัพย์เราควรรักษาคนดี มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะของตนเอง เพื่อจะรักษาทรัพย์ให้คงทนถาวรถ้าเรารู้จักคบคนดีจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สลิลทิพย์ ศิริไพบูลย์^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลโนนพลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร" เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของตำบลโนนพลวง อันได้แก่ ระบายรายได้รายจ่าย ภาระหนี้สิน การประกอบอาชีพของแต่ละครอบครัว รวมทั้งการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นของประชากรในตำบลโนนพลวง พบว่า สภาพเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ มีรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและครัวเรือน ส่วนใหญ่รู้สึกพอใจที่สมาชิกในครอบครัวไปทำงานต่างถิ่น ในเรื่องของเศรษฐกิจชุมชนของตำบลโนนพลวงนั้นยังมีปัญหาอยู่หลายประการ คือ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการเกษตรสูง ปัญหาการว่างงาน และประชากรในท้องถิ่นต้องการให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ

๕.๒.๔.๕ การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นผู้เสียสละ รู้จักใช้จ่ายแบบประหยัด วิถีชีวิตพึ่งพาตนเอง

^๓ จิรวรรธ เณรแยม, "ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนกิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่", วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

^๔ สลิลทิพย์ ศิริไพบูลย์, "ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลโนนพลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร," รายงานวิจัย, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เสียสละความร่วมมือร่วมมือแล้วก็ประหยัดแล้วรู้จักออม ใช้จ่ายให้น้อยลงเราต้องรู้จักเก็บและออม รู้จักใช้ทำงานต้องมีความรับผิดชอบการเก็บออมเงินก็จะดี เก่อนาคตของเราและลูกหลานของเรา ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้เราก็จะมีเงินเก็บต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ต่อหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ มีวินัย เก็บออมทุกเดือน มีน้อยเก็บน้อย มีมากก็เก็บมากหน่อย หัวหน้ากลุ่มจะต้องทำให้ลูกกลุ่มทั้งหมดบ้านไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความสุจริตใจและจะไม่ข่มเหงรังแกลูกทีมจะต้องเดินไปด้วยกันเสมอเราจะไม่ข่มเหงผู้อื่นและเลี้ยงชีพอย่างสุจริตเราจึงจะมีเงินเหลือและเก็บออมและใช้จ่ายอย่างพอเพียงเราควรเลี้ยงชีพอย่างสุจริตเก็บออมเงินหรือใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ข่มเหงรังแกสมาชิกในกลุ่มของตนเองถ้าเรารู้จักการออมไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเราก็จะเกิดความสุขและทรัพย์สินที่หามาได้จะเหลือใช้ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสังเวียร ปญญารโ ^๕ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ ” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนามาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสัมพันธ์กันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มา เป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม

^๕ พระมหาสังเวียร ปญญารโ , “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ ,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาเรื่องกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ ควรมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ เกี่ยวกับ กระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว อย่างเป็นระบบ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๕.๓.๑.๒ ควรมีการวางมาตรการในการควบคุมดูแล ในขั้นตอน กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว อย่างเป็นรูปธรรม

๕.๓.๑.๓ ควรมีการ วางนโยบายใน การแต่งตั้งคณะกรรมการรณรงค์ ควบคู่กับ คณะกรรมการทำงาน กำกับดูแลกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว เพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ ควรมีการนำรูปแบบกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

๕.๓.๒.๒ ควรให้ประชาชน ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว มากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒.๓ ควรให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยตั้งเป็นกรรมการเพื่อการ พัฒนาอย่างมั่นคงต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ควรศึกษาต่อในประเด็นกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดอื่นๆ แบบบูรณาการหลักพุทธธรรมอื่นๆ

๕.๓.๓.๒ ควรศึกษาประเด็นกระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว แบบเครือข่ายการมีส่วนร่วม

๕.๓.๓.๓ ควรศึกษาประเด็นการ พัฒนากระบวนการแก้ ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในชุมชนแบบยั่งยืน โดยศึกษากับท้องถิ่นชุมชนอื่นๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก . ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการพัฒนาชุมชน. หมู่บ้านชนบทไทย: ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี ๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๘.

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาชนบท . กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๐.

โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

จ่านอง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

จุฬพล วิเชียรศิลป์. “ระบบเศรษฐกิจพอเพียง Sufficiency Economy.” ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ของสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย . เชียงใหม่ : สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. บ้านกับเมือง. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมสถาบันหมู่บ้าน, ๒๕๒๙.

โหมสมร เหลือโกศล. คำนิยมพื้นฐานเรื่องการพึ่งตนเองกับการอบรมเลี้ยงดู . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สมดุล. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. นโยบายและการบริหารงานพัฒนาชนบทของไทย. ม.ป.ท., ๒๕๓๐.

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.” ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๒.

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.” นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๒.

- ชุติมา ปัชโชติพงษ์. **การทำงานชุมชนและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนแถบชายแดนในประเทศไทย. PAR Activities อำเภอเวียงแหง จ.เชียงใหม่ . องค์การกองทุนช่วยเหลือเด็ก: (สหราชอาณาจักร), ๒๕๔๔.**
- ติน ปรัชญพฤทธิ. **“ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๘.**
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา . กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๒๗.**
- ทศ คณนาพร. **พลิกกลยุทธ์ฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจ สไตล์เจ้าสัวธนินท์ เจียรวนนท์ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพลิน, ๒๕๕๒.**
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๑.**
- นนท์ กอแก้วทองดี. **คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาคมตำบล เรื่องเวทีประชาคมพร้อมใจเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง, ๒๕๔๓.**
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: 598 Print, ๒๕๔๖.**
- นวนน้อย ตรีรัตน์ และคณะ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕.**
- นำชัย ทนุผล. **หลักการและยุทธวิธีการพัฒนาชุมชน . เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, ๒๕๓๑.**
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **เชิงอรรถสังคมในสายตานักวิเคราะห์ . กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๓๒.**
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.**
- ประเวศ วะสี. **ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์เนศ พรินต์ติ้งเซนเตอร์, ๒๕๔๑.**
- ประเวศ วะสี. **พุทธเกษตรกรรมกับศาสนาสืบของสังคมไทย . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๐.**
- ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม . กรุงเทพมหานคร: พิมพ์เนศ พรินต์ติ้งเซนเตอร์, ๒๕๔๓.**
- ประสิทธิ์ ทองอ่อน. **“เศรษฐกิจพอเพียงแนวพุทธศาสตร์.” วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๑๘.**
- ปรัชญา เวสารัชช์. **“การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนาชนบท.” สถาบันไทยคดีการศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.**

ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรศาสตร์ สาระตักสิลาเรื่องประชากรมนุษย์ . กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓.

ปรีชา วงศ์ทิพย์. การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ . กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดีไซน์ ดีไลต์ จำกัด, ๒๕๕๕.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. ” ใน เอกสารประกอบการศึกษา วิชา **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน** . กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ผดุงพร ธรรมดา. การศึกษาความพร้อมของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์การบริหาร **ส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ** . กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บรรณสารสารสนเทศทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๒.

พระมหาสุหิตย์ อาภากรโ. “การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน.” ใน **เอกสารประกอบการศึกษา วิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม** . กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระสุบิน ปณีโต. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กองทุนสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา , ๒๕๔๑.

พัชรี สีโรรส และคณะ. **การมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พิชาย รัตนดิลกกุล ฌ ภูเก็ต. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย.” **วารสารพัฒนาสังคม**. ฉบับพิเศษ (๒๕๔๓): ๒-๔.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. “นโยบาย และกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา **ปัจจุบันของประเทศไทย** ” ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา . ม.ป.ท., ๒๕๒๙.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. **กติกา เครื่องมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อรักษาสังแวดล้อม** . กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, ๒๕๓๘.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก, ๒๕๓๗.

วรรณวิ ลัมธรรมรงค์. เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด , **วารสารธนาคารเกษตรและสหกรณ์** . ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๙๒(ธันวาคม ๒๕๔๓ - มีนาคม ๒๕๔๔), หน้า ๘๐-๘๓.

วรวรรณ ศุภจรรยา. **การศึกษาชนบทเพื่อการพัฒนาชนบท** . กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๙.

วันชัย ทรงเมตตา. “พุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.” **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน).

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ศรายุทธ บวรณัฏฐ์, จ่านอง หนูนิล และพัฒน์สุดา สอนชื่อ. **รายวิชา เศรษฐกิจพอเพียง ฉบับปรับปรุง ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. **รายงานการวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘.

สถาบันวิจัยสังคม. **ชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

สมยศ พุ่มพัว. **สังคมชนบทกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๔.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ฉบับรวมชุด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการเกษตรในเชิงวางแผนพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. เครือข่ายพระสงฆ์ภาคเหนือตอนล่าง. **จดหมายข่าว**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า**.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสามพราณ. **การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ตำบลกระทุ่มล้ม นครปฐม: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามพราณ**, ๒๕๔๙.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

สำนักมาตรฐานการศึกษา และสถาบันอื่นๆ. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕.

สุทิน บุญญาธิการ และคณะ. “การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน.” **รายงานการวิจัย** . กรุงเทพมหานคร : สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๐.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

สุเมธ ตันติเวชกุล. “ชีวิตพอเพียง.” **พุทธธรรม**. ปีที่ ๕๙ ฉบับที่ ๓๓๘ (ตุลาคม ๒๕๕๔): ๒๒-๒๔.

สุเมธ ตันติเวชกุล. **ปัจจัยทางสังคมกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของไทย** . กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

สุรพล ไกรสรารุณ. **คู่มือบัณฑิตของแผ่นดิน** . พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เสรี พงศ์พิศ. **๑๐๐ ร้อยคำที่ควรรู้**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

อคิน รพีพัฒน์. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา** . กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๒๙.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗.

อำภา จันทราภาศ. **ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน** . เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

อุษณีย์ เกษมสันต์ฯ. “ศาสตร์แห่งธรรมภิบาลฯ สร้างคุณค่าแห่งชีวิต.” **นิตยสารข่าวทางเดิน** . ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑๔๙ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๓): ๕๑-๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กรรณิการ์ ชมดี . “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภีตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี .” **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต** . คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

กรรณิการ์ พงษ์สนธิ . “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต .” **วิทยานิพนธ์แพทยศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ชัตติยา กรรณสูต และ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร . “การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มนอกกำลังแรงงาน .” **รายงานวิจัย** . กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

จิรวรรธ เณรแย้ม . “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนกิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ .” **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ณรัชชอร์ พิพัฒน์ธนากร . “การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม .” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

พระขวัญเมือง สุหะ . “การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก .” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

พระครูพัชรคณาภิรักษ์ (ปิ่นธร จารุณโณ). “การศึกษาผลการบริหารจัดการเชิงพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านโคกมน ตำบลโคกมน อำเภอนำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ .” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาจำลอง ปญฺญาวฑฺฒโก (เอกสะพัง). “การประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดบ้านหนองโน ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสมชาย เอี่ยมสะอาด. “บทบาทของวัดพัฒนาตัวอย่างในการช่วยเหลือสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีของวัดในกรุงเทพมหานครกับวัดในภาคกลาง .” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

พระมหาสมโภชน์ ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์) . “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก .” **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาสังเวียร ปญฺญาธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ .” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พิพัฒน์ธนากร. “การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม .” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา . “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี .” **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารงานท้องถิ่น)** . บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙.

ยุพาพร รูปงาม. “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ .” **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดอุดรธานี .” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา** . บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕.

วิชัย รูปขำดี และสังคม คุณคณาการสกุล . “โครงการสร้างสรรค์พลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาเกษตรกรรม
ยั่งยืน.” **รายงานการวิจัย**. ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.
สลิลทิพย์ ศิริไพบูลย์ . “ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลโนนพลวง อำเภอลานกระบือ จังหวัด
กำแพงเพชร.” **รายงานวิจัย**. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
สินสมุทร บุตรภักดี. “การพัฒนาคุณธรรมของบุคลากรทางการศึกษาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.”
ปรัชญาชุมชนบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราช
ภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๔.

อภิชาติ ทองอยู่, สมพจน์ สมบูรณ์ และพัชรินทร์ ลาภานันท์ . “สถาบันหมู่บ้านกับการพัฒนา
พึ่งตนเอง.” **รายงานการวิจัย**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๕๓๗.

๓. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา :
<https://www.bot.or.th/Thai/Pages/default.aspx> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].
ธนาคารแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/Pages/default.aspx> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].
ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://thaipublica.org/2015/12/household-debt-2558/> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=6582, [๒๘ กันยายน ๒๕๕๙].
สำนักงานสถิติแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_58.jsp [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].
สำนักงานสถิติแห่งชาติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries11.html> [๒๙ มกราคม ๒๕๕๙].

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นางบังอร จันทน์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวรังกูร, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เถยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นายคุณ โลภตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสหัด เขื่อนทองปรง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีร์ษะ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

Arnstein, S.R. **“Ladder of Citizen Participation.”** Journal of American Institute of Planners, (1969), pp. 216-224.

Britanica World Language Edition of the Oxford Dictionary. Vol.2. Part 1. Q-Z. Parts II and III. Oxford: Oxford Dictionary, 1990.

Cascio, W.F. Managing Human Resource: Productivity. **Quality of Work Life.** Englewood Cliffs, New York: McGraw-Hill., 1992.

Chapman, E.N. **Supervisor Survival Kit.** 2nd ed. California: Science Research Associates Inc.,1995.

Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya. **His Majesty the King and the Royal Initiatives towards Balancing Thailand’s Development.** Translated by Sawanee Nivasabutr. Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs, Ministry of Foreign Affairs, n.d..

Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya. **His Majesty the King and the Royal Initiatives towards Balancing Thailand’s Development.** Translated by Sawanee Nivasabutr. Devawongse Varopakarn Institute of Foreign Affairs, Ministry of Foreign Affairs, n.d.

Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. **“Participation’s Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity”**, World Development, 8 (3), (1980), p. 223.

Converse. Campbell. A. P.E. and Rodgers W.L. **The Quality of American Life.** New Dabrin & Ireland. **Ernest Dale Management: Theory and Practice.** New York: McGraw-Hill Book co., 1972.

Dalamotte, Y. & Takezawa, S. **Quality of Working Life International Perspective.**

Dalkey, N. & Rourke, D. **The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factor.**

Dougla, M. **Some Perspective on the Phenomenon of Participation.** Adult Education Journal, 1970.

Hellriegel, Don. **Management.** 3rd ed. Addison - Wesley Publishing Company, Inc., 1982.

- In the Quality of Life Concept.** Washington, D.C.: Environmental Protection Agency, 1973.
- International Labor Organization, 9 (5), 1984.
- Krejcie Robert V. & Morgan Daryle W. **Determining Sample Size for Research Activities.** Educational and Psychological Measureme, 30 (3), 1970.
- Midgley, J.A., Hardiman, M. and Narine, D. **Community Participation, Social Development and the State.** New York: Methuen, 1986.
- Moorthy, M.V. **Principle of Labour Welfare.** Calcutta: General Printers & Publishers P.V.T. Limited, 1968.
- Reeder, William W. **Some Aspects of The Information Social Participation of Form Families in New York State.** New York: Cornell University, 1978.
- Reeder, William W. **Some Aspects of The Information Social Participation of Form Families in New York State Cornell University.** (Unpublished: Dissertation, 1974.
- Simon, Smithburg & Thompson. **Public Administration.** 14th ed. New York: Alfred A. Knope, 1971.
- Skrovan, D.J., **Quality of Work Life : Perspectives for Business and Public Sector.** United States of America: Addison-Wesley Publishing Company Inc., 1983.
- Smith, B., **Teacher Quality-of Life According to Teacher: The Case of High School.** 1994.
- UNESCO, **Indicator of Environmental Quality of Life. Research and Papers In Social Science,** 38(12), 99., 1978.
- United Nations. **Department of International Economic and Social Affairs.** Popular Articulation as A Strategy for Promoting Community Level Action and National Development Report of The Meeting or The Idaho Group of Experts, Held at UN. P. 5. New York: United Nations, 1981.
- Whang, In Joung. **Management of Rural Change in Korea: The Samuel Undoing.** Seoul: Seoul National University Press, 1981.
- Yoder, Dale. **Personnel Principles and Policies.** 4th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice - Hall, Inc. 1956.
- York: Russell Sage Foundation, 1976.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับศึกษาค้นคว้า กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว และขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยจึงขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ ตามความเห็นของท่าน เพื่อจะนำไปวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ดังกล่าว ข้อมูลที่ท่านตอบจะถือเป็นความลับและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบภาพรวมเท่านั้น แบบสอบถามนี้มี ๓ ตอน ดังนี้

คำแนะนำในการตอบ

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ตอนที่ ๒ คุณภาพชีวิตการทำงาน

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

๒. การตอบแบบสอบถามในแต่ละส่วน โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

๓. โปรดตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความเป็นจริง เพื่อสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

พระอาทิตย์ อุชุจาโร

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

- () ชาย () หญิง

๒. อายุ

- () อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี () อายุ ๒๕-๓๐ ปี
() อายุ ๓๑-๓๕ ปี () อายุ ๓๖-๔๐ ปี
() อายุ ๔๑-๔๕ ปี () อายุ ๔๖ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพสมรส

- () โสด () สมรส (รวมทั้งหม้าย/หย่าร้าง)

๔. ระดับการศึกษา

- () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
() ประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูง () ปริญญาตรี
() สูงกว่าปริญญาตรี

๕. รายได้ต่อเดือน

- () น้อยกว่า ๙,๐๐๐ บาท () ๙,๐๐๑ - ๑๒,๐๐๐ บาท
() ๑๒,๐๐๑ - ๑๔,๐๐๐ บาท () ๑๔,๐๐๑ - ๑๖,๐๐๐ บาท
() เกินกว่า ๑๖,๐๐๑ บาทขึ้นไป

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

ตอนที่ ๒ กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้ให้ท่านพิจารณาและประเมินผลความคิดเห็นของท่านกับข้อความด้านล่างกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางด้านขวามือตรงกับความจริงของท่านมากที่สุด

๕ หมายถึง ระดับ	ความคิดเห็น มากที่สุด
๔ หมายถึง ระดับ	ความคิดเห็น มาก
๓ หมายถึง ระดับ	ความคิดเห็น ปานกลาง
๒ หมายถึง ระดับ	ความคิดเห็น น้อย
๑ หมายถึง ระดับ	ความคิดเห็น น้อยที่สุด

กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล					
๑. ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธรรมาภิบาลว่าเป็นธรรมที่ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน					
๒. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล เป็นธรรมที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน					
๓. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล เป็นธรรมที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์					
๔. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล เป็นธรรมที่ประโยชน์ เหมาะสมกับการแก้ปัญหาหนี้สิน					
๕. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสม กับการแก้ปัญหาหนี้สิน					
การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล (การแบ่งทรัพย์สินออกเป็นสามส่วน)					
๑. ท่านรู้จักและเข้าใจหลักทฤษฎีธรรมาภิบาลว่า เป็นธรรมที่เหมาะสมกับ การแก้ปัญหาหนี้สิน					
๒. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล (แบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็น ส่วนต่างๆ) เป็นประโยชน์ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้					
๓. การรู้จักแบ่งเงินที่หามาได้ออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นประโยชน์ ทำให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้					
๔. การการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นประโยชน์ทำ ให้สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้					
๕. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล เป็นธรรมที่ประโยชน์เหมาะสม กับการแก้ปัญหาหนี้สินได้					
แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์					
๑. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสุขกับการได้ใช้ความรู้และ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิก					
๒. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่การงานที่ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ					
๓. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปฏิบัติงานในองค์กร ทำให้ท่านมีโอกาส ประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเอง					

กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดสระแก้ว	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมา ใช้อย่างผู้ที่มีความคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้					
๕. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นำความรู้และประสบการณ์ ของตนมา ใช้อย่างผู้ที่มีความคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และดับทุกข์ตนเองได้					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอ
แนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
ในจังหวัดสระแก้ว

๑. การปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒. การปฏิบัติตามหลักโศกวิภาค

ปัญหาและอุปสรรค.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ.....
.....

.....

.....

.....

๓. การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

พระอาทิตย์ อุชุจาโร

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

คำแนะนำ : แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน

แบบสัมภาษณ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่ผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล.....

ตำแหน่ง.....

วัน และเวลาสัมภาษณ์

สถานที่

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว

๑) กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร

.....
.....
.....

๒) แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร.....

.....
.....

๓) การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์
แบบพุทธบรรณาการเป็นอย่างไร.....

.....

๔) การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ได้อย่างไร.....

.....

๕) การแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว โดยการประยุกต์หลักโศควิภาค
ได้อย่างไร.....

.....

พระอาทิตย์ อุชุจาโร

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๒

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระมหาสม กลยาโณ, ดร.

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสังคมสงเคราะห์ในจังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมา เพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ทรงจ//สว//ล๒

 ๑๗๕.๔.๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖.๒

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง

ด้วย พระอาทิตย์ อุจุจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสังคมสหกรณ์ในจังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมา เพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ไว้ติดแฟ้มเอกสาร
ชก. ๖๑๐๕.๔/ว ๖.๒
กิตติทัศน์
๑๒ ธ.ค. ๖๐

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๒

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระมหาทวี วิสารโท, ดร.

ด้วย พระอาทิตย์ อุชุจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสังคมสหกรณ์ในจังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมา เพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ดำเนินการขอ
แก้ไขเรียบร้อยแล้ว
พระมหาทวี วิสารโท, ดร.
๗ ธันวาคม ๒๕๕๙

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๒๒

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระครูศรีรัตนสรกิจ, ดร.

ด้วย พระอาทิตย์ อุชูจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มลัทธิจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมา เพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระครูศรีรัตนสรกิจ, ดร.)

๙.๑.๑ ๖๐

(พระครูศรีรัตนสรกิจ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๖๒

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ สัจจวรรณ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจุจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมา เพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิ.อ.ดร.ณัฐพงศ์ สัจจวรรณ
รองอธิการบดีฯ

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

14 ธ.ค. 2560

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายคุณ โภทตะคุ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๔ ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสม
ทรัพย์ของท่าน จึงขออนุญาตเคราะห้จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อ
รวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห้จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางคุณ โภทตะคุ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๔

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายคุณ โลกตะคุ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๔ ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

๑๖
นางคุณ โลกตะคุ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นางบังอร จันทน์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ฉลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
 ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
 ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
 จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
 ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นาง บังอร จันทน์
 (นางอุบลรัตน์)

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิงกู ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระครูวิสุทธิศรีรักษ์ เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุชุจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ส่นของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขออนุมัติขอความเห็นชอบจากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูวิสุทธิศรีรักษ์
เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน
หน่วยวัดเขต ๒

นมัสการมาด้วยความเคารพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณัฐ ศรีทอง
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางนิยม ปัญญาใส
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ส่นของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนินธุ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นาง นิยม ปัญญาใส

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายแดง หอมกระโทก
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจุจาร (พิมพ์ฉัตร) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานิสิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นายสมจิตร โปรดสูงเนิน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ฉลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
 ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
 ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
 จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
 ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นายสมจิตร โปรดสูงเนิน

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเคราะหส์ัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นายสัท เชื้อหนองปรัง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
 ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ส่นของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
 ขออนุมัติเคราะหส์ัมภาษณ์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
 จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
 ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นาย สัท เชื้อหนองปรัง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิต ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางสาวผัส อุดรศรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุชาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานิสิตของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางพิมพ์ลา ๐๓๗๘

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิต ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางสุพล มณีรวงกุล
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุชูจาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้ส่นของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

นางสุพล มณีรวงกุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนินธุ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาลังคม

ที่ ศร ๖๑๐๕.๔/ว ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐ ต่อ ๘๒๗๘-๗๙

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางอรุณศรี เถยสูงเนิน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอาทิตย์ อุจฉาโร (พิมพ์ลา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๔๐๔๐๕๗ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดสระแก้ว”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์ จึง
ขออนุญาตเคราะห้จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาลังคม

นาง อรุณศรี เถยสูงเนิน

ภาคผนวก ฉ

รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธทีศรีรักษ์ (มหาวิโร), เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑, ๒๔
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๒. สัมภาษณ์ นายคุณ โลกตะคุ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๓. สัมภาษณ์ นายสหิต เชื้อหนองปรัง, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๔. สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เถยสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๕. สัมภาษณ์ นางบังอร จันทน์, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๖. สัมภาษณ์ นางสาวผัส อุดรศรี, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๗. สัมภาษณ์ นางเนียน ปัญญาใส, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๘. สัมภาษณ์ นางสาวพล มณีวรรณ, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๙. สัมภาษณ์ นายสมจิตร โปรตสูงเนิน, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๑๐. สัมภาษณ์ นายแดง ห่อมกระโทก, กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ภาคผนวก ข
ภาพประกอบการสัมภาษณ์

ภาพที่ ๑

สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธีศรีรักษ์ เจ้าคณะตำบลท่าเกวียน ห้วยโจด เขต ๑

ภาพที่ ๒

สัมภาษณ์ นายคุณ โลกตะคุ ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๔

ภาพที่ ๓

สัมภาษณ์ นายสหัตต์ เชื้อหนองปรัง รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

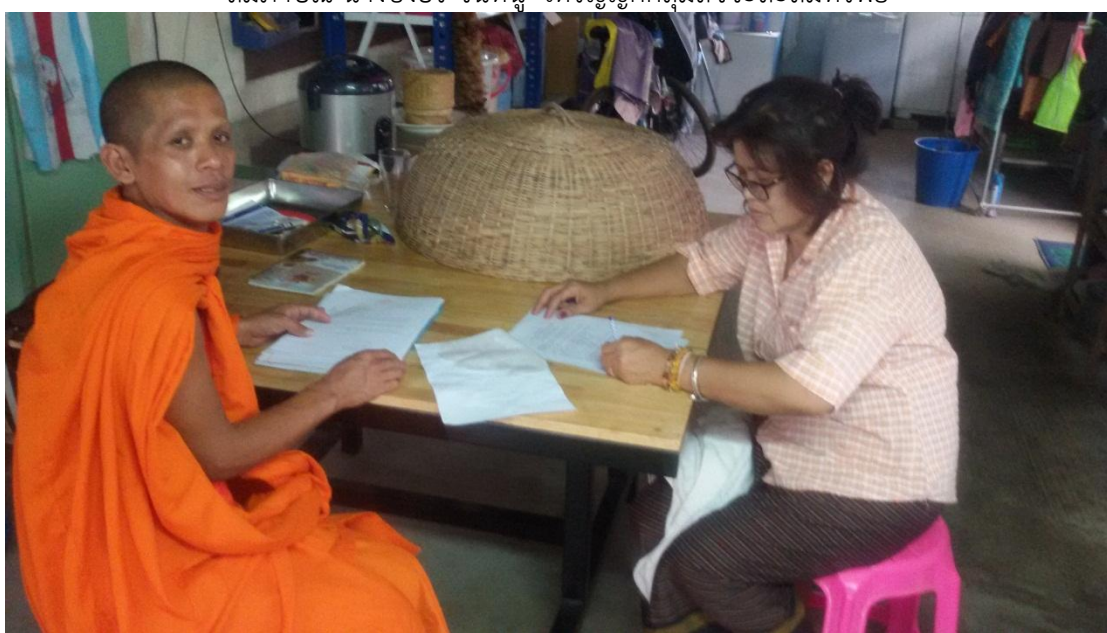
ภาพที่ ๔

สัมภาษณ์ นางอรุณศรี เกษมสูงเนิน เลขานุการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ภาพที่ ๕

สัมภาษณ์ นางบังอร จันทน์ เจริญญิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ภาพที่ ๖

สัมภาษณ์ นางสุพล มณีวางกูร กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ภาพที่ ๗

สัมภาษณ์ นางสัมพันธ์ อุดรศรี กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ภาพที่ ๘

สัมภาษณ์ นางเนียม ปัญญาใส กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ภาพที่ ๙

สัมภาษณ์ นาย สมจิตร โปรตสูงเนิน กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระอาทิตย์ อุชุจาโร (พิมพ์ิลา)

วัน/เดือน/ปี เกิด: วันอาทิตย์ที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๓

สถานที่เกิด : ๗๓ หมู่ ๑๔ ต.ท่าเกวียน อ.พัฒนานคร จ.สระแก้ว

การศึกษา : ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านท่าเกวียน

: มัธยมตอนต้นโรงเรียนพัฒนานคร

: มัธยมตอนปลาย กศน.พัฒนานคร

: นักรธรรมเอก สำนักเรียนวัดท่าเกวียน

: ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์
(นวบ. วัดสระแก้ว อารามหลวง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อุปสมบท : วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๑ ณ วัดนครธรรม

ต.พัฒนานคร อ.พัฒนานคร จ.สระแก้ว

สังกัด : วัดบ้านท่าเกวียน ตำบลท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

หน้าที่ : เลขานุการเจ้าคณะตำบลท่าเกวียน

ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๕๘

ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๐

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๕ หมู่ ๑ วัดบ้านท่าเกวียน ตำบลท่าเกวียน อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

โทรศัพท์ ๐๘๐๖๐๔๗๕๙๗